

Ammattiylpeyttä vai kerskailua?

Kääntäjän huomautukset auktorisoidussa kääntämisessä

Toni Virtanen

Tampereen yliopisto

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot

Englannin kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

Pro gradu -tutkielma

Maaliskuu 2016

Tampereen yliopisto
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot
Englannin kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

VIRTANEN, TONI: Ammattiylpeyttä vai kerskailua? Kääntäjän huomautukset auktorisoiduissa käännöksissä

Pro gradu -tutkielma, 67 sivua, liitteet 7 sivua, englanninkielinen lyhennelmä 13 sivua.
Maaliskuu 2016

Tässä tutkielmassa tutkin auktorisoitujen kääntäjien huomautuksia laillisesti pätevissä käännöksissä ja kääntäjien suhtautumista niihin. Tutkin millaisista alkuperäisasiakirjan seikoista auktorisoidut kääntäjät tekevät huomautuksia ja kuinka paljon, vai tekevätkö he niitä ollenkaan. Mahdollisuuksien mukaan pyrin lisäksi selvittämään syitä huomautusten tekemiselle tai tekemättä jättämiselle vastaajien taustatietojen avulla.

Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä toimii kääntäjätutkimuksesta kääntäjän toimijuuden teoria ja Lawrence Venutin kääntäjän näkymättömyyteen liittyvä teoria. Laillisesti pätevissä käännöksissä kääntäjä on aina korotetun näkyvässä roolissa käännökseen lisättävän vahvistuslausekkeen, allekirjoituksen ja mahdollisten huomautusten vuoksi, joten se eroaa monista muista käännöstekstilajeista tässä suhteessa merkittävästi.

Tutkimusaineisto tuotettiin tammi-helmikuussa 2015 kyselytutkimuksella. Tutkimus toteutettiin sähköisesti E-lomake -alustalla, ja tutkimuskutsu lähetettiin 355 kääntäjälle sähköpostitse. Vastaajia oli yhteensä 55. Vastaajat olivat kaikki Auktorisoitujen kääntäjien lautakunnan hyväksymiä auktorisoituja kääntäjiä kieliparissa englanti-suomi. Kyselyn ensimmäisessä osassa vastaajilta kysyttiin heidän taustastaan, käännöstoiminnasta, auktorisoituna kääntäjänä toimimisesta ja heidän suhtautumisestaan kääntäjän huomautuksiin. Kyselyn toisessa osassa vastaajia pyydettiin tutustumaan esimerkkiasiakirjaan ja kertomaan mistä sen kohdista he tekisivät huomautuksia, jos he kääntäisivät kyseisen asiakirjan auktorisoituna kääntäjänä.

Tutkimustulosten perusteella vastaajat olivat suurimmaksi osaksi korkeakoulutettuja ja yli 46-vuotiaita. He tekivät melko vähän huomautuksia. Vastaajista 18 ei tehnyt huomautuksia ollenkaan. Taustakysymysten ja huomautusten ristiinvertailun perusteella nuoremmat ja kokemattomammat kääntäjät tekivät enemmän huomautuksia kuin vanhemmat ja kokeneemmat kääntäjät. Eniten huomautuksia tehtiin esimerkkiasiakirjan kirjoitusvirheistä.

Tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että osa auktorisoiduista kääntäjistä ei tunne nykyistä auktorisointijärjestelmää tai laillisesti pätevien käännösten laatimisohjeita perusteellisesti. Jatkotutkimuksissa olisi mielenkiintoista tutkia vuoden 2008 jälkeen auktorisoituja kääntäjiä suhteessa aiemmin virallisina ja valantehneinä kääntäjinä toimineisiin kääntäjiin.

Avainsanat: auktorisoitu, kääntäminen, kääntäjän huomautus, pro gradu

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Auktorisoitu kääntäminen	5
2.1 Asiakirja ja kansainvälinen asiakirjaliikenne	6
2.2 Auktorisoidun kääntämisen historia Suomessa	8
2.2.1 Valantehneet kääntäjät 1967–1988	8
2.2.2 Viralliset kääntäjät 1989–2007	10
2.3 Nykyinen kääntäjien auktorisointijärjestelmä	12
2.4 Kääntäjän huomautukset	15
2.5 Kääntäjän huomautukset muissa tekstilajeissa	17
3 Kääntäjätutkimus	20
3.1 Kääntäjätutkimus ja kääntämisen sosiologia	20
3.2 Kääntäjän toimijuus	21
3.3 Kääntäjän näkyvyys	23
4 Aineisto ja menetelmä	26
4.1 Tutkimuskysymys ja hypoteesi	26
4.2 Aineisto	26
4.3 Menetelmä	28
4.4 Kyselytutkimus menetelmänä	29
5 Kyselytutkimuksen tulokset	32
5.1 Kääntäjistä	32
5.1.1 Sukupuoli ja ikä	32
5.1.2 Koulutus ja ammatinharjoitus	33
5.1.3 Auktorisoitu kääntäminen	35
5.2 Asenteita kääntäjän huomautuksia kohtaan	36
5.2.1 Huomautusten määrä, tyyppi ja kääntäjien asenteet niitä kohtaan	36
5.2.2 Kääntäjän näkyvyys	38

5.3 Huomautukset	41
5.4 Huomautuskategoriat	43
5.4.1 Yleiset ja tekstinsisäiset huomautukset.....	43
5.4.2 Aitous ja aidoksi todistaminen.....	44
5.4.3 Oikeusaste	45
5.4.4 Epäselvä ilmaus.....	45
5.4.5 Nimet.....	46
5.4.6 Osoite	47
5.4.7 Muut kirjoitusvirheet tai paikannimet.....	47
5.4.8 Tyhjät kohdat	48
5.4.9 Muut huomautukset.....	48
5.4.10 Ei huomautuksia.....	49
5.4.11 Ei vastausta	49
5.5 Vastaajien taustan vaikutus huomautuksiin	49
5.5.1 Taustatekijät ja huomautusten määrä	51
5.5.2 Taustatekijöiden vaikutus huomautusten kohteisiin	54
5.5.3 Vastaajaprofiilit.....	55
5.6 Yhteenveto tuloksista ja pohdintaa	58
6 Lopuksi.....	61

Lähteet

Liitteet

    Liite 1 Kyselylomake

    Liite 2 Esimerkkiasiakirja

English Summary

1 Johdanto

Mitä tehdä, kun ulkomailla karille mennyt avioliitto on päättynyt ja paperityöt on hoidettu, mutta suomalainen viranomainen haluaa nähdä todistuksen taannoisesta avioerosta? Käräjäoikeuden sihteerin mukaan englanninkielinen erotodistus ei kelpaa, koska käräjäoikeus tekee päätöksensä suomen- tai ruotsinkielisten asiakirjojen pohjalta.

Suomessa viranomaisen kanssa asioiva kansalainen tarvitsisi auktorisoidun kääntäjän apua edellä kuvatussa kuvitteellisessa tilanteessa. Kun Suomessa tarvitaan *laillisesti pätevää käännös* asiakirjasta esimerkiksi juuri käräjäoikeuden käyttöön, vain Opetushallituksen hyväksymä auktorisoitu kääntäjä saa sellaisen tehdä. Auktorisoidut kääntäjät ovat Suomessa käännösalan toimijoita, joiden osaaminen on testattu ja todettu riittäväksi virallisten asiakirjojen kääntämiseen. Auktorisoitu kääntäjä tekee hänelle annetusta asiakirjasta käännöksen ja vahvistaa sen oikeaksi allekirjoituksellaan ja vahvistuslausekkeella. Näin tehty käännös on laillisesti pätevä. (Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä, s. d.)

Laillisesti pätevien käännösten tekeminen vaatii kielitaidon ja käännösosaaminen lisäksi tietoa siitä, millainen laillisesti pätevä käännös on ja miten sellainen tehdään. Laillisesti pätevät käännökset ovat omanlaisensa tekstilaji: ne asetellaan ja otsikoidaan tietyllä tavalla ja niihin voidaan lisätä huomautuksia ja tehdä typografisia muutoksia esimerkiksi leimojen, kuvien ja käsinkirjoitetun tekstin kohdalle. Lisäksi jokainen laillisesti pätevä käännös viimeistellään auktorisoidun kääntäjän vahvistuksella, jossa kääntäjä vakuuttaa käännöksen vastaavan alkuperäistä asiakirjaa muodoltaan ja sisällöltään. (Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä, s. d.)

Olen opiskellut auktorisoitua kääntämistä Tampereen yliopiston Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikön englannin kääntämisen kursseilla vuosina 2012–2015. Kursseilla oli sekä auktorisoidun kääntämisen teoriaopintoja että käännösharjoittelua seminaareissa. Harjoituskäännöksiä tehdessäni minulle alkoi käydä selväksi, ettei auktorisoituun kääntämiseen liittyviin ongelmiin ole useinkaan valmiita vastauksia tarkasta sääntelystä huolimatta, vaan monia ratkaisuja täytyy tehdä itse. Auktorisoitujen käännösten muotoa ei määritellä laissa, vaan käännösala tuottaa itse ohjeet käännösten laatimiseen. Tämän tutkielman kyselytutkimusta tehtäessä alkuvuodesta 2015 olivat voimassa vuonna 2009 julkaistut Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton ohjeet (SKTL, 2009), jotka olivat varsin suppeat eivätkä tarjonneet kuin muutamia esimerkkejä siitä, millaisia ratkaisuja käännöksissä kannattaisi käyttää. Syyskuussa 2015 julkaistiin uudet ohjeet (SKTL, 2015), jotka ovat huomattavasti kattavammat.

Harjoituskursseilla mietitystä aiheuttivat erityisesti huomautukset, joita on kahta lajia. Pakollisia ja harkinnanvaraisia huomautuksia pitää tehdä tarvittaessa, mutta ei liikaa (SKTL, 2009). Pakollisten huomautusten käytön oppii nopeasti, mutta harkinnanvaraiset huomautukset vaativat nimensä mukaisesti harkintaa, jota ei ole helppo opiskelijana soveltaa täysin uuteen kääntämisen osa-alueeseen. Huomautusten avulla kääntäjä voi viestiä käännöksen vastaanottajalle tietoa, jota ei voi itse käännökseen sisällyttää. Ne tarjoavat siis totuttua suuremman tavan viestiä käännösprosessin osapuolten välillä.

Auktorisoidussa kääntämisessä kääntäjä on jo lopun vahvistuslausekkeen vuoksi paljon näkyvämmän esillä kuin oikeastaan millään muulla kääntämisen osa-alueella, ja huomautukset lisäävät mielestäni näkyvyyttä entisestään. Tämä tuntui sekä hienolta että hurjalta: oli mahdollista selventää käännösratkaisujaan tai myöntää, ettei aivan ymmärrä kaikkia alkuperäisasiakirjan kiemuroita. Toisaalta taas liika huomautteleminen saattaa ärsyttää lukijaa. Auktorisoidussa kääntämisessä myös vallan tunne on voimakas, koska sananvalinnoillaan kääntäjä voi joissakin tilanteissa vaikuttaa asiakkaan asian käsittelyyn virastoissa. Lisäksi kääntäjän tulee huomauttaa, jos hän arvelee alkuperäisasiakirjassa olevan jotakin epäilyttävää, esimerkiksi että siihen olisi tehty lisäyksiä tai poistoja. Tämä tarkoittaa, että osa vastuusta asiakirjan aitoudesta on kääntäjällä.

Suomessa on ollut kolme kääntäjien auktorisointijärjestelmää vuodesta 1967 lähtien, mutta tutkimusta aiheesta on hyvin vähän. Merkittävin tutkimus on Kaarina Hietasen väitöskirja (2005), joka toimii tämän tutkielman tärkeimpänä lähteenä. Sen lisäksi viime vuosina auktorisoidusta kääntämisestä ovat kirjoittaneet artikkeleita ainakin Tuija Kinnunen ja Leena Salmi (2015), Heli Mäntyranta ja Tuija Kinnunen (2015) sekä Leena Salmi ja Ari Penttilä (2013). Mäntyrannan ja Kinnusen sekä Salmen ja Penttilän artikkelit ovat yleisluontoisia kuvauksia auktorisoidusta kääntämisestä, ja Salmen ja Kinnusen artikkeli puolestaan keskittyy auktorisoitujen kääntäjien tutkintoprosessiin ja sen arviointiin sekä kääntäjäkoulutukseen. Aiemmat tutkimukset siis tarkastelevat auktorisointijärjestelmää instituutiona, eivätkä ne kata auktorisoidun kääntäjän käytännön työskentelytapoja.

Suomen lisäksi kääntäjien sertifiointijärjestelmiä on esimerkiksi Ruotsissa, Saksassa ja Kanadassa. Ulkomaisia tutkimuksia kääntäjien sertifiointiin liittyen en sisällyttänyt tämän tutkielman viitekehykseen, koska kääntäjien auktorisointijärjestelmä on kansallinen instituutio, joten kansainväliset tutkimukset eivät ole tämän tutkimuksen kannalta oleellisia.

Keitä ovat nykyisin toimivat auktorisoidut kääntäjät ja millainen tausta heillä on? Miten he toimivat ongelmatilanteissa? Entä miten he suhtautuvat lisääntyneeseen näkyvyyteen tai alan tarkkaan sääntelyyn? En löytänyt näihin kysymyksiin vastauksia aiemmasta tutkimuksesta, joten päätin alkaa itse tutkia aihetta toivoen löytäväni vastauksia edes osaan kysymyksistä. Tämä tutkielma valaisee auktorisoitujen kääntäjien käytännön työtä. Tutkin erityisesti kääntäjän huomautuksia, jotka aiheuttivat eniten päänvaivaa käännöskursseilla. Tarkoitukseni on selvittää keitä auktorisoidut kääntäjät ovat, miten he suhtautuvat kääntäjän huomautuksiin ja millaisia huomautuksia he tekevät.

Tässä tutkimuksessa käytän lähinnä alan vakiintunutta termistöä, mutta selvyiden vuoksi määrittelen usein esiintyvät termit. Termien määritelmät ovat peräisin Opetushallituksen auktorisoitua kääntämistä koskevilta internet-sivuilta, Hietasen väitöskirjasta (2005) ja Mäntyrannan ja Kinnusen artikkelista (2015).

Kääntäjien auktorisointijärjestelmä on viranomaisen luoma ja ylläpitämä kokonaisuus, jonka eri toimintojen tavoitteena on tutkia kääntäjien ammattitaito ja luotettavuus, myöntää kääntäjille oikeus toimia auktorisoituna kääntäjänä ja valvoa auktorisoitujen kääntäjien toimintaa. Suomessa auktorisointijärjestelmistä määräävät lait, asetukset sekä alan oma sääntely. (Hietanen 2005, 17.) Suomessa on ollut käytössä historian saatossa kolme auktorisointijärjestelmää: 1967–88 *valantehneiden kääntäjien järjestelmä*, 1989–2007 *virallisten kääntäjien järjestelmä*, sekä nykyinen vuodesta 2008 voimassa ollut *auktorisoitujen kääntäjien järjestelmä*. Viimeisin näistä on terminologisesti hieman haastava, koska se sekoittuu helposti yläkäsitteensä kääntäjien auktorisointijärjestelmän kanssa.

Auktorisoitu kääntäminen tarkoittaa tässä tutkielmassa laillisesti pätevän käännöksen laatimista, yleensä viranomaisten tai oikeuden käyttöön. Auktorisoidulla kääntämisellä on lailla säädetty erityistehtävä yhteiskunnallisessa viestinnässä, ja se on luvanvaraista toimintaa. Auktorisoitua kääntämistä voivat harjoittaa vain Opetushallituksen Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnan hyväksymät auktorisoidut kääntäjät. Kaikki tällaisten kääntäjien tuottamat käännökset eivät kuitenkaan ole auktorisoituja, vaan ainoastaan sellaiseksi laaditut käännökset, jotka noudattavat laillisesti pätevien käännösten laatimisohteita ja jotka on vahvistettu kääntäjän vahvistuslausekkeella ja allekirjoituksella. (Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä, s. d.)

Auktorisoitu kääntäjä on voimassa olevan kääntäjien auktorisointijärjestelmän testaama ja hyväksymä kääntäjä, joka toteuttaa lakien, säännösten ja ohjeiden mukaisia käännöksiä ja vahvistaa ne vahvistuslausekkeella, allekirjoituksellaan ja leimallaan. Laillisesti pätevien käännösten lisäksi auktorisoitu kääntäjä voi luonnollisesti tehdä myös muunlaisia käännöksiä, mutta niillä ei ole laillisesti pätevän käännöksen statusta. Auktorisointi ei ole yksiselitteinen taakka kääntäjän taidoista tai luotettavuudesta, vaan se kertoo kääntäjän erikoistumisesta laillisesti pätevien käännösten laatimiseen. (Mäntyranta & Kinnunen 2015, 220.) Aiempien kääntäjien auktorisointijärjestelmien auktorisoimat kääntäjät olivat *valantehneitä* ja *virallisia kääntäjiä*. Myös tämä termi saattaa geneerisyydestään johtuen sekoittaa minkä tahansa maan kääntäjien auktorisointijärjestelmän auktorisoiman kääntäjän kanssa. Tässä tutkielmassa termi *auktorisoitu kääntäjä* viittaa vuonna Suomessa 2008 voimaan tulleen kääntäjien auktorisointijärjestelmän auktorisoimaan kääntäjään.

Laillisesti pätevä käännös on auktorisoidun kääntämisen lopputulos eli tuote. Alalla ei ole tapana puhua auktorisoiduista käännöksistä, koska käännöstä ei sinänsä ole auktorisoitu: vain kääntäjä on saanut auktorisoinnin viranomaiselta. Laillisesti pätevä käännös on aina auktorisoidun kääntäjän laatima tai tarkastama sekä allekirjoituksellaan vahvistama. Lähtökohtaisesti laillisesti päteviä käännöksiä laaditaan viranomais- ja oikeuskäyttöön, mutta toisinaan niitä laaditaan myös yksityisten asiakkaiden tarpeisiin (Mäntyranta & Kinnunen 2015, 220).

Tutkielman rakenne on seuraava: toisessa luvussa esittelen auktorisoidun kääntämisen historiaa, instituutiota sekä erityispiirteitä. Kolmannessa luvussa käsittelen teoriataustaa, joka koostuu kääntäjä tutkimuksesta sekä kääntäjän näkyvyyden tutkimuksesta. Neljännessä luvussa kerron kyselytutkimuksesta menetelmänä ja esittelen tutkimuksen toteutustavan. Viidennessä luvussa esittelen kyselytutkimuksen tuloksia. Teen lisäksi johtopäätöksiä analyysin pohjalta ja arvioin tulosten merkitystä. Lopuksi kuudennessa luvussa pohdin tuloksia laajemmassa mittakaavassa sekä mietin, mitä olisi voinut tehdä eri tavalla ja miten jatkotutkimuksia voisi suunnata.

2 Auktorisoitu kääntäminen

Auktorisoitu kääntäminen on kääntämisen erikoisala, josta on säädetty Suomen valtion laissa ja valtioneuvoston asetuksessa. Auktorisoitu kääntäminen tarkoittaa laillisesti pätevän käännöksen luomista esimerkiksi oikeus- tai viranomaiskäyttöä varten. Laki auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007) sekä Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä (1232/2007) määräävät auktorisoitujen kääntäjien ja kääntäjien auktorisointijärjestelmän toiminnasta. Kääntäjien auktorisointijärjestelmästä ja sen kehittämisestä huolehtii Opetushallitus. Auktorisoitujen kääntäjien tutkintojen järjestämisestä huolehtii Opetushallituksen yhteydessä toimiva Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunta. (Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä, s. d.)

Lainsäätäjän näkökulmasta auktorisoituja kääntäjiä tarvitaan tekemään käännöksiä, joiden oikeellisuuden työn teettäjä tai vastaanottaja (usein viranomainen tai oikeuslaitos) voi taata. Kääntäjän ammattitaidosta ja luotettavuudesta voidaan varmistua auktorisointimenettelyllä, johon kuuluvat tutkinto- ja pätevyysvaatimukset sekä kääntäjien toiminnan viranomaisvalvonta. (Hallituksen esitys 47/1988.)

Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunta järjestää vuosittain auktorisoitujen kääntäjien tutkinnon eri kielipareissa ja -suunnissa eri puolilla Suomea. Tutkinnon hyväksytysti suorittamalla saa oikeuden toimia kyseisessä kieliparissa ja -suunnassa auktorisoituna kääntäjänä. Auktorisoitu kääntäjä vahvistaa kunkin tekemänsä tai tarkistamansa laillisesti pätevän käännöksen vahvistuslausekkeella, allekirjoituksellaan ja mahdollisesti leimallaan. Leimaa ei ole pakollista käyttää, mutta varsinkin ulkomaille suunnatuissa käännöksissä se on usein suositeltavaa (Auktorisoitu kääntäjä -leima, s. d.). Auktorisoitu käännös on samanarvoinen kuin alkuperäisasiakirja: jos käännös tehdään vahvistamattomasta kopiosta, ei sen laillisesti pätevä käännöskään toimi alkuperäisasiakirjan asemassa, vaan on samanarvoinen kuin vahvistamaton kopio. Suomessa ei ole viranomaisen antamia tarkkoja ohjeita laillisesti pätevien käännösten laatimiseen, vaan ohjeet luo käännösala itse. Tämänhetkiset ohjeet ovat Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:n julkaisemat. (Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä, s. d.)

Tässä luvussa esittelen asiakirjan käsitettä, auktorisoitua kääntämistä instituutiona, auktorisoidun kääntämisen historiaa sekä kääntäjän huomautuksia auktorisoiduissa käännöksissä ja muissa tekstilajeissa.

2.1 Asiakirja ja kansainvälinen asiakirjaliikenne

Yksityishenkilöiden, yhteiskunnan ja viranomaisten välisestä toiminnasta syntyy jatkuvasti oikeudellisesti merkityksellisiä suhteita, joita hoidetaan kulttuurissamme kirjallisessa muodossa eli asiakirjoina. Asiakirja on siis kirjallinen todiste, jolla on oikeudellista merkitystä. (Hietanen 2005, 81.) Arkistolaki vuodelta 1994 määrittelee asiakirjan olevan ”kirjallista tai kuvallista esitystä taikka sellaista sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla aikaansaatua esitystä, joka on luettavissa, kuunneltavissa tai muutoin ymmärrettävissä teknisin apuvälinein” (Arkistolaki 831/1994, 3. luku 6 §). Auktorisoidussa kääntämisessä asiakirja puolestaan merkitsee tekstiä, erityisesti paperista asiakirjaa, sillä kääntäjän tulee nähdä alkuperäinen asiakirja allekirjoituksineen ja leimoineen. Koneellisesti allekirjoitetuissa asiakirjoissa on maininta koneellisesta allekirjoituksesta, joka käännetään sellaisenaan käännökseen. Koneellisesti allekirjoitettua asiakirjaa ei siis välttämättä tarvitse olla paperisena, vaan digitaalisen tallenteen tulisi riittää. Käännösasiakirjaan liitetään kuitenkin usein kopio tai tuloste alkuperäisestä asiakirjasta. (Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä, s. d.) Laillisesti pätevää käännöstä ei voi toistaiseksi tehdä digitaalisessa muodossa, koska käännös vahvistetaan kääntäjän allekirjoituksella ja leimalla, joita ei ole mahdollista tuottaa elektronisesti.

Asiakirjoja voidaan ryhmitellä monin eri tavoin, mutta näistä olennaisin auktorisoidun kääntämisen kannalta on jako *yleisiin* ja *yksityisiin* asiakirjoihin. Yleisiä asiakirjoja ovat viranomaisten toimintansa tuloksena tuottamat asiakirjat sekä viranomaiselle toimitetut asiakirjat. Tällaisia ovat esimerkiksi todistukset ja päätökset. Yksityisiä asiakirjoja puolestaan ovat yksityisen henkilön tai tahon laatimat asiakirjat, kuten sopimukset, hakemukset ja todistukset. Yleinen asiakirja on itsessään luotettava, mutta yksityisen asiakirjan laatijan on tarvittaessa todistettava asiakirjan oikeellisuus. (Hietanen 2005, 83–84.)

Jako yleisiin ja yksityisiin asiakirjoihin on sikäli tärkeää auktorisoidun kääntämisen näkökulmasta, että usein vain yleisiä asiakirjoja on tarve kääntää auktorisoidusti. Yksityisistä asiakirjoista voi kuitenkin tulla yleisiä esimerkiksi silloin, kun niitä (esimerkiksi työtodistuksia tai sopimuksia) tarvitaan oikeudellisissa käsittelyissä tai viranomaisen toiminnassa, jolloin niistä tulee käsittelyssä yleisiä asiakirjoja. Vastaavasti myös teksteistä, joita ei yleisesti pidetä asiakirjoina, voi tulla niin sanottuja tilapäisasiakirjoja, kun niitä käytetään viranomaiskäsittelyssä todisteina, esimerkiksi kirjettä oikeuskäsittelyssä. (Hietanen 2005, 83–84). Hietanen myös osoittaa virallisen kääntäjän toimivan viranomaisen ominaisuudessa, joten virallisen (ja auktorisoidun) kääntäjän toiminnan tuloksena syntynyt käännösdokumentti on

viranomaistoiminnasta syntynyt eli yleinen asiakirja. Täten auktorisoitu kääntäjä toimii viranomaisen ominaisuudessa laillisesti päteviä käännöksiä tehdessään. (mts. 93.)

Heli Mäntyranta ja Tuija Kinnunen pohtivat auktorisoitua kääntämistä esittelevässä tekstissään (Mäntyranta & Kinnunen 2015, 220), että yksityiset asiakirjatkin ovat kuitenkin todisteita oikeussuhteista, kuten sopijapuolten välisistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Täten niistäkin on voitava tehdä auktorisoituja käännöksiä silloinkin, kun asiakirja pysyy yksityisenä. Auktorisointi ei tällaisissa tapauksissa ole tietenkään pakollista, mutta se saattaa helpottaa yksityisten sopijapuolten keskinäistä viestintää ja kasvattaa luottamusta.

Tarve laillisesti pätevien käännösten laatimiselle kasvoi 1900-luvun jälkipuoliskolla lisääntyneen kansainvälisen asiakirjaliikenteen vuoksi. Asiakirjat ovat ensisijaisesti kansallinen instituutio, joita käytetään yhteiskunnassa toimimiseen. Niiden avulla yhteiskunnan toimijat (kuten yksilöt ja viranomaiset) viestivät oikeuksistaan, velvollisuuksistaan ja järjestäytymisestään muiden yksilöiden ja instituutioiden ja näiden muodostamien järjestelmien kanssa. Asiakirjat ovat pääsääntöisesti syntyneet oman yhteiskuntaorganisaationsa tarpeista ja palvelevat niitä. Niiden valta päättyy täten valtion rajalle, mutta diplomaattisesta sopimuksesta niitä voidaan lähettää valtion rajojen ulkopuolelle edustamaan omaa valtapiiriään. Kansainvälisessä asiakirjaliikenteessä tarvitaan keino varmistua siitä, että toisen valtion tuottama asiakirja on aito. Tähän tarkoitukseen on kehitetty legalisointimenettely. Diplomaattiset lähetystöt ja konsulaatit toimivat sopimusten mukaisina valtapiirin etäpisteinä, ja ne voivat legalisoida eli vahvistaa asiakirjojen aitouden ennen asiakirjan lähettämistä kohdevaltioon. Ennen vuoden 1960 Haagin yleissopimusta ulkomaisten asiakirjojen laillistamisvaatimusten poistamisesta, ja edelleen maissa jotka tätä sopimusta eivät ole ratifioineet, asiakirjan legalisoiminen vaati seuraavanlaisen vahvistusketjun: ensin asiakirja täytyy käännättää auktorisoidusti, minkä jälkeen se tarvitsee julkisen notaarin leiman, sitten ulkoministeriön ja lopuksi vielä vieraan valtion täällä olevan edustajan hyväksynnän. (Hietanen 2005, 75–80.)

Nykyisin Haagin yleissopimuksen ratifioineissa maissa ja niiden välisessä asiakirjaliikenteessä vahvistusketju voidaan ohittaa laillisesti pätevällä käännöksellä ja apostille-todistuksella. Apostille on julkisen notaarin asiakirjalle myöntämä kansalliskielinen standardimuotoinen todistus, joka todistaa asiakirjan allekirjoittajan olevan se, kuka hän väittää olevansa, ja että hänellä on oikeus allekirjoittaa kyseisenlaisia asiakirjoja. (Apostille-todistus, s. d.) Apostille-käytäntö osoittaa sopimusvaltioiden keskistä luottamusta toistensa instituutioihin. Toisin

sanoen Haagin yleissopimuksessa on sovittu, että kukin valtio päättää omien prosessiensa perusteella mikä on laillisesti pätevää toimintaa, eikä sopimuksen toisena osapuolena olevan valtion tule sitä kontrolloida. (Hietanen 2005, 79–80.)

Laillisesti pätevälle käännökselle on usein syytä hakea apostille-todistus, jos käännösasiakirja on tarkoitus toimittaa toisen Haagin sopimukseen liittyneen valtion viranomaiselle. Apostille todistaa, että kyseisen asiakirjan allekirjoittajalla (eli auktorisoidulla kääntäjällä) on käännösasiakirjan laatimismaassa riittävät oikeudet allekirjoittaa kyseisenlaisia asiakirjoja. (SKTL 2015, 7.) Ilman apostille-todistusta allekirjoittajan oikeuksien tarkistaminen ulkomailla olisi hyvin työlästä, koska toisen maan viranomainen ei välttämättä pysty tarkistamaan esimerkiksi, onko asiakirjan allekirjoittanut kääntäjä Suomessa auktorisoitujen kääntäjien rekisterissä.

Auktorisoitu kääntäminen on kansallinen instituutio. Tämä tarkoittaa, ettei auktorisoidun kääntäjän tekemä asiakirjakäännös eroa auktorisoimattomasta käännöksestä ulkomaisen viranomaisen näkökulmasta, sillä kääntäjien auktorisointijärjestelmän valta rajoittuu Suomeen. Laillisesti pätevän käännöksen etu onkin kansainvälisessä asiakirjaliikenteessä se, että sille on mahdollista saada apostille eli notaarin hyväksyntä. Useiden maiden viranomaiskäsittelyissä vaaditaan juuri notaarin leimaamia asiakirjoja, eikä esimerkiksi työtodistukselle ole mahdollista saada apostillea, koska se ei ole viranomaisen tekemä asiakirja. Auktorisoitu kääntäminen toimii tässä mielessä siis myös ulkomaille suuntautuvan asiakirjaliikenteen mahdollistajana, vaikka auktorisointijärjestelmä onkin voimassa vain Suomessa.

2.2 Auktorisoidun kääntämisen historia Suomessa

Auktorisointijärjestelmät ovat toiminnaltaan yhteenkuuluvien osien kokonaisuus, joiden tarkoituksena on tutkia, onko auktorisointia hakevalla henkilöllä riittävästi ammattitaitoa ja luotettavuutta, jotta hänelle voidaan myöntää oikeudet jonkin säädellyn toiminnan suorittamiseen sekä valvoa näiden oikeuksien käyttöä (Hietanen 2005, 183.)

Suomessa on tähän mennessä ollut kolme laissa säädettyä kääntäjien auktorisointijärjestelmää. Tässä alaluvussa esittelen niistä kahta aiempaa: valantehneitä ja virallisia kääntäjiä.

2.2.1 Valantehneet kääntäjät 1967–1988

Vuonna 1967 säädettiin laki valantehneistä kääntäjistä (191/1967), joka määritteli yhdessä valantehneistä kääntäjistä annetun asetuksen (510/1967) kanssa ensimmäisen kääntäjien

auktorisointijärjestelmän. Tämän lain perusteella auktorisoidut kääntäjät olivat *valantehneitä kääntäjiä*. Ennen lain voimaantuloa kaupunkien maistraatit olivat kuitenkin myöntäneet päteviksi katsomilleen henkilöille määräyksiä toimia kielenkääntäjinä. (Hietanen 2005, 184.) Kääntäjät vannoivat valan, jossa he lupasivat tehdä työnsä parhaiden kykyjensä mukaan ja pitää asiakirjojen tiedot salassa (Tyynilä 1995, 3).

Valantehneiden kääntäjien järjestelmä toimi osin oikeus- ja osin opetusministeriön alaisuudessa: opetusministeriö järjesti kielikokeen, jonka perusteella, tai kieli-instituutin loppukokeen korkeimman arvosanan perusteella, oikeusministeriö myönsi kääntäjälle oikeuden toimia valantehneenä kääntäjänä, kun kaikki laissa määritellyt ehdot esimerkiksi täysivaltaisuudesta täyttyivät. Lisäksi valantehneet kääntäjät saivat toimia myös tulkkeina esimerkiksi oikeudessa. (Hietanen 2005, 184–185.)

Valantehneen kääntäjän tutkinnot jaettiin kahteen luokkaan: yleis- ja erityistutkintoihin. Oikeuteen tehdä käännöksiä valantehneenä kääntäjänä riitti kuitenkin yleistutkinto, joten erityistutkintoja suoritettiin hyvin vähän, vaikka kielenkääntäjälautakunnan mietinnön mukaan erikoisalan tekstien kääntämiseen olisi tarvittu erityistutkinto. Pelkän yleistutkinnon suorittaminen ei kuitenkaan rajoittanut valantehneen kääntäjän oikeutta vahvistaa myös erikoisalojen käännöksiä. Lisäksi kokeissa käytetyt tekstit olivat lähinnä lehtitekstin tyyppisiä tekstejä, jotka erittäin harvoin olivat auktorisointia vaativan kääntämisen kohteena. Koe testasi lähes yksinomaan kokelaan kielitaitoa, ei käännöstaitoa. Kääntäjille ei myöskään asetettu muodollisia pätevyysvaatimuksia esimerkiksi ammatillisuudesta. (Hietanen 2005, 184–185.)

Valantehneiden kääntäjien järjestelmä oli voimassa aikana, jolloin kääntämistä ei erityisesti arvostettu ja käännöstutkimus oli vasta aluillaan. Järjestelmä heijasti aikansa asenteita, mikä näkyi esimerkiksi siinä, että tutkinto koostui kielitaidon eikä käännösosaamisen osoittamisesta. Tutkinnossa ei myöskään saanut käyttää apuvälineitä, vaikka luultavasti tuolloinkin kääntäjät käyttivät sanakirjoja ja muita apuvälineitä työssään. Tutkinto oli pelkkä kielikoe eikä siten mukaillut todellista käännöstilannetta. Hietanenkin pohtii, että tutkinnon suunnittelijat olettivat kenen tahansa kielitaitoisen osaavan luotettavasti kääntää esimerkiksi juridisia ja lääketieteellisiä asiakirjoja (2005, 185). Tulkin ja kääntäjän taitoja ei myöskään eroteltu toisistaan, vaan sama tutkinto mahdollisti esimerkiksi tulkkina toimimisen oikeudessa. Kääntäminen ja tulkkaaminen vaativat kuitenkin todellisuudessa monia muitakin taitoja kielen osaamisen lisäksi, eikä nykyäänkään auktorisoitu kääntäjä voi toimia sen virallisempänä

tulkkina kuin kukaan muukaan. Järjestelmän uudistaminen oli siis varsin perusteltua 1980-luvulle tultaessa.

2.2.2 Viralliset kääntäjät 1989–2007

Vuonna 1981 alettiin jälleen kiinnittää huomiota valantehneiden kääntäjien auktorisointijärjestelmään. Kääntäjäkoulutus oli sitä ennen siirtynyt kieli-instituuteista yliopistoihin kandidaattitasoiseksi koulutukseksi, joka vastasi laajuudeltaan nykyistä maisterintutkintoa. Vanhassa laissa mainittuja kieli-instituutteja ei enää ollut, joten koulutuksen perusteella ei voinut saada oikeutta toimia valantehneenä kääntäjänä. Opetusministeriö kartoitti lain uudistustarvetta, ja tähän tehtävään asetetun toimikunnan mietintö valmistui 1983. Mietinnön pohjalta hallitus valmisteli lakiehdotuksen *virallisista kääntäjistä* vuonna 1988. Samassa lakiehdotuksessa ehdotettiin kielitutkintolautakuntaorganisaation uudistamista. (Hietanen 2005, 186.)

Lakiuudistuksella korvattiin vuonna 1967 säädetty valantehneiden kääntäjien järjestelmä *virallisten kääntäjien* järjestelmällä. Samalla järjestelmä siirtyi kokonaisuudessaan opetusministeriön alaisuuteen. Laki asetuksineen astui voimaan vuonna 1989, ja sitä muokattiin vuonna 2001. (Hietanen 2005, 186.) Uusi kääntäjien tutkintolautakunta toimi Kotimaisten kielten tutkimuslaitoksen alaisuudessa (mts. 255).

Asetuksen mukaan kääntäjien tutkintolautakunnan jäsenenä tuli olla ”asianomaisen kielen opettaja korkeakoulussa taikka kääntäjän ammatissa toimiva tai muu tehtävään sopiva kyseistä kieltä hallitseva henkilö” (Asetus virallisista kääntäjistä 626/1989, 1 §). Lisäksi asetuksessa määrätään, että jäseniä valittaessa ”tulee kiinnittää erityistä huomiota kääntämisen alalla saavutettuun asiantuntemukseen” (626/1989, 4 §). Lautakunnan toimintaan kuului kokeiden toimeenpano, oikeuksien myöntäminen ja peruuttaminen, virallisten kääntäjien listan pitäminen ja virallisten kääntäjien toiminnan valvominen. (Laki virallisista kääntäjistä 1988/1148.)

Kaarina Hietanen kirjoittaa väitöskirjassaan lautakunnan puheenjohtaja Markku Tyynilän kertoneen lautakunnan pitäytyvän varsinaisissa tehtävissään, eikä lautakunta Tyynilän mukaan antanut koulutusta tai neuvontaa tutkintoon tai virallisen kääntäjän ammattitutkintoon liittyen. Hietanen kritisoi tätä linjausta, vaikka ymmärtääkin sen perusteet. Hänen mukaansa kokeeseen osallistuvan oli vaikea saada tietoa siitä, mitä häneltä odotettiin, tai miten hänen olisi pitänyt toimia auktorisoinnin saatuaan. Hietanen esittää myös ajatuksen, että selkeämpi etukäteistiedotus kokeen vaatimuksista ja tasosta olisi saattanut vähentää osallistujien määrää.

Tällöin kokeeseen olisi osallistuttu realistisemmin perustein ja se olisi läpäisty useammin. Hietasen mukaan Tyynelä myönsi myös, ettei lautakunta suorittanut lain vaatimaa aktiivista valvontaa kääntäjien toiminnasta, vaan vetosi siihen, että käännökset ovat kääntäjän ja asiakkaan välinen asia. (Hietanen 2005, 189–190.)

Virallisen kääntäjän koe koostui kahdesta osasta, joiden suorittamiseen oli yhteensä kolme tuntia aikaa. Molemmat tehtävät olivat käännöksiä: toinen yleiskielinen ja toinen kokelaan valitseman aihepiirin teksti. Kokeeseen vastattiin käsin kirjoittamalla ja kirjallisia apuvälineitä käyttäen. Apuvälineiden käytön sallimisen seurauksena kokeen arvostelua tiukennettiin, vaikka apuvälineiden käyttö kuuluu ammattimaiseen kääntämiseen. Hietasen virallisille kääntäjille teettämässä kyselyssä kuitenkin alle puolet vastaajista kertoi käyttäneensä apuvälineitä. Apuvälineitä käyttäneistä suuri osa kertoi käyttäneensä lähinnä kaksikielistä sanakirjaa, joten apuvälineiden sallimisella ei ollut juurikaan käytännön merkitystä. (Hietanen 2005, 196.)

Kokeen laati pääsääntöisesti lautakunnan jäsen tai apujäsen edustamansa kielen mukaan. Samat henkilöt toimivat usein myös tarkastajina. Kunkin koetehtävän tarkasti kuitenkin vähintään kaksi henkilöä. Kokeen taso osoittautui niin vaikeaksi, ettei kiinteää läpipääsyn rajaa säädetty, vaan kukin suoritus arvioitiin tapauskohtaisesti. Käytännön rajaksi muodostui kuitenkin noin 20 virhepistettä, mutta yksikin vakava virhe saattoi johtaa hylkäämiseen. Apuvälineiden saatavuuseroja kielten välillä ei otettu huomioon. Hietanen huomauttaa kahdesta ongelmasta kokeessa: ensinnäkin suomesta käännettiin samat tekstit kaikkiin kieliin, joten kulttuurista relevanssia ei otettu huomioon, kuten ei myöskään eri kieliparien kulttuurikohtaisia käännösprosessien eroja, esimerkiksi translitterointia. Toiseksi apuvälineiden saatavuus eri kielissä on niin suurta, että kokeen arvosteluperusteet asettivat eri kielten kokelaat täysin eriarvoiseen asemaan. (Hietanen 2005, 199.)

Hietanen arvioi lain virallisista kääntäjistä olleen lähinnä hallinnollinen uudistus, jolla koko organisaatio siirrettiin opetusministeriön alaisuuteen. Nimitys muuttui, koska kääntäjät eivät enää vannoneet valaa oikeudessa. Toiminnan valvonta ei tehostunut, vaan edelleen valvottiin ainoastaan kääntäjien omalla ilmoituksella kotipaikan vaihtumista, käännöstoiminnan lopettamista ja yläikärajaksi asetetun 70 ikävuoden saavuttamista. Uudistunut järjestelmä ja tutkinto eivät tuoneet ammatillista uudistusta, koska tutkinnossa käytetty koe oli edelleen kielikoe, joka mittasi kielitaitoa eikä kääntämisen substanssiosaamista. Hallituksen esityksessä (47/1988) mainittu vaatimus siitä, että kokeen tulisi olla niin haastava, että vain ammattikäytäjä voi läpäistä sen, jäi merkityksettömäksi, koska ammatillista pätevyyttä ei

määritelty missään vaiheessa. Lainsäädännön ajatuksena oli tuottaa kääntäjäryhmä, jonka ammattitaitoon ja työn tuloksiin olisi voinut luottaa, ellei toisin todisteta. Tämä ei toteutunut, koska siihen vaadittavia pätevyysvaatimuksia ei tehty eikä kääntäjiä valvottu. Samalla estettiin mahdollisuus saada auktorisointi korkeakoulututkinnon perusteella, jolloin virallisen kääntäjän tutkinnon ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden kääntäjien suhde vinoutui. Tätä päätöstä perusteltiin sillä, ettei korkeakouluilla ole kattavaa päättökoetta, jolla mitattaisiin kielitaitoa. Uuden lain tekoprosessissa meni seitsemän vuotta, eikä tuona aikana tapahtunutta käännösalan kehitystä otettu huomioon lain suunnittelussa. (Hietanen 2005, 211–213.)

Virallisten käännösten tekemiseen ei ilmeisesti ohjeistettu riittävästi tai ollenkaan eikä kokelaiden virallisen kääntämisen tietoutta testattu mitenkään. Muutaman kääntäjän hämmennys näkyy esimerkiksi Hietasen väitöskirjaan lainatuista SKTL:n asiatekstijaostoon saapuneista tiedusteluista, joissa kysellään apostillen merkityksestä ja yleisesti virallisen kääntämisen käytännöistä (Hietanen 2005, 180). Virallisten kääntäjien järjestelmä luotiin aikana ennen internetiä, eikä ilmeisesti internetin yleistymisen jälkeenkään sieltä löytynyt ohjeita tai ylipäänsä tietoa virallisesta kääntämisestä. Tiedotuksessa on siis selvästi ollut ongelmia, koska edes kaikki järjestelmässä mukana olevat kääntäjät eivät olleet perillä siitä, mihin he kuuluivat. Lisäksi on hämmäntävää, että kääntäjä voi ylipäänsä tulla hyväksytyksi viralliseksi kääntäjäksi, vaikkei hän tiedä, mitä se tarkoittaa. Kielitaidosta tai edes käännösosaamisesta ei ole kovin paljon hyötyä, jos järjestelmä rakenteineen ja toimintatapoineen ei ole selkeä sen osallisille. Auktorisoidun kääntämisen ammattitietouden testaaminen nykyisessä järjestelmässä lieneekin merkittävin parannus aiempiin järjestelmiin verrattuna.

2.3 Nykyinen kääntäjien auktorisointijärjestelmä

Nykyisin käytössä oleva kääntäjien auktorisointijärjestelmä perustuu lakiin auktorisoiduista kääntäjistä (1231/2007), valtioneuvoston asetukseen auktorisoiduista kääntäjistä (1232/2007) sekä Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteisiin 2012. Uusi laki asetuksineen tuli voimaan 1.1.2008. Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunta siirtyi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta kokonaan Opetushallituksen alaisuuteen. Lautakunta järjestää auktorisoitujen kääntäjän tutkinnon, auktorisoi kääntäjät korkeakouluopintojen perusteella, pitää yllä rekisteriä auktorisoiduista kääntäjistä ja valvoo heidän toimintaansa. (Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä, s. d.) Lautakunnan jäsenissä on yliopistojen käännösalan ammattilaisia sekä jäsenet Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry:stä, Käännösalan asiantuntijat

ry:stä, Suomen asianajajaliitosta sekä Oikeusministeriöstä. Lautakunnalla on lisäksi sihteeri. (Tutkintolautakunta, s. d.) Jäsenistössä on siis selvästi aiempaa enemmän käännösalan ja käännöstieteen edustajia ja ammattilaisia.

Auktorisoinnin voi saada tutkinnon suorittamalla tai käännöstieteen korkeakouluopintojen perusteella. Lisäksi aiemmin virallisina kääntäjinä toimineet kääntäjät ovat voineet hakea oikeutta toimia auktorisoituna kääntäjänä ilman erillistä tutkintoa. (Kääntäjien auktorisointi, s. d.) Korkeakouluopintojen perusteella auktorisointi voidaan myöntää hakijoille, joilla on todistus filosofian maisterin tutkinnosta tai muusta ylemmästä korkeakoulututkinnosta, johon sisältyy vähintään 60 opintopisteen laajuiset teoreettiset ja käytännölliset käännöstieteen korkeakouluopinnot. Opintojen tulee olla yliopiston vahvistama kokonaisuus. Niihin tulee sisältyä vähintään kuuden opintopisteen laajuiset auktorisoidun kääntämisen opinnot. Lisäksi hakijan tulee asua jossakin Euroopan talousalueen maassa sekä täyttää muut laissa ja asetuksessa asetetut ehdot muun muassa täysivaltaisuudesta. Korkeakoulututkinnon perusteella voi saada auktorisoinnin vain B-työkielestä A-työkieleen eli vieraasta kielestä äidinkieleen. (Korkeakoulututkinnon perusteella oikeutta hakevat, s. d.)

Auktorisointi on voimassa viisi vuotta kerrallaan. Auktorisointia voidaan voimassaolon päätyttyä jatkaa uudella viisivuotiskaudella, jos hakija pystyy osoittamaan toimineensa auktorisoituna kääntäjänä ja edelleen täyttää muut auktorisoitujen kääntäjiä koskevat edellytykset. Määräaikaisuus ei kuitenkaan koske niitä kääntäjiä, jotka ovat saaneet auktorisoinnin virallisen kääntäjän oikeuden perusteella, vaan heidän auktorisointinsa on voimassa toistaiseksi. (Kääntäjien auktorisointi, s. d.)

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon sisällöstä määrätään auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteissa, joita valvoo ja ylläpitää Opetushallitus. Viimeisimmät perusteet ovat vuodelta 2012. Tutkinnossa osoitetaan kieli- ja kääntämistaito sekä ammatinharjoittamiseen tarvittava tieto, eli se osoittaa niin sanottua toiminnallista käännöstaitoa (Mäntyranta & Kinnunen 2015, 222).

Auktorisoidun kääntäjän tutkinto on kaksiosaisesta kokeesta koostuva tutkinto, jonka voi suorittaa Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnan järjestämässä koetilaisuudessa. Auktorisointi myönnetään suoritettujen opintojen perusteella aina kyseisen tutkinnon kieliparissa ja -suunnassa: jos haluaa toimia auktorisoituna kääntäjänä esimerkiksi suomesta englantiin ja englannista suomeen, on suoritettava kaksi erillistä tutkintoa. (Kääntäjien auktorisointi, s. d.)

Tutkinto on avoin kaikille niille, joilla on kotikunta Suomessa ja asuinpaikka Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai muussa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Tutkinnon suorittamiseen ei vaadita aiempia opintoja tai tutkintoja. Tutkinnossa toisen kielistä on oltava kotimainen kieli (suomi, ruotsi, pohjoissaame tai inarinsaame) ja toinen voi olla vieras kieli tai jokin toinen kotimainen kieli. (Tutkinnon sisältö, s. d.)

Tutkinto koostuu kahdesta osasta, joista ensimmäinen (aukt1) mittaa auktorisoidun kääntäjän ammatinharjoittamisessa tarvittavia taitoja. Osio suoritetaan ilman apuvälineitä, ja se koostuu monivalintatehtävistä. Osiolla varmistetaan, että kääntäjä osaa arvioida omaa työtään ja ottaa siitä vastuun, ymmärtää auktorisoitua kääntämistä koskevaa lainsäädäntöä sekä ymmärtää laillisesti pätevään kääntämiseen liittyvän työprosessin kaikki vaiheet, erityisesti asiakkaan opastamiseen liittyen. Kääntäjän tulee myös pystyä arvioimaan auktorisoidun käännöksen tarvetta, ottamaan vastaan ja hyödyntämään saamaansa palautetta sekä arvioimaan ja kehittämään omaa osaamistaan. (Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet 2012, 10–12.) Osiossa voidaan kysyä auktorisoitua kääntämistä koskevan lainsäädännön lisäksi muun muassa hallintolain salassapitovelvollisuutta ja tulkin ja kääntäjän esteellisyyttä koskevista pykälistä, rikoslain väärennös-, salassapito- ja virkarikoksista, kielilaista, ulkomaalaislaista ja Haagin yleissopimuksesta (mts. 16–17).

Toisessa osiossa käännetään kaksi tekstiä, yksi lain ja hallinnon erikoisalalta (aukt2) ja yksi kokelaan valitsemalta erikoisalalta (aukt3). Valittavia erikoisaloja ovat koulutus, lääketiede, talouselämä ja tekniikka. Käännösosiot suoritetaan tietokoneella, ja niissä on mahdollista käyttää kirjallisia ja sähköisiä lähteitä, myös internetistä. Käännösmuisteja tai sähköpostia sekä siihen rinnastettavia apuvälineitä ei saa käyttää. (Tutkinnon sisältö, s. d.) Käännöstehtävissä arvioidaan kokelaan kieli- ja käännöstaitoa. Tutkintotehtävät on laadittu niin, että hyväksytty suoritus vaatii vähintään eurooppalaisessa viitekehyksessä tasolla C2 olevaa vieraan kielen hallintaa. Kääntämistaidon kriteereissä puolestaan edellytetään, että kokelas suorittaa hänelle annetut tehtävät tunnollisesti, osoittaa sisäistäneensä auktorisoidun kääntäjän roolin, havaitsee ja ratkaisee käännöksiin ja asiakirjoihin liittyvät ongelmat sekä osaa laatia ymmärrettävän, kieleltään luontevan ja käyttötarkoitukseensa sopivan käännöksen. (Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet 2012, 8-10.)

Verrattuna aiempien auktorisointijärjestelmien kokeisiin auktorisoidun kääntämisen ammattitietoutta testaava osuus (aukt1) on merkittävä uudistus. Tämä osio varmistaa sen, ettei auktorisoitu kääntäjä voi olla täysin tietämätön järjestelmän rakenteesta ja laillisesti pätevän

käännöksen tekemiseen liittyvistä käytännöistä. Aiempaa selkeämmin ohjeet laillisesti pätevien käännösten tekemiseen on myös julkaistu yleisesti luettavaksi, mikä helpottaa kääntäjien työtä, mutta antaa myös käännöksen vastaanottajalle mahdollisuuden tarkistaa, onko hänelle toimitettu käännös muodollisesti oikeanlainen. Myös Opetushallituksen internetsivusto auktorisoidusta kääntämisestä on kattava, helppolukuinen ja kaikkien saavutettavissa. Tämä varmistaa sen, että kenen tahansa on mahdollista perehtyä auktorisoituun kääntämiseen ilman henkilökohtaisia tiedusteluja esimerkiksi alan järjestöistä.

Lisäksi voidaan katsoa tunnustukseksi kääntäjäkoulutukselle, että jälleen auktorisoinnin voi saada korkeakouluopintojen perusteella. Yliopistokurssien ja auktorisoidun kääntäjän tutkinnon välillä on kuitenkin eroa erityisesti arvostelussa. Tätä ovat pohtineet Leena Salmi ja Tuija Kinnunen (2015, 240) artikkelissaan laajasti päätyen siihen, että vaikka eroja tutkinnon ja yliopistokurssien arvostelussa selvästi on, yliopistojen voi nykyisellään katsoa olevan riittävän yhteneväisiä kurssien arvostelussa auktorisoitujen kääntäjien järjestelmässä toimimiseen. Huomattavaa on kuitenkin se, että aiemmin virallisina ja valantehneinä kääntäjinä toimineet kääntäjät saivat oikeuden toimia auktorisoituna kääntäjinä hakemuksella. Heidän ei siis tarvinnut osoittaa auktorisoidun kääntämisen ammattiosaamistaan.

2.4 Kääntäjän huomautukset

Auktorisoituun käännökseen ei saa lisätä sellaista sisältöä, jota alkuperäisasiakirjassa ei ole, eikä siitä saa myöskään poistaa mitään. Välillä kuitenkin käännöksen vastaanottajalle tarvitsee huomauttaa jostakin alkuperäistekstin seikasta. Tätä varten auktorisoituihin käännöksiin on mahdollista lisätä kääntäjän huomautuksia joko käännösasiakirjan alaviitteeksi tai kootuksi listaksi asiakirjan loppuun ennen vahvistuslauseketta. (SKTL 2015, 13–14.)

Huomautukset voivat olla kääntäjälle tehokas viestintäväline, jolla voi välittää käännöksen vastaanottajalle tietoa, joka ei tule muuten ilmi käännöksestä. Erityisesti huomautusten merkitys korostuu asiakirjan luotettavuuteen kohdistuvissa epäilyissä, koska tällöin kääntäjä voi kertoa vastaanottajalle huomanneensa epäselvyyksiä asiakirjassa, joista vastaanottajan on syytä olla tietoinen. Lisäksi huomautukset tarjoavat kääntäjälle poikkeuksellisen tavan selventää käännösratkaisujaan ilman, että selitykset keskeyttäisivät varsinaista tekstiä. Huomautusten tarpeellisuutta on aina mietittävä vastaanottajakohtaisesti, koska esimerkiksi käräjäoikeuden viranomaiset ovat todennäköisesti hyvinkin perillä oman alansa termistöstä, mutta maallikko ei välttämättä ole. Tietääkseni huomautusten huomioimisesta

viranomaiskäsittelyssä ei ole tehty tutkimuksia, joten huomautusten vaikutuksista ei ole saatavilla tietoa.

Tutkimusta tehdessäni alkuvuodesta 2015 voimassa olivat SKTL:n vuonna 2009 julkaisemat ohjeet laillisesti pätevien käännösten tekemiseen. Niissä ohjeistettiin huomautuksista seuraavasti:

Kääntäjän huomautukset ovat käännösasiakirjan olennainen osa. Periaate on, että niitä tehdään niin vähän kuin mahdollista, mutta niin paljon kuin tarpeellista. Useat huomautukset ovat harkinnanvaraisia, mutta jotkut pakollisia. Harkinnanvaraisia ovat ne, jotka riippuvat vastaanottajan oletetusta kyvystä tulkita oikein vieraasta kulttuurista peräisin olevia käsitteitä ja ilmiöitä. Pakollisia ovat ne, jotka liittyvät lähdeasiakirjassa ilmeneviin huomiota herättäviin kohtiin, kuten kohtiin, joista ei saa selvää tai joita on muunneltu, sutattu, yliviivattu, kirjoitettu väärin jne. Kääntäjän huomautukset merkitään juoksevalla numerolla siihen kohtaan tekstiä, johon ne kuuluvat seuraavasti: käänt.huom.1. Itse huomautus voidaan laittaa joko alaviitteeksi tai kaikki huomautukset voidaan kerätä käännösasiakirjan loppuun, missä niiden paikka on ennen vakuuslauseketta. (SKTL 2009, 4.)

Ohjeissa mainittiin huomautusten olevan olennainen osa käännösasiakirjaa, mutta ohjeet niiden tekemiseen olivat kuitenkin rajalliset. Ohjeet jättävät huomautusten tarpeellisuuden kääntäjän harkittavaksi, eikä esimerkkejä anneta ollenkaan. Kuva huomautuksista kääntäjän työkaluna jää näiden ohjeiden perusteella hataralle pohjalle, jos kääntäjä ei ole perehtynyt auktorisoidun kääntämisen käytäntöihin esimerkiksi sitä koskevilla kursseilla.

Kääntäjän huomautuksia on kahdenlaisia: pakollisia ja harkinnanvaraisia. *Pakolliset huomautukset* liittyvät käännökseen lisättyihin elementteihin, alkuperäisasiakirjan vaurioihin (kuten tahroihin tai repeämiin) sekä epäilyksiin alkuperäisasiakirjan aitoudesta. Jos käännöksen saaja on ilmoittanut, että otteittainen käännös riittää, tehdään tästä huomautus, jossa kerrotaan, mitä asiakirjan kohtia on poimittu käännettäväksi ja kuka on poiminut käännettävät kohdat. Huomautus on pakollinen myös, jos alkuperäisasiakirjan sanoja, ilmauksia tai esimerkiksi lyhenteitä jätetään kääntämättä niiden vaikeaselkoisuuden tai muun syyn takia, tai jos jokin kohta on hyvin monitulkintainen. Mikäli asiakirjassa on kolmatta kieltä, jonka kääntämiseen kääntäjällä ei ole auktorisointia, on mahdollista mainita tästä huomautuksessa, ja jos kääntäjän taidot riittävät, huomautukseen voi lisätä epävirallisen käännöksen kyseisestä kohdasta. (Mäntyranta & Kinnunen 2015, 228.)

Oma huomautuksensa on syytä tehdä, jos kääntäjä käyttää erilaisia typografisia tapoja merkitsemään lisäämiään merkintöjä (esimerkiksi alkuperäisasiakirjan leimoja ei kopioida käännökseen, vaan niiden kohdalla on tapana merkitä [leima] ja tarvittaessa kääntää leiman sisältämä teksti) tai erottaa eri kirjasinlajeilla tehdyt tekstit toisistaan, esimerkiksi kursivoi

käsinkirjoitetun tekstin. Tällaisen huomautuksen voi tehdä niin sanotusti yleishuomautukseksi käännöksen loppuun ennen vahvistusta ja numeroituja huomautuksia.

Kun asiakirja käännetään vieraalle kielelle, osa asiakirjan sisältämästä implisiittisestä ja eksplisiittisestä informaatiosta jää aina kääntämättä, tai oletetulla vastaanottajalla ei välttämättä ole riittävää kompetenssia kaikkien alkuperäisasiakirjan käyttämien sanamuotojen eri merkitysten ymmärtämiseen. Tällaisen tilanteen ilmetessä asiakirjassa kääntäjä voi tehdä niin halutessaan ja tarpeelliseksi nähdessään *selventävän* eli *harkinnanvaraisen* huomautuksen. Tällaiset huomautuksen voivat liittyä vaikkapa vieraan kulttuurin viranomaisten nimeämistapoihin tai muihin kulttuurisidonnaisiin seikkoihin, ilmiöihin tai käsitteisiin.

Syyskuussa 2015 julkaistiin uudet päivitetyt ohjeet laillisesti pätevien käännösten tekemiseen. Niissä ohjeistetaan aiempaa huomattavasti seikkaperäisemmin erityisesti pakollisten huomautusten laatimista. Huomautus on syytä tehdä ohjeiden mukaan kohdista, jotka kyseenalaistavat asiakirjan luotettavuuden ja kohdista, joita ei voi kääntää (esimerkiksi peitetyt tai tyhjät kohdat, epäselvät lyhenteet ja vaikeaselkoiset kohdat). Lisäksi huomautus ohjeistetaan tekemään otteittaisesta käännöksestä ja kielestä, jonka kääntämiseen kääntäjää ei ole auktorisoitu. Harkinnanvaraisista huomautuksista ei ole annettu esimerkkejä, ja niiden tarvetta kehoitetaan harkitsemaan tarkkaan. (SKTL 2015,15.)

Kattavien ohjeiden puuttuessa huomautuskäytännöt ovat olleet erittäin vaihtelevia. Oman koulutusohjelmani auktorisoidun kääntämisen kurseilla on opetettu tekemään huomautuksia aina tarvittaessa, mutta ei turhaan. Harjoituskurssin käännöksistä ei jäänyt yksikään ilman huomautuksia tällä ohjeella. Vastaavasti olen kuullut kääntäjistä, jotka eivät tee huomautuksia ollenkaan. Tämä oli yksi selkeimmistä motivaatioistani tutkia auktorisoidun kääntäjän huomautuksia.

2.5 Kääntäjän huomautukset muissa tekstilajeissa

Kääntäjä on useimmissa teksteissä täysin tai lähes täysin näkymätön: hänen olemassaolonsa saattaa huomata tekstin alussa tai lopussa, jos tekstilajin konventioihin kuuluu kääntäjän nimen kertominen. Näin on usein tapana kaunokirjallisuuden ja audiovisuaalisen kääntämisen aloilla. Asiateksteissä ei kovinkaan usein puolestaan mainita edes sitä, että teksti on käännetty.

Kääntäjän huomautuksia ja esi- ja jälkipuheita on toisinaan muissakin tekstilajeissa auktorisoitujen käännösten lisäksi. Näiden paratekstuaalisten eli tekstinulkoisten liitteiden

suhde varsinaiseen tekstiin on hyvin vaihteleva. Suurimmassa osassa käännettyä kauno- ja tietokirjallisuutta ei nykyisin ole kääntäjän esipuhetta tai huomautuksia, mutta erityisesti niin sanottujen kirjallisuuden klassikkoteosten suomentamisen yhteydessä on silloin tällöin kääntäjän esipuhe selventämässä esimerkiksi kääntäjän tekemiä valintoja suhteessa kyseisen teoksen aiempiin käännöksiin. Hanna Liikala haastatteli kääntäjän esipuheisin keskittyvässä pro gradu -tutkielmassaan kustannuspäällikkö Teijo Makkosta ja kustannustoimittaja Timo Uusitupaa, jotka kertoivat, että heidän julkaisemiensa kirjojen kääntäjät ovat olleet halukkaita kirjoittamaan terminologisia valintojaan selventävän esipuheen erityisesti silloin, kun käännettävänä on ollut suurta arvostusta nauttiva niin sanottu klassikkoteos. Makkonen ja Uusitupa kertoivat myös, ettei kääntäjän esipuheiden harvinaisuus ainakaan heidän kustantamossaan johdu kustantajan haluttomuudesta julkaista niitä, vaan kääntäjien omasta haluttomuudesta kirjoittaa sellaisia. (Liikala 2006, 39.) Huomionarvoista on tosin se, että Liikala keskittyi tutkielmassaan kahden pienen tiedekustantamon teoksiin, joiden kääntäjillä oli koulutus käännettävän teoksen aiheeseen liittyvästä tieteenalasta, ei käännostieteestä. Myös Kaisa Koskinen on pohtinut väitöskirjassaan, että kääntäjille saattaa olla houkuttelevampaa kirjoittaa esipuheita silloin, kun he toimivat asiantuntijan roolissa eivätkä ”vain” kääntäjinä (Koskinen 2000, 101).

Kääntäjän alaviitteitä ja esipuheita 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa puolestaan käsittelee Outi Paloposki artikkelissaan *Kääntäjät, koulutus ja kansanvalistus* (2008). Paloposki on tutkinut suomentajien alaviitteitä kaunokirjallisuuden käännöksissä vuosina 1870–1929. Paloposken mukaan 1800-luvun alussa kääntäjien esipuhe tai jälkisanat olivat yleisiä, mutta ne harvinaistuivat vuosisadan loppupuolella. Vuosisadan alkupuolella kääntäjät selittivät esipuheissaan käännösratkaisujaan ja ylipäänsä syitä käännöksen tekemiseen. Vuosisadan loppupuolella puolestaan esipuheet alkoivat keskittyä kirjailijan esittelyyn. (Paloposki 2008, 5.)

Paloposken tutkimien teosten alaviitteistä taas suurin osa koskee vieraskielisten sanojen ja sitaattien selittämistä. Näiden lisäksi osa kääntäjistä oli myös selventänyt kulttuurillisia ilmauksia ja ilmiöitä, jotka eivät olisi välttämättä suomalaisille tuttuja. Näitä olivat esimerkiksi paikannimet, henkilöt ja erilaiset tavat. Myös rahayksiköitä ja niiden suhdetta toisiinsa selitettiin usein, samoin huomautettiin esimerkiksi englannin lyhenteiden lausumistavasta (*Mrs.* lausutaan *misus*) ja englannin oikeinkirjoituksen vaikeudesta. Paloposki kokeekin kääntäjien kouluttaneen lukijoita monin tavoin juuri huomautusten avulla. (2005, 6–11.)

Paloposki kertoo myös alaviitteiden määrän vähentyneen hyvin huomattavasti 1900-luvun mittaan. Nykyäänkin ala- ja loppuviitteitä Paloposken mukaan on, mutta ne keskittyvät lähinnä vähälevikkisten ja tuntemattomien kirjailijoiden teoksiin, joskin tästäkin on poikkeuksia, esimerkiksi Umberto Econ *Ruusun nimi*. Paloposki kiittelee artikkelissaan useiden kirjojen suomentajia, koska monet kirjat olisivat jääneet paljon köyhemmiksi lukukokemuksiksi ilman ala- ja loppuviitteitä. Hänen mukaansa ala- ja loppuviitteille onkin edelleen monia puoltavia seikkoja, vaikka moni kääntäjä ja kirjailija ei niistä pidäkään. (Paloposki 2008, 12.)

Historiallisesti kääntäjän tuottamat paratekstuaaliset elementit, kuten esipuheet, loppusanat sekä ala- ja loppuviitteet, ovat olleet tärkeitä ja yleisiä. Nykyisin niiden määrä on romahtanut, ja niitä on lähinnä klassikon arvoa nauttivien teosten käänöksissä. Laillisesti pätevien käännösten huomautuksissa on monia samoja ominaisuuksia lukijan valistamisesta kuin Paloposken kuvaamien historiallisen kaunokirjallisuuden huomautuksissa, ja siten ne asettuvat saman perinteen jatkumoon. Laillisesti pätevien käännösten harkinnanvaraiset huomautukset toteuttavat historiallisten huomautusten tehtävää eli niiden tarkoituksena on varmistaa, että vastaanottaja ymmärtää vieraan kulttuurin ilmiön tai instituution merkityksen tekstille, ja että tekstissä mainitut instituutiot ovat vastaavista kotimaisista instituutioista erillisiä. Pakolliset huomautukset taas valistavat vastaanottajaa alkuperäisasiakirjan tai käännöksen rajoitteista, ja turvaavat kääntäjän, käännöksen vastaanottajan ja käännöksen tilaajan oikeusturvaa kiistatilanteissa.

3 Kääntäjätutkimus

Käännöstieteellinen tutkimus on muiden tieteenalojen tavoin läpikäynyt erilaisia paradigman muutoksia, kun tutkimuksen huomio on siirtynyt eri aiheisiin tieteenalan sisällä. On siirrytty esimerkiksi tekstien tutkimisesta käännösprosessin tutkimukseen, ja 1900-luvun lopussa käännösprosessista kääntäjiin itseensä. Andrew Chesterman viittaa James Holmesin havaintoihin (Holmes 1988, teoksessa Chesterman 2009, 13), että kun tieteenala löytää ennen tutkimattoman alueen, kaksi erilaista tapahtumien kulkua ovat mahdollisia. Uusi tutkimus voidaan omaksua osaksi olemassa olevaa tutkimusta, jolloin siitä tulee tieteenalan uusi haara. Uusi tutkimus voi myös johtaa uuden 'välitieteen' (*interdiscipline*) syntymiseen. Holmes esittää käännöstieteen erottautuneen omaksi tieteenalakseen jälkimmäisellä tavalla.

Chesterman tulkitsee Holmesin teorian ensimmäisen prosessin toteutuneen: 1900-luvun lopussa alkanut siirtymä kohti kääntäjien sosiologian tutkimusta on ollut niin merkittävä, että on perusteltua ajatella uuden tieteenhaaran, kääntäjätutkimuksen, syntyneen. Kääntäjätutkimus ottaa nimensä mukaisesti kohteekseen kääntäjät ja tulkit. Kaikkien käännösten takana on jollain tapaa aina tekijä, kääntäjä, tulkki tai esimerkiksi tekninen viestijä tai konekäännetyin tekstin käsittelijä, joten kaikessa käännöstutkimuksessa käännöksen tekijä on jollakin tavalla ollut mukana. Erona aiempaan on kuitenkin, että kääntäjätutkimuksessa kääntäjä on keskiössä eikä alisteinen teksteille tai prosesseille, jotka jäävät toisarvoiseen asemaan. (Chesterman 2009, 13–14.)

3.1 Kääntäjätutkimus ja kääntämisen sosiologia

Kääntämisen sosiologinen tutkimus käsittää esimerkiksi kääntäjien statuksen, palkkiot, työolot, roolimallit, habituksen, kääntäjäjärjestöt, auktorisointijärjestelmät, kääntäjäverkostot ja tekijänoikeudet. Lisäksi sosiologinen tutkimus tarkastelee kääntämistä koskevaa julkista keskustelua ja sitä kautta kääntäjien ammattiin liittyvää imagoa ja statusta. Chesterman lisäksi edellä mainittuihin myös käännösetiikan ja ideologian sekä kääntäjien omat asenteet työtään ja ammattiaan kohtaan. (Chesterman 2009, 16–17.)

Kääntäjien asenteet omaa työtänsä kohtaan tulevat näkyviin esimerkiksi esseissä, haastatteluissa, käännösten esipuheissa ja huomautuksissa, joten pelkästään tämän perusteella on perusteltua sijoittaa tämä tutkimus kääntämisen sosiologian kentälle. Päähuomio on kääntäjissä, heidän toiminnassaan ja asenteissaan, ja tutkimuksen välittömänä tutkimuskohteena ovat kääntäjän huomautukset.

Chesterman ei pidä Holmesin luomaa karttaa käännöstieteen haaroista enää relevanttina, joten hän ehdottaa uutta karttaa. Käännöstiede jakautuu hänen mallissaan neljään päähaaraan: tekstuaaliseen, kulttuuriseen, kognitiiviseen ja sosiologiseen. Tekstuaalinen haara keskittyy teksteihin, joten se ei suoraan kuulu kääntäjätutkimukseen, mutta kolme muuta haaraa muodostavat kääntäjätutkimuksen kentän. Kulttuurinen haara käsittelee arvoja, etiikkaa, ideologiaa, perinteitä, historiaa ja kääntäjien historiallista asemaa kulttuurillisen evoluution toimijoina. Kognitiivinen haara keskittyy esimerkiksi henkisiin prosesseihin, päätöksentekoon, tunteisiin ja normeihin suhtautumiseen. Sosiologinen haara käsittää muun muassa kääntäjien ja tulkkien havaittavissa olevan toiminnan yksilöinä ja yhteisöinä, sosiaaliset verkostot sekä kääntäjien suhteen muihin ryhmiin ja teknologiaan. (Chesterman 2009, 19–20.)

Chesterman on jakanut kääntämisen tutkimuksen kolmeen kategoriaan: tekstien vertailuun, prosessin tutkimukseen sekä monia tekijöitä huomioivaan kausaaliseen malliin. Kääntäjätutkimus ei kuitenkaan näytä istuvan mihinkään näistä, vaan keskittyvän tekstien sijaan toimijoihin. Chesterman nimittää tätä uutta mallia ’toimijamalliksi’ (*agent model*). Täten Chesterman tarkentaa kuvaustaan kääntäjätutkimuksesta seuraavasti: kääntäjätutkimus kattaa tutkimuksen, joka keskittyy ensisijaisesti kääntämiseen liittyviin toimijoihin, esimerkiksi heidän toimintaansa tai asenteisiinsa, heidän vuorovaikutukseensa sosiaalisessa ja teknologisessa ympäristössä, tai heidän historiaansa ja vaikutusvaltaansa. (Chesterman 2009, 20.)

Michaela Wolf puolestaan esittää, että käännöstiede on tieteidenvälisen asemansa vuoksi erityisen herkkä ”käänteille” ja niiden tuomille paradigman muutoksille (Wolf 2007, 2–3). 1990-luvulla tapahtuneen kulttuurisen käänteen jälkeen on etsitty seuraavaa paradigman muutosta, ja moni onkin pitänyt juuri kääntämisen sosiologiaa hyvänä ehdokkaana. Wolf kuitenkin pohtii, ettei kulttuurista ja sosiologista puolta voi erottaa toisistaan: kääntämistä ei voi tutkia pelkästään sosiaalisista näkökulmista unohtaen kääntämiseen vaikuttavat kulttuuriset tekijät, kuten vallan ja ideologiat. (Wolf 2010, 342). Wolf pitää Chestermanin ehdotusta agenttimallin rakentamisesta merkiksi siitä, että käännösprosessin toimijoiden tutkimiselle olisi tilausta (mts. 341).

3.2 Kääntäjän toimijuus

Toimijuus on keskeinen käsite sosiologisessa tutkimuksessa, ja siitä on tullut tärkeä käsite myös käännöstieteessä. Tuija Kinnusen ja Kaisa Koskisen määritelmä toimijuudesta on ”willingness

and ability to act” eli halu ja kyky toimia. Tässä määritelmässä ilmenee kolme toimijuuden ulottuvuutta: halu, kyky ja toiminta. Halu käsittää tekijän sisäisen tarpeen, tietoisuuden ja tarkoituksen, ja lisäksi se sisältää moraalisia ja eettisiä аспекteja. Kyky liittyy toimijuuden rajoituksiin ja valtaan. Se sisältää myös mahdollisuuden valita: toimijalla on mahdollisuus valita toimivansa muulla tavalla, mutta ei tee niin. Kykyyn ja valintaa liittyy myös status, vastuu ja vastuullisuus. Kolmantena ulottuvuutena on toiminta eli vaikutusvallan käyttäminen havaittavassa maailmassa. Toimijuus syntyy jatkuvan toiminnan seurauksena eli se muuttuu ja kehittyy tekojen myötä. (Kinnunen & Koskinen 2010, 6–7.)

Auktorisoitujen kääntäjien toimijuus määrittyy mielestäni selväpiirteisesti moniin muihin kääntämisen lajeihin verrattuna, koska auktorisoitujen kääntäjien toiminnasta määrää huomattava joukko lakeja, määräyksiä ja ohjeita. Auktorisoiduksi kääntäjäksi tuleminen vaatii halua, koska kenestäkään ei tule auktorisoitua kääntäjää vahingossa tai automaattisesti. Auktorisoiduksi kääntäjäksi täytyy itse pyrkiä. Haastavan ja varsin kalliin tutkintoprosessin aikana tutkitaan väistämättä myös kokelaiden sisäinen halu toimia auktorisoituna kääntäjänä. Myös auktorisoidun kääntämisen substanssittietoa mittaava tutkinnon ensimmäinen osa valmistaa kokelaita käännöstoiminnan todellisuuteen, koska se tuo esiin työn kielenulkoisia puolia, joita kaikki kokelaat eivät välttämättä muuten tulisi miettineiksi.

Auktorisoidulta kääntäjältä vaadittavat kyvyt ja taidot on esitetty Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteissa (2012), ja niitä testataan joko tutkintoa suoritettaessa tai niiden oletetaan täyttyneen kääntämisen korkeakouluopinnoissa. Auktorisoidun kääntäjän suhde valtaan on selvempi kuin monen muun kääntäjän, koska asiakirjakäännöksissä sanavalinnoilla voi joissain tilanteissa vaikuttaa viranomaiskäsittelyyn lopputulokseen. Siksi auktorisoituna kääntäjänä toimimista säätelevätkin viranomaisia koskevat lait ja asetukset esimerkiksi vaitiolovelvollisuudesta. Valinta tehdä toisin on myös usein voimakkaasti läsnä auktorisoidussa kääntämisessä, esimerkiksi monitulkintaisuutta sisältävissä käännöksissä. Monista muista kääntämisen lajeista poiketen auktorisoidussa kääntämisessä valinnan syitä on mahdollista perustella kääntäjän huomautuksissa, joten kääntäjän valintoihin ja niiden perusteluihin on myös kiinnitetty huomiota auktorisoituja kääntämistä koskevia ohjeista laadittaessa.

Auktorisoidun kääntäjän toiminta on sekin tarkoin säädeltyä ja ohjailtua, ja toiminnan tuloksen eli laillisesti pätevän käännöksen luomiseen on ohjeet, toisin kuin monen muun kääntäjän tuottaman tekstilajin tapauksessa. Toimintaan kuuluu tietenkin muutakin kuin pelkkä käännöksen tekeminen, esimerkiksi asiakasviestintä ja asiakkaan neuvonta, jotka kuuluvat

toiminnan sosiaaliseen puoleen. Asiakasneuvonta mainitaan myös tärkeänä toiminnan ulottuvuutena esimerkiksi Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteissa, joten toiminnan sosiaalisuus on otettu huomioon jo viranomaistasolla.

Auktorisoiden kääntäjän huomautukset laillisesti pätevässä käännöksessä ovat erinomainen esimerkki myös kaikista Koskisen ja Kinnusen mainitsemista toimijuuden ulottuvuuksista: huomautusten tekeminen on pitkälti valinnan tekemistä esimerkiksi sen suhteen tarvitseeko jokin alkuperäisasiakirjan seikka huomautusta ylipäänsä tai haluaako kääntäjä osoittaa huomanneensa virheen asiakirjassa. Huomautuksia on myös mahdollista vältellä tekemästä, joskin niiden tekemistä säätelee joukko ohjeita, jotka ovat erityisesti alkuperäisasiakirjan luotettavuuteen liittyvissä tapauksissa varsin tiukkoja. Huomautusten tekeminen taas vaatii tietoa voimassa olevista ohjeista ja kykyä tehdä päätöksiä esimerkiksi alkuperäisasiakirjan virheiden vakavuudesta. Huomautusten tekeminen tai tekemättä jättäminen myös monissa tapauksissa vahvistaa kääntäjän kokemaa vallantunnetta ja kehittää kääntäjän ammattitaitoa mahdollisesti käyttäjälähtöisempään suuntaan, koska huomautuksia tehdessä vastaanottajan tarpeiden huomioiminen on ensisijaisen tärkeää.

3.3 Kääntäjän näkyvyys

Jokaisella tekstillä on kirjoittaja, joka on aina enemmän tai vähemmän näkyvillä. Kaunokirjallisuudessa kirjoittaja on korostetun näkyvässä asemassa, samoin monenlaisissa mielipidekirjoituksissa ja omiin kokemuksiin perustuvissa teksteissä, esimerkiksi blogikirjoituksissa. Joissakin teksteissä taas kirjoittaja on hyvin huomaamaton: esimerkiksi lakitekstiä tai käyttöohjetta lukiessa ei usein tule ajatelleeksi sen olevan jonkun kirjoittama. Samoin kuin kirjoittaja, myös kääntäjä on joko selvästi esillä tai lähes näkymätön. Kääntäjän usein odotetaan olevan huomaamaton, koska tekstin ajatellaan olevan lähtökohtaisesti alkuperäisen kirjoittajan hengentuote.

Lawrence Venuti on tutkinut laajasti kääntäjän näkyvyyttä tai pikemminkin näkymättömyyttä. Venutin päähuomio on anglosaksisen maailman käännetyssä kaunokirjallisuudessa, mutta monet hänen tutkimuksistaan ovat yleistettävissä koskemaan myös muita alueita ja tekstilajeja. Teoksessaan *The Translator's Invisibility* (2008) Venuti määrittelee kääntäjän näkymättömyyden tarkoittavan kahta asiaa. Ensimmäinen näistä on diskurssin harha: kielenkäytön tapa, jolla kääntäjä peittää olemassaoloaan. Toinen näkymättömyyden ilmentymä on tapa, jolla luetaan ja arvotetaan käännöksiä. Tekstit, joissa kääntäjä on huomaamaton,

arvotetaan usein englanninkielisissä maissa korkeammalle kuin tekstit, joissa kääntäjä on selvemmin läsnä. Käännöksissä arvostetaan helppolukuisuutta eli sitä, ettei teksti sisällä tai korosta kulttuurille vieraita tekstuaalisia tai tyyllillisiä piirteitä. Näin syntyy illuusio läpinäkyvyydestä: tekstin voi nähdä heijastavan suoraan kirjoittajansa persoonallisuutta ja tarkoituksia eli alkuperäisen tekstin merkitystä. Teksti luo vaikutelman, että se *on* alkuperäinen teksti, ei käännös. (Venuti 2008, 1)

Näkymättömyys on kääntäjälle käännösstrategia, jolla kääntäjä maksimoi sujuvuuden ja helpon luettavuuden pitäytymällä vallitsevissa tekstilajikonventioissa sekä kiinnittämällä merkityksen, jolla tarkoitetaan monitulkintaisuuden poistamista. Piilottamalla itsensä kääntäjä piilottaa samalla koko tapahtumaketjun, jonka tuloksena käännös on syntynyt. Venuti toteaa, että mitä sujuvampi käännös, sitä näkymättömämpi kääntäjä ja sitä näkyvämpi alkuperäinen kirjoittaja tai merkitys. (Venuti 2008, 1.)

Suomenkielisessä käännöstutkimuksessa on perinteisesti puhuttu kotouttavasta ja vieraannuttavasta kääntämisestä, joista myös Venuti kirjoittaa. Tämä kahtiajako oli läsnä jo Schleiermacherin teorioissa 1800-luvulla. Venuti pitää vieraannuttavaa käännösstrategiaa keinona vähentää ”etnosentristä väkivaltaa” lähtötekstiä kohtaan ja siten heikentää englannin hegemonista asemaa maailman johtavana kielenä. Lisäksi vieraannuttamisella voidaan vähentää rasismia, kulttuurista narsismia ja imperialismia. (Venuti 2008, 16.) Venutin mukaan vieraannuttavat käännökset voivat toimia pienille ja marginaalisille kielille keinona rikastuttaa kieltä ja siten vahvistaa niiden asemaa suhteessa suurempiin ja hallitsevimpiin kieliin (mts. 20). Auktorisoitu kääntäminen harvoin pyrkii purkamaan kuvattuja kielellisiä järjestelmiä, mutta vieraannuttamiselle on selvä syy: lukija ei saa olettaa, että vieraasta kulttuurista peräisin oleva laillisesti pätevä käännös olisi vastaanottavan kulttuurin tapojen ja normien mukainen. Käännöksen tulee korostaa, että se edustaa alkuperäisasiakirjan kulttuurin instituutiota eikä silloin useinkaan ole suoraan pätevä toisen kulttuurin instituutioissa.

Venutin kritiikki kohdistuu eniten yhdysvaltalaiseen ja brittiläiseen kustannusalaan eikä siten suoraan koske Suomen tilannetta. Suomenkielisessä käännöskirjallisuudessa on kuitenkin havaittavissa samanlaisia toimintatapoja, ja kotouttava käännösstrategia tuntuu olevan oletuksena monella alan toimijalla. Auktorisoitu käännös poikkeaa tästä trendistä kuitenkin hyvin voimakkaasti. SKTL:n ohjeissa laillisesti pätevien käännösten tekemiseen sanotaan, että ”käännettäessä on noudatettava lähdeasiakirjaa kaikilta osin tarkasti” (SKTL 2009, 2). Lisäksi

ohjeissa todetaan, että alkuperäinen merkitys on säilytettävä, ja monitulkintaiset kohdat eri tulkintoihin on mainittava kääntäjän huomautuksessa (SKTL 2009, 3).

Mäntyranta ja Kinnunen (2015, 227) tarkentavat auktorisoidun kääntäjän työtapaa. Auktorisoitu kääntäjä ei monen muun tekstilajin kääntäjän tavoin jää koskaan näkymättömäksi, koska käännösasiakirja otsikoidaan niin, ettei sitä vahingossakaan voi luulla alkuperäiseksi, ja loppuun lisätään kääntäjän vahvistuslauseke kääntäjän nimen ja allekirjoituksen lisäksi. Lisäksi laillisesti pätevän käännöksen tulee vastata alkuperäistä sekä asettelultaan että sisällöltään. Käännösvastineita valittaessa on vältettävä kotouttavia ratkaisuja, esimerkiksi *lukiota* ei käännetä *high schooliksi*, joka on yhdelle kulttuurille ominainen instituutio, vaan geneerisellä vastineella *upper secondary school*. Lähdeteksti on yhteiskunnan sisäiseen käyttöön luotu asiakirja, minkä pitää näkyä myös käännöksessä. Mahdollisuus lisätä huomautuksia laillisesti pätevään käännökseen luo myös suoran väylän kääntäjän ja käännöksen vastaanottajan välille, jolloin kääntäjä tulee entistä näkyvämmäksi.

Auktorisoitu kääntäjä on siis täysin poikkeuksellisessa tilanteessa näkyvyytensä suhteen, koska auktorisoitu kääntäjä on aina näkyvissä. Laillisesti päteviä käännöksiä tehdessä kotouttavat ratkaisut eivät ole vaihtoehto, eikä kääntäjä voi verhoutua alkuperäisen asiakirjan kirjoittajan hahmoon, vaan hänen täytyy vastata jokaisesta ratkaisustaan omalla nimellään. Tämä asettaa omat haasteensa kääntäjälle, mutta myös lukijalle, joka joutuu kohtaamaan sen, että hänen tilaamallaan tekstillä on kaksi kirjoittajaa, jotka ovat erottamattomasti läsnä tekstissä. Tämä voi olla haastavaa, koska perinteisesti suositaan läpinäkyvämpää käännöstapaa, joten lukijoilla on yleensä vähemmän kokemusta käännöksistä, joissa kääntäjä on selvästi läsnä. Laillisesti pätevät käännökset huomautuksineen ja vahvistuslausekkeineen saattavatkin olla monien lukijoiden ensikosketus hyvin vieraannuttavaan käännöstapaan, joten ne saattavat toimia herätyksenä joillekin lukijoille siitä, että käännöksen takana on todellakin ihminen, jonka tietoisien toiminnan seurauksena käännös on syntynyt.

4 Aineisto ja menetelmä

4.1 Tutkimuskysymys ja hypoteesi

Tässä tutkimuksessa tarkastelen sitä, kuinka paljon kääntäjän huomautuksia auktorisoidut kääntäjät tekevät ja minkälaisista asioista, vai tekevätkö he niitä ollenkaan. Lisäksi selvitän mahdollisuuksien mukaan syitä huomautusten tekemiseen tai niiden tekemättä jättämiseen kääntäjien vastausten perusteella. Tutkin lisäksi, millaisia auktorisoidut kääntäjät kieliparissa englanti-suomi ovat ja onko huomautusten tekotapaan tai huomautusten määrään mahdollista löytää yhdistäviä tekijöitä vastaajien välillä, kuten ikä, sukupuoli, koulutus tai ammatinharjoittaminen.

Hypoteesina on, että vastaajat jakautuvat useampaan ryhmään, jotka tekevät eri määrän huomautuksia. Oletan, että suurin osa vastaajista tekee huomautuksia vähän, jos ollenkaan. Laadultaan oletan eniten huomautuksia tulevan kirjoitusvirheistä tai epä johdonmukaisuuksista esimerkkiasiakirjassa.

4.2 Aineisto

Tässä tutkimuksessa aineisto tuotettiin kyselytutkimuksen avulla tammi-helmikuussa 2015. Kysely toteutettiin selainpohjaisella E-lomake-alustalla, ja siihen kutsuttiin vastaamaan auktorisoituja kääntäjiä, joiden yksi työkieli on englanti. Tutkimuksessa ja erityisesti kääntäjien tavoittamisessa apuna toimi Opetushallituksen yhteydessä toimivan Auktorisoitujen kääntäjien lautakunnan sihteeri, opetusneuvos Terhi Seinä, sillä kääntäjien yhteystiedot saatiin lautakunnan rekisteristä. Tutkimuskutsu lähetettiin sähköpostitse kaikille sellaisille kääntäjille, joilla oli auktorisointi englanti-suomi-kieliparissa kumpaan tahansa suuntaan, ja joilla oli tammikuun loppupuolella 2015 ajantasainen sähköpostiosoite ilmoitettuna rekisteriin.

Auktorisoitujen kääntäjien lautakunnan rekisterissä oli 420 kääntäjää kieliparissa suomi-englanti, mutta heistä 65 oli vaihtanut sähköpostiosoitettaan, joten kutsua ei saatu toimitettua heille perille. Kutsuja lähetettiin 355, ja kyselyyn vastasi 55 kääntäjää, jolloin osallistumisprosentti on noin 15 %. Tavoitteenani oli saada vähintään 50 vastaajaa, joten oma tavoitteeni täyttyi. Vastaajamäärä absoluuttisena lukuna tai prosentuaalisena osuutena ei kuitenkaan ole riittävä, jotta voitaisiin puhua edustavasta otoksesta eli kyselyn tuloksia ei ole mahdollista suoraan yleistää koskemaan kaikkia suomi-englanti-kieliparin auktorisoituja

kääntäjiä. Vastaajaryhmään kuitenkin saatiin vastaajia monista ikäryhmistä, minkä lisäksi vastaajia eri koulutustaustoista. Vastaajaryhmä on siten monipuolinen.

Kysely koostui kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa kysyttiin vastaajien taustasta ja yleisesti auktorisoidusta kääntämisestä ja toisessa osiossa kääntäjiä pyydettiin tutustumaan esimerkkiasiakirjaan ja vastaamaan sitä koskeviin kysymyksiin. Kyselylomake on tämän tutkielman liitteissä (liite 1). Kyselylomake pilotoitiin ennen sen lähettämistä vastaajaryhmään kuuluville. Pilottivastaajan kokemusten perusteella kyselyyn lisättiin yksi kysymys kääntämistyön pää- tai sivutoimisuudesta. Lisäksi kahden kysymyksen asettelua muokattiin ja vastausvaihtoehtoja lisättiin. Pilottivastaaja myös teki oman ehdotuksensa huomautuksista, joita lisäisi käännökseen. Nämä huomautukset toimivat taustana kyselyn muiden vastaajien huomautuksille. Nämä huomautukset on esitelty tutkielman luvussa 5.3.

Ensimmäinen osa kattoi taustakysymykset eli iän, sukupuolen, koulutustaustan, työkokemuksen käännösosalalla ja sen, onko vastaaja sivu- vai päätoiminen kääntäjä. Taustatietojen jälkeen vastaajilta kysyttiin auktorisoituun kääntämiseen liittyviä kysymyksiä, kuten milloin he ovat saaneet auktorisoinnin, ovatko he olleet aiemmin virallisia tai valantehneitä kääntäjiä, kuinka suuri osa heidän käännöstoimeksiannoistaan vaatii auktorisoitua kääntämistä, kumpaan kielisuuntaan he kääntävät enemmän ja ovatko he saaneet koulutusta erityisesti auktorisoituun kääntämiseen liittyen. Lisäksi kysyttiin lyhyesti kääntäjien ajatuksista ja asenteista kääntäjän huomautuksista ja niiden mahdollisesti aikaansaamasta kääntäjän näkyvyyden lisääntymisestä.

Toisessa osiossa kääntäjiä pyydettiin tutustumaan esimerkkiasiakirjaan ja kertomaan, mistä sen seikoista he tekisivät kääntäjän huomautuksia käännösasiakirjaan. Kääntäjiä pyydettiin myös kertomaan, mihin kohtaan tekstissä huomautus kohdistuisi ja mahdollisuuksien mukaan miksi huomautus on tehty. Vastaustilaa oli kahdeksalle huomautukselle, ja tarvittaessa samaan vastausruutuun olisi voinut kirjoittaa useamman huomautuksen.

Esimerkkiasiakirja oli keväällä 2014 Tampereen yliopiston Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikön monikielisen viestinnän ja käännöstieteen tutkinto-ohjelman maisteriopintoihin kuuluvan kurssin Auktorisoitu kääntäminen II (englanti-suomi) harjoitustyö, jota oli muokattu. Asiakirjasta, joka oli havaijilainen avioeropäätös, oli muutettu kaikki nimet ja muut tunnistetiedot ja siihen oli lisätty muutama virhe muista edellä mainitun kurssin harjoitustöinä olleista käännöksistä. Asiakirjan leimoja on muokattu vastaamaan tekaistuja

nimiä, ja kolme eri henkilöä tekaisi allekirjoituksen viimeiselle sivulle. Asiakirja oli siis aitoa asiakirjaa mukaileva, eikä se sisältänyt sellaisia virheitä, joita en olisi tavannut englanninkielisissä asiakirjoissa aiemmin. Kurssin opettaja Heli Mäntyranta hyväksyi asiakirjan käytön ja sen muokatun version. Asiakirja oli skannattuna pdf-muotoon ja se oli vastaajien saatavilla Tampereen yliopiston palvelimella myös ennen tutkimukseen vastaamista.

4.3 Menetelmä

Kun tutkimuksen kohteena ovat kääntäjät ja heidän toimintansa, on käytössä kaksi mahdollista menetelmää: tutkia käännöstyön tuloksia ja päätellä niistä käännösprosessin tapahtumia tai kysyä suoraan kääntäjiltä itseltään. Tässä tutkimuksessa molemmat tavat olisivat olleet tutkimuksen kannalta mahdollisia, mutta auktorisoitujen käännösten käyttämistä tutkimuksessa rajoittaa niiden usein salassa pidettävä luonne. Siksi päädyin keräämään tutkimusaineiston kääntäjiltä kysymällä eli tässä tapauksessa sähköisellä kyselylomakkeella, jotta saisin mahdollisimman kattavan aineiston.

Kyselyn tulosten tarkastelussa käytän vastausten sekä laadullista että määrällistä analyysiä. Osaa taustakysymyksistä, esimerkiksi kääntäjien ikää ja koulutustaustaa, tutkin pääosin määrällisesti. Näiden tietojen perusteella voidaan tutkia sitä, millaisia auktorisoituja kääntäjiä on, muun muassa heidän sukupuoli- ja ikäjakaumaansa, koulutustaustaan ja kääntämisen pää- tai sivutoimisuutta. Kääntäjien asenteita huomautuksia ja näkyvyyttä kohtaan tarkastelen lajittelemalla vastaukset kategorioihin sen mukaan, millaista suhtautumista kysytyyn asiaan ne heijastivat. Vastausten kategorisointi mahdollistaa yleiskuvan luomisen vallitsevista mielipiteistä huomautuksia ja näkyvyyttä kohtaan. Kategorioiden saamien vastausmäärien eroista voi päätellä eri mielipiteiden yleisyyttä vastaajien keskuudessa.

Kyselyn esimerkkiasiakirjan huomautuksia koskevan osan vastauksia tarkastelen ensin määrällisesti koko vastaajaryhmän tasolla. Lajittelen huomautukset kategorioihin sen mukaan, minkälaisia ongelmia tai esimerkkiasiakirjan kohtia ne koskevat. Vertaan eri kategorioiden saamia huomautusmääriä keskenään, jolloin saadaan selville, minkälaisista asioista vastaajat huomauttivat kaikkein useimmin. Nostan eri kategorioista myös esimerkkihuomautuksia ja tarkastelen huomautusten perusteluja voimassa olleen laillisesti pätevien käännösten ohjeistuksen valossa.

Taustatekijöiden mahdollista vaikutusta huomautuksien määrään tutkin tarkastelemalla kerrallaan yhden taustatekijän (ikä, sukupuoli, koulutus, kokemus, pää- tai sivutoimisuus,

käännösten määrä vuodessa) määrittämän vastaajajoukon tekemien huomautusten määrää. Taustatekijöiden mahdollista vaikutusta huomautusten kohteisiin tutkin vertaamalla samanlaisia huomautuksia tehneiden vastaajien taustatekijöitä keskenään. Keskityn esimerkiasiakirjan vakaviin puutteisiin liittyviin huomautuskategorioihin. Lisäksi tarkastelen onko niillä vastaajilla, jotka eivät tehneet huomautuksia ollenkaan, yhdistäviä tekijöitä, jotka erottaisivat heidät muista vastaajista.

Lopuksi tarkastelen huomautuskäyttäytymistä yksilöä suuremmassa mittakaavassa ja muodostan vastaajaprofiileja käännöstyökokemusta ja ikää koskevien taustakysymysvastausten perusteella. Vastaajaprofiilit mahdollistavat vastausten käsittelyn suurempina kokonaisuuksina, jolloin ryhmien väliset erot tulevat voimakkaammin esiin. Vastaajaprofiilianalyysi toimii myös vahvistuskeinona mahdollisille aiemmille löydöksille.

4.4 Kyselytutkimus menetelmänä

Kyselytutkimus mahdollistaa aineiston keräämisen suurelta vastaajajoukolta kohtuullisen pienellä vaivalla niin, että aineisto on valmiiksi strukturoitua. Kyselytutkimuksen käyttöä metodina käännöstieteellisessä tutkimuksessa käsittelevät Gabriela Saldanha ja Sharon O'Brien teoksessaan *Research Methodologies in Translation Studies* (2014). Heidän mukaansa käännöstieteessä yleistyivät kyselytutkimukset käännösprosessista sen jälkeen, kun kääntämisen sosiologinen tutkimus alkoi kasvattaa suosiotaan 1990-luvulla. Kyselytutkimuksia on käytetty jonkin verran käännöstieteellisessä tutkimuksessa erityisesti tutkittaessa kääntämistä ammattina, käännösteknologian käyttöä ja kääntäjäkoulutukseen liittyviä kysymyksiä. (Saldanha & O'Brien 2014, 151.)

Kyselytutkimus ei vie yhtä paljon aikaa kuin esimerkiksi haastattelut, eikä valmiiksi strukturoitua aineistoa tarvitse käsitellä läheskään yhtä paljon kuin esimerkiksi haastattelutallenteita. Koska kyselytutkimuksessa on mahdollista tuottaa suuri määrä kvantitatiivista aineistoa, kyselytutkimuksen perusteella voidaan tehdä kattavia yleistyksiä, jos vastaajaryhmä valitaan hyvin. (Saldanha & O'Brien 2014, 152.)

Kyselyissä tulee kuitenkin ottaa huomioon se, että kyselylomake täytyy suunnitella erittäin tarkkaan, koska sen muoto voi vaikuttaa hyvin voimakkaasti saatuihin tuloksiin. Saldanha ja O'Brien huomauttavat myös, ettei kyselytutkimus sovellu kovin hyvin selittävän tiedon keräämiseen, ellei sitä seuraa haastattelu (Saldanha & O'Brien 2014, 152).

Kyselytutkimuksen haittapuoliin kuuluu myös se, miten tutkimuksen asetelma ja toteutustapa vaikuttavat vastaajiin. Tuloksia vääristää niin sanottu Hawthorne-vaikutus eli se, että tutkittavat muuttavat tavallista käytöstään ja saattavat vastata niin kuin olettavat tutkijan haluavan heidän vastaavan. Vastaajat saattavat lisäksi rajoittaa vastauksiaan laadullisesti ja määrällisesti, eikä ole varmaa kuinka moni kutsutuista vastaajista lopulta vastaa kyselyyn. (Saldanha & O'Brien 2014, 153.)

Saldanha ja O'Brien listaavat neljä kyselytutkimukseen liittyvää virhetekijää, jotka vaikuttavat kyselytutkimuksen luotettavuuteen. Ensimmäinen näistä on kattavuusvirhe: kaikkia asiaankuuluvia ihmisryhmiä ei ole sisällytetty tutkimukseen. Toinen virhe on se, että tietyt ihmisryhmät saattavat tulla erityisen helposti valituiksi tutkimukseen. Kolmas virhe liittyy siihen, että kutsutut vastaajat eivät vastaa kyselyyn tai vastaavat siihen vain osittain. Neljäs virhe on se, että vastaajat eivät vastaa rehellisesti, vaan muuttavat vastauksiaan esimerkiksi kysytyn asian arkaluontoisuuden, epämääräisyyden tai tutkijan puolueellisuuden vuoksi. (Saldanha & O'Brien 2014, 153.)

Edellä mainituista virheistä kaksi ensimmäistä ei juurikaan koske tätä tutkimusta, koska tutkittava ryhmä on viranomaisten rajaama, joten tutkijana en voinut määritellä kuin kielen, jota kääntäjät työssään käyttävät. Kutsu lähetettiin kaikille Opetushallituksen listalla oleville kääntäjille kieliparissa englanti-suomi, joilla oli rekisterissä ajantasainen sähköpostiosoite. On luonnollisesti mahdollista, että tämä rajaa joitakin auktorisoituja kääntäjiä tutkimuksen ulkopuolelle esimerkiksi siksi, ettei kaikilla ole sähköpostiosoitetta. Opetushallituksesta saamallani listalla 420 kääntäjän joukossa oli kuitenkin vain yksi, joka ei ollut ilmoittanut mitään sähköpostiosoitetta. Kääntäjistä 65 oli kuitenkin vaihtanut sähköpostiosoitettaan, joten heihin en saanut yhteyttä.

Kolmas virhetekijä eli se, että kutsutut vastaajat eivät vastaa kyselyyn tai vastaavat vain osittain, on riski kaikissa kyselytutkimuksissa, johon voi vaikuttaa lähinnä suunnittelemalla, toteuttamalla ja pilotoimalla kyselyn hyvin sekä tekemällä siitä houkuttelevan osallistua. Tässä tutkimuksessa pyrin rakentamaan kyselyn ja tutkimuskutsukirjeen niin, etteivät ne pelästyttäisi vastaajia raskaudellaan. Kyselylomakkeen pyrin pitämään mahdollisimman yksinkertaisena, eikä yhdellä sivulla ollut kerralla näkyvissä montaa kysymystä. Avoimia vastauskohtia on kohtuullinen määrä, sillä liian moni tekstin tuottamista vaativa kohta olisi saattanut aiheuttaa vastaamisen keskenjättämistä.

Neljäs virhekohta eli vastausten rehellisyyteen liittyvä ongelma on myös yksi kyselytutkimuksen luonteenpiirteistä, jonka voi yrittää ottaa huomioon kyselyä suunniteltaessa, mutta jolta ei voi kokonaan suojautua. Vältin kysymyksenasettelussa syyttävää ja testaavaa sävyä, jolloin vastaajat eivät toivottavasti kokeneet tarvetta puolustaa itseään tai toimintaansa, vaan he vastasivat rehellisesti. Vastaajille vakuutettiin, ettei vastauksiin yhdistetä tietoja, joista voisi tunnistaa yksittäisen vastaajan. Toisaalta kyselyssä ei ollut vastaajien näkökulmasta ”oikeita vastauksia” tai mahdollisuuksia muokata vastauksiaan antamansa vaikutelman parantamiseksi, koska kysymykset liittyivät vastaajien ammatinharjoittamisen tapoihin, eivät henkilöön. Tämän vuoksi vastaajilla ei ollut selvää motiivia vastata epärehellisesti. Näillä keinoilla pyrittiin luomaan kyselylomake ja tutkimuskutsukirje, jotka rohkaisisivat vastaamaan kyselyyn rehellisesti, eikä vastaaminen olisi kohtuuttoman vaivalloista vastaajille.

5 Kyselytutkimuksen tulokset

Tässä luvussa esittelen kyselystä saamiani tuloksia. Tulokset perustuvat tammi-helmikuussa 2015 toteutettuun kyselyyn, johon vastasi 55 Opetusministeriön auktorisoitujen kääntäjien rekisterissä olevaa kääntäjää, joilla on auktorisointi suomen ja englannin välillä ainakin toiseen kielisuuntaan. Tulokset on esitetty joko vastaajien määrällä, prosenttiosuudella kokonaislukuina tai yhden desimaalin tarkkuudella (100 % = 55) tai molemmilla tavoilla.

Analyysin rakenne on seuraava: luvussa 5.1 esittelen ja analysoin taustakysymysten vastauksia, jotka kertovat millaisia vastaajat ovat esimerkiksi koulutustaustaltaan. Luvussa 5.2 käsittelen kääntäjien asenteita huomautuksia kohtaan. Luvussa 5.3 käsitellään vastaajien tekemiä huomautuksia yleisesti ja luvussa 5.4. tehdyt huomautukset on jaettu kategorioihin. Luvussa 5.5. huomio on taustakysymysvastausten ja huomautusten välisessä suhteessa. Yhteenvedo analyysin tuloksista on koottu lukuun 5.6.

5.1 Kääntäjistä

5.1.1 Sukupuoli ja ikä

Taustakysymysten vastausten perusteella näyttää siltä, että tähän tutkimukseen osallistuneiden auktorisoitujen kääntäjien profiili vastaa yleistä mielikuvaa kääntäjien ammattiryhmästä: vastaajista enemmistö (joskin niukka sellainen) oli naisia, ja suurin osa vastaajista ilmoitti iäkseen 46–65 vuotta. Vastaajista 29 (52,7 %) oli naisia ja 26 (47,3 %) miehiä. Ikäryhmien jakauma on esitelty taulukossa 1.

Taulukko 1. Vastaajien ikä

Ikäryhmä	Vastaajia (% kaikista vastaajista)
18–25 vuotta	0 (0 %)
26–35 vuotta	4 (7,3 %)
36–45 vuotta	9 (16,4 %)
46–55 vuotta	17 (30,9 %)
56–65 vuotta	15 (27,3 %)
yli 65 vuotta	10 (18,2 %)

Eniten vastaajia oli ikäryhmässä 46–55 vuotta ja toiseksi eniten ikäryhmässä 56–65 vuotta. Näissä ryhmissä on siis yhteensä 58,2 % vastaajista. Ikäjakauma sukupuolittain on esitelty taulukossa 2.

Taulukko 2. Vastaajien ikä sukupuolittain

Ikäryhmä	Naiset (%)	Miehet (%)
18–25	0 (0 %)	0 (0 %)
26–35	3 (10,3 %)	1 (3,4 %)
36–45	4 (13,8 %)	5 (17,2 %)
46–55	9 (31 %)	8 (27,6 %)
56–65	7 (24,1 %)	8 (27,6 %)
Yli 65	6 (20,7 %)	4 (13,8 %)

Selvä enemmistö vastaajista on yli 45-vuotiaita molemmissa sukupuolissa. Naisissa sekä nuorempia että vanhempia vastaajia on muutama enemmän kuin miehillä, mutta näin pienellä otannalla johtopäätöksiä auktorisoitujen kääntäjien ikäjakaumasta yleisesti ei kannata tehdä. On kuitenkin selvää, että kyselyyn vastanneet auktorisoidut kääntäjät ovat pääosin yli 40-vuotiaita.

5.1.2 Koulutus ja ammatinharjoitus

Koulutustaustaltaan vastaajat ovat pääosin akateemisia: 50 eli yli 90 % vastaajista ilmoittaa koulutustaustakseen yliopisto- (49 vastaajaa) tai ammattikorkeakoulututkinnon (1 vastaaja). Vastaajien koulutustausta on eritelty taulukossa 3.

Kieli- ja käännöstieteitä oli opiskellut 35 vastaajaa eli 64 %, joten tutkimuksen osallistuneet auktorisoidut kääntäjät ovat selvästi pääosin alalle koulutettuja. Tätä tulkintaa tukee myös vastauksen käännöstoiminnan pää- tai sivutoimisuudesta: 83 % (45 vastaajaa) sanoi toimivansa päätoimisesti kääntäjänä.

Vastaajilla on myös pääosin pitkä kokemus käännösalalta: vastaajista 43 (78 %) kertoi käännöstyökokemusta kertyneen yli 10 vuotta. Alle kymmenen vuoden käännöskokemus oli 12 vastaajalla (21,8 %). Kyselynasettelussa ei kuitenkaan määritelty miten työkokemusvuodet lasketaan, joten se oli vastaajien oman harkinnan varassa, ja siten vastaukset ovat vain suuntaa antavia. Vastaajien käännöstyökokemusvastaukset on nähtävillä taulukossa 4.

Taulukko 3. Vastaajien koulutustausta

Koulutustausta	Vastaajia (%)
Tohtori, kieli- ja käännöstieteet	1 (1,8 %)
Tohtori, muut tieteenalat	4 (7,3 %)
Maisteri, kieli- ja käännöstieteet	23 (41,8 %)
Kandidaatti, kieli- ja käännöstieteet	11 (20 %)
Maisteri, muut tieteenalat	7 (12,7 %)
Kandidaatti, muut tieteenalat	4 (7,3 %)
Ammattikorkeakoulututkinto, alempi	1 (1,8 %)
Toisen asteen koulutus (lukio)	3 (5,5 %)
Muu	1 (1,8 %)

Taulukko 4. Vastaajien käännöstyökokemus

Käännöstyökokemus (vuosina)	Vastaajia (%)
Alle 1	1 (1,8 %)
1–5	3 (5,5 %)
6–10	8 (14,5 %)
11–15	4 (7,3 %)
16–20	10 (18,2 %)
Yli 20	29 (52,7 %)

Tutkimukseen osallistuneet auktorisoidut kääntäjät ovat siis pääosin kieli- ja käännöstieteisiin korkeasti koulutettuja ja päätoimisia kääntäjiä. Suurimmalla osalla vastaajista on myös yli 10 vuotta käännöstyökokemusta. On siis perusteltua tulkita vastaajien olevan pääosin kokeneita ammattikäntäjiä.

5.1.3 Auktorisoitu kääntäminen

Suurin osa, 45 vastaajaa (81,8 %), oli toiminut edellisten auktorisointijärjestelmien aikana valantehneinä ja virallisina kääntäjinä. Heistä 38 kertoi saaneensa ensimmäisen auktorisoinnin nykyisessä järjestelmässä vuonna 2008 eli seitsemän vastaajaa on siirtänyt oikeutensa uuteen järjestelmään vuoden 2008 jälkeen. Ennen vuotta 2008 virallisina kääntäjinä toimineet henkilöt ovat voineet hakemuksella siirtää oikeutensa auktorisoitujen kääntäjien järjestelmään. (Kääntäjien auktorisointi). Kymmenen vastaajaa on saanut ensimmäisen auktorisointinsa nykyisen järjestelmän aikana.

Kun kääntäjiä pyydettiin arvioimaan, kuinka suuri osa heidän tekemistään käännöstoimeksiannoista sisältää auktorisoitua kääntämistä, erottui kaksi ryhmää. Suurimmalla osalla auktorisoitu kääntäminen on hyvin pieni osa käännöstoimintaa: yli 70 % vastaajista kertoi auktorisoitua kääntämistä sisältävien toimeksiantojen muodostavan alle 10 % heidän vuotuisista toimeksiannoistaan. Toisaalta taas pieni mutta erottuva ryhmä (6 vastaajaa, 11 %) kertoi auktorisoidun kääntämisen muodostavan yli 75 % heidän vuotuisista käännöstöistään. Heistä myös kaikki yhtä lukuun ottamatta kertoivat tekevänsä enemmän kuin kuusi auktorisoitua käännöstä vuodessa. Kaikki kuusi kertoivat toimivansa kääntäjänä sivutoimisesti, joten ilmeisesti kyseessä on joko eläkeläisiä tai toisen ammattiryhmän edustajia, jotka tekevät käännöstöinä lähes pelkästään auktorisoituja käännöksiä päätoimensa ohessa.

Kunkin vastaajan vuodessa tekemien laillisesti pätevien käännösten määrä jakautui kohtuullisen tasaisesti. Jakauma on esitetty taulukossa 5.

Taulukko 5. Vastaajien laillisesti pätevät käännökset vuodessa

Käännöksiä vuodessa	Vastaajia (%)
0–1	15 (27,3 %)
2–5	17 (30,9 %)
6–10	11 (20 %)
Yli 10	12 (21,8 %)

Kyselyvastausten perusteella on syytä olettaa, että suurin osa auktorisoiduista käännöksistä tehdään suomesta englantiin. Vastaajilta kysyttiin, kumpaan suuntaan he useammin tekevät auktorisoituja käännöksiä, mihin 41 vastaajaa (74,5 %) vastasi tekevänsä käännöksiä englantiin

päin. Kääntäjät tekevät kuitenkin eri määrän käännöksiä, joten näistä vastauksista ei voi suoraan päätellä käännösten absoluuttisia määriä, mutta koska lähes kolme neljäsosaa vastaajista sanoi kääntävänsä englantiin päin, viitteitä tähän on selvästi.

Auktorisointi on mahdollista saada suorittamalla auktorisoidun kääntäjän tutkinto tai hakemalla auktorisointia korkeakouluopintojen perusteella vieraasta kielestä A-työkieleen päin. Korkeakouluopintojen perusteella auktorisointia oli hakenut kymmenen vastaajaa, eli 18,2 % vastaajista. On kuitenkin huomattava, että korkeakouluopintojen perusteella myönnettävän auktorisoinnin ehdot vaativat kieli- tai käännöstieteiden maisteriopintoja, joihin kuuluu vähintään kuuden opintopisteen auktorisoidun kääntämisen opinnot. Tätä vaatimusta on siten vaikeampi vanhempien kääntäjien täyttää ensinnäkin jo siksi, ettei auktorisoitua kääntämistä ole voitu opettaa yliopistoissa ennen vuotta 2008, jolloin sitä koskeva laki tuli voimaan. Tämä ei kuitenkaan ole kääntäjien auktorisointijärjestelmissä ensimmäinen kerta, kun koulutuksen perusteella myönnetään auktorisointi: ennen vuotta 1989 oli mahdollista saada valantehneen kääntäjän oikeudet Kieli-instituutin päättökokeen korkeimman arvosanan perusteella (Hietanen 2005, 184). Kymmenestä vastaajasta kaksi vastasi aiemmassa kysymyksessä, etteivät he ole toimineet valantehneenä tai virallisena kääntäjänä, kun kahdeksan vastaajaa taas on toiminut. Vastaajista siis vain kaksi oli saanut nykyisessä järjestelmässä auktorisoinnin korkeakouluopintojensa perusteella.

Yliopinto-opinnoissaan vastaajista yhdeksän (16 %) kertoi opiskelleensa auktorisoitua kääntämistä. Näistä kuusi oli toiminut valantehneenä tai virallisena kääntäjänä, joten todennäköisesti nykyjärjestelmän mukaista auktorisoitua kääntämistä ovat opiskelleet yliopisto-opinnoissaan kolme vastaajaa. Yliopiston ulkopuolella auktorisoitua kääntämistä kertoo opiskelleensa viisi vastaajaa.

Kaiken kaikkiaan 14 vastaajaa (25 %) kertoo käyneensä kursseja auktorisoituun kääntämiseen liittyen, joten 75 % vastaajista ei siis ole käynyt auktorisoidun kääntämisen kursseja yliopistossa tai muualla.

5.2 Asenteita kääntäjän huomautuksia kohtaan

5.2.1 Huomautusten määrä, tyyppi ja kääntäjien asenteet niitä kohtaan

Kääntäjiltä kysyttiin monivalintakysymyksellä, kuinka paljon ja minkä tyyppisiä huomautuksia he yleensä auktorisoituihin käännöksiin tekevät. Vaihtoehtoja oli neljä: (i) En tee

huomautuksia, (ii) Teen vain pakolliset huomautukset, (iii) Teen jonkin verran harkinnanvaraisia huomautuksia pakollisten lisäksi ja (iv) Teen runsaasti harkinnanvaraisia huomautuksia pakollisten lisäksi. Vastaajista 17 (30,9 %) kertoi, ettei tee huomautuksia ollenkaan. Vain pakollisia huomautuksia tekee 18 vastaajaa (32,7 %) ja niiden lisäksi jonkin verran harkinnanvaraisia huomautuksia tekee 20 vastaajaa (36,4 %). Yksikään vastaaja ei kertonut tekevänsä runsaasti harkinnanvaraisia huomautuksia. Kysymyksenasettelussa tai muualla kyselyssä ei eritellä, mitä pakollisiin tai harkinnanvaraisiin huomautuksiin kuuluu, vaan määritelmä on nähtävissä esimerkiksi SKTL:n ohjeissa laillisesti pätevien käännoisten tekemiseen. Vastauksista käy selvästi ilmi, ettei ainakaan harkinnanvaraisia huomautuksia juuri tehdä: 63,6 % vastaajista kertoo tekevänsä korkeintaan pakolliset huomautukset. Lisäksi huomionarvoista on se, että noin 30 % vastaajista ei tee huomautuksia ollenkaan, vaikka ne toisinaan ovat pakollisia ohjeiden mukaan.

Avoimilla kysymyksillä selvitettiin vastaajien yleistä suhtautumista kääntäjän huomautuksiin. Kysymykseen oli pakollista vastata, mutta kahdeksan vastaajaa ei vastannut kysymykseen, vaan ilmoittivat esimerkiksi ”ei vastausta.” Vastaajilta kysyttiin, millainen suhde heillä on huomautuksiin, kokevatko he ne rasitteeksi vai tekevätkö he niitä mielellään sekä käyttävätkö he huomautuksia käännösratkaisujensa selventämiseen. Avoimet vastaukset luokiteltiin neljään kategoriaan sen mukaan, miten vastaaja kuvasi suhdettaan huomautuksiin: (i) positiivinen suhde, (ii) neutraali suhde, (iii) negatiivinen suhde, (iv) vastaaja ei tee huomautuksia ja (v) ei vastausta. Tulokset on esitetty taulukossa 6.

Taulukko 6. Vastaajien suhde huomautuksiin

Suhde huomautuksiin	Vastaajia (%)
(i) Positiivinen	16 (29 %)
(ii) Neutraali	17 (30 %)
(iii) Negatiivinen	5 (9 %)
(iv) Ei tee huomautuksia	9 (16 %)
(v) Ei vastausta	8 (15 %)

Myönteisesti huomautuksiin suhtautuvat vastaajat kertoivat muun muassa seuraavaa: osa kertoo kokevansa huomautusten olevan olennainen osa auktorisoitua kääntämistä, hyvä keino silloin, kun lähdetekstissä on tulkinnanvaraisuuksia tai epäselvyyksiä, kun tarkka käännösvastine

puuttuu, kun lähdetekstissä on virheitä tai kun lähde- ja kohdekulttuurien välillä on suuria eroja. Moni sanoi huomautusten olevan usein välttämättömiä, ja monissa vastauksissa korostuu tulkinnanvaraisuuksien korostaminen ja yksiselitteisyyden varmistaminen.

Neutraaleiksi luokiteltiin sellaiset vastaukset, joista ei selvää asennetta tuotu esille, tai kun vastaaja kuvaili vain, millaisissa yhteyksissä hän huomautuksia käyttää. Näissä vastauksissa korostui usein epäselvyyksien selvittäminen pakottavissa tilanteissa, muotoiluun liittyvät seikat sekä jälleen yksiselitteisyyden varmistaminen. Edellisestä ryhmästä poiketen monissa vastauksissa kuitenkin korostui se, että moni vastaaja kertoi pyrkivänsä huomautusten välttämiseen eikä tee huomautuksia kuin pakottavassa tilanteessa. Muutamassa vastauksessa käy myös ilmi, ettei eroa pakollisten ja harkinnanvaraisten huomautusten välillä tunneta; yksi vastaaja myöntää tämän suoraan.

Viisi vastausta sisältävät negatiivissävytteisiä sanamuotoja ja asenteita. Huomautusten koetaan olevan helposti ”briljeerausta”, niiden tekemiseen ajautumista pidetään epäonnistumisen merkinä ja ne katsotaan turhiksi tai rasitteiksi. Yksi vastaaja kokee, ettei ole kääntäjän tehtävä ohjailla ja tulkita tekstiä vastaanottajan puolesta.

Yhdeksän vastaajaa kertoo, ettei tee huomautuksia. Näistä viisi sanoo, ettei ole joutunut tilanteeseen, jossa huomautusta olisi tarvittu, ja loput neljä kertovat vain, etteivät tee huomautuksia. On huomattavaa, että tähän kysymykseen tuli vain yhdeksän ”en tee huomautuksia” -vastausta, vaikka aiemmassa kysymyksessä niin vastasi 17 vastaajaa. Osa aiemmin näin vastanneista kuvasi tämän kysymyksen vastauksessa suhdettaan huomautuksiin, vaikkei niitä teekään. Näistä osa kuvasi suhdetta negatiivisesti ja osa neutraalisti.

Kahdeksan vastaajaa ei vastannut kysymykseen. Näistä kolme kertoi, ettei tee auktorisoituja käännöksiä, yksi ei ota vastaan toimeksiantoja, joissa lähdeasiakirjat ovat puutteellisia tai epäselviä, ja loput eivät vastanneet kysymykseen mitenkään.

5.2.2 Kääntäjän näkyvyys

Vastaajilta kysyttiin myös, kokevatko he huomautusten lisäävän heidän näkyvyyttään kääntäjänä. Kysymykseen ei ollut pakollista vastata. Vastauksia tuli yhteensä 41 vastaajalta. Vastaukset luokiteltiin kolmeen kategoriaan: (i) kyllä lisäävät näkyvyyttä, (ii) eivät lisää näkyvyyttä sekä (iii) ei selkeää vastausta. Kysymys koski näkyvyyden lisääntymistä, mutta

monissa vastauksissa korostui tämän sijaan vastaajan asenne näkyvyyteen. Vastauksia on siis syytä tarkastella molemmista näkökulmista.

Vastaajista 12 koki huomautusten lisäävän kääntäjän näkyvyyttä. Nämä vastaajat kokevat huomautusten tuovan kääntäjän selvemmin esille auktorisoiduissa käännöksissä. Huomautusten ajateltiin myös korostavan sitä, että kääntäjä on tietoinen valinnoistaan, että hän pyrkii yksiselitteisyyteen, ja että ne tuovat esille asiantuntijuutta. Niiden ajateltiin myös tuovan esiin kääntämistyön prosessiluonteisuutta mekaanisen kääntämisen vastakohtana. Näkyvyyden lisääntymistä tukevia huomautuksia olivat esimerkiksi seuraavat:

”Kertonevat minun kääntäjänä pyrkivän selkeyteen ja tekstin ymmärrettävyyden parantamiseen.”

”Uskoisin, että huomautukset kääntäjältä saavat asiakkaankin heräämään hiukan, että kääntäminen ei ole mekaanista työtä, vaan ajatusprosessi siinä missä alkuperäisen tekstin tuottaminenkin.”

”Huomautusten vuoksi kääntäjä on auktorisoiduissa käännöksissä paljon enemmän läsnä kuin muissa käännöksissä.”

Toisaalta todettiin, ettei huomautuksia tehdä siksi, että kääntäjä olisi selvemmin esillä. Lisäksi pohdittiin kääntäjän olevan tavallista enemmän esillä jo valmiiksi, koska käännös auktorisoidaan kääntäjän nimellä, allekirjoituksella ja vakuuslausekkeella. Tällaista suhtautumista kuvastivat esimerkiksi seuraavat vastaukset:

”Tietysti kääntäjän huomautus tuo kääntäjää esille, mutta pyrkimys on se, että käännösteksti puhuu itsessään ja kääntäjä on taka-alalla.”

”Kyllä kai huomautukset tekevät kääntäjän näkyväksi, mutta ei huomautuksia sen takia kirjoiteta.”

Vastaajista 25 eli 61 % vastasi, etteivät huomautukset lisää kääntäjän näkyvyyttä. Vastaajat kokivat, ettei kääntäjän kuulukaan olla näkyvillä, huomautukset ovat hieman ”noloja”, tai että huomautukset lisäävät näkyvyyttä ”korkeintaan negatiivisessa mielessä”. Auktorisoituja käännöksiä ei tehdä ”tuodakseen itseään esille”, vaan asiakkaan tarpeeseen. Tällaisia vastauksia olivat esimerkiksi:

”En koe, koska teen huomautukset vain jos tarve niin vaatii.”

”En kaipaa lisää näkyvyyttä.”

”Tuskinpa huomautuksilla on vaikutusta ”näkyvyyteeni” auktorisoituna kääntäjänä, toivottavasti ei, mutta käännöksen käytettävyyden kannalta niillä voi olla olennainen merkitys. Huomautusten tarkoitus on ohjata asiakirjan käyttäjä(t) pohtimaan alkuperäisasia-kirjan laatijan tarkoitusta ja päättämään/ymmärtämään oikeat näkökulma ja asiayhteys, jota kääntäjän ei useinkaan ole mahdollista edes saada luotettavasti selville.”

Negatiivisesti näkyvyyden lisääntymiseen suhtautuneista vastauksista suurin osa oli kuitenkin oli yksiselitteisiä, esimerkiksi: ”En koe niiden lisäävän näkyvyyttäni kääntäjänä.”

Kysymyksenasettelussa ei eritelty, mitä näkyvyydellä tarkoitetaan, joten vastaajat saattoivat lähestyä kysymystä hieman eri näkökulmista. Osa suhtautui näkyvyyteen käännöstieteellisenä konseptina (ks. luku 3.3), esimerkiksi: ”Kyllä huomautus aina tuo esiin kääntäjän roolin. Teksti ei vain ”käänny” vaan käännös on kääntäjän tuotos.”

Tällaiset vastaukset olivat kaikki sävyltään positiivisesti huomautuksiin suhtautuvia. Osa taas vaikutti lähestyvän näkyvyyttä suurempana esiintymisenä, esimerkiksi fyysisenä näkymisenä, huomautusten tuomana lisääntyneenä tekstimääränä, tai itsensä esille tuomisena. Näistä jälkimmäiset vastaukset olivat kaikki negatiivissävytteisiä, esimerkiksi: ”Päinvastoin. Ne ovat usein vähän noloja.”

Tämän kysymyksen vastausten tarkastelu on vaikeaa, koska eri vastaajat suhtautuivat kysymykseen hyvin eri tavoin riippuen heidän omasta suhteestaan huomautuksiin ylipäänsä. Osa vastaajista, jotka aiemmassa kysymyksessä kuvasivat suhdettaan kääntäjän huomautuksiin negatiiviseksi, jatkoi negatiivissävytteistä linjaa myös tämän kysymyksen vastauksessa. Vastaavasti aiemmassa kysymyksessä positiivista suhdetta huomautuksiin kuvanneet vastaajat jatkoivat positiivissävytteistä linjaa. Tämä on mielenkiintoista, koska näkyvyyden lisääntyminen on sinänsä irrallinen huomio yleisestä suhtautumisesta huomautuksiin. Kysymysten järjestys saattoi aiheuttaa osaltaan puolueellisuutta näkyvyyskysymyksessä, koska suhtautumista huomautuksiin kysyttiin ensin. Jos kysymykset olisivat olleet selvemmin erillään toisistaan, olisivat vastaukset voineet olla myös erilaisia.

5.3 Huomautukset

Kyselyn jälkimmäisessä osassa vastaajia pyydettiin tutustumaan esimerkkiasiakirjaan ja kertomaan, tekisivätkö he huomautuksia, jos he kääntäisivät asiakirjan auktorisoituna kääntäjänä. Esimerkkiasiakirja oli havaijilainen avioeropäätös, johon oli sisällytetty muista Tampereen yliopistossa keväällä 2014 pidetyn auktorisoidun kääntämisen harjoituskurssilla käännettyistä aidoista asiakirjoista kohtia, jotka saattaisivat vaatia huomauttamista. Esimerkkiasiakirja on nähtävillä tämän tutkielman liitteissä (liite 2).

Edellä mainitun kurssin opettaja, auktorisoitu kääntäjä Heli Mäntyranta, hyväksyi esimerkkiasiakirjan käytön ja teki omat ehdotuksensa huomautettavista kohdista. Mäntyranta teki seuraavat huomautukset:

1. Yleinen huomautus siitä, mitä fontteja olen käyttänyt erottaakseni asiakirjan alkuperäisleimat ja/tai allekirjoitukset tai muun käsin kirjoitetun tekstin, sekä siitä, että kääntäjän selventävät lisäykset on merkitty hakasulkuihin. Tämän huomautuksen teen varmistaakseni, että käännösasiakirja osataan lukea oikein eli tiedetään, mitä kääntäjä on lisännyt siihen ja mitä eri fontit merkitsevät.
2. rivi 11: tuomarin nimi puuttuu. Tällä varmistan, ettei minun luulla jättäneen mitään pois eikä kukaan voi lisätä tekstiin mitään jälkikäteen.
3. rivit 15 ja 16: aukkokohtia ei ole täytetty. Tällä varmistan, ettei minun luulla jättäneen mitään pois eikä kukaan voi lisätä tekstiin mitään jälkikäteen.
4. rivi 55: mainitsisin, että osoitteessa on kielenvastainen sana. Tämän tekisin, jottei minun luulla tehneen kirjoitusvirhettä.
5. Lisäksi saattaisin selventää asiakirjassa tarkoitetun oikeusistuimen tehtäviä ja asemaa tuomioistuinhierarkiassa. Tämä riippuu siitä, millaisen käännösvastineen päättäisin valita. Mahdollisesti liittäisin huomautukseen linkin sivulle, josta asiaa voi suhteellisen vaivattomasti tarkastella. Tekisin huomautuksen osoittaakseni, että olen perehtynyt asiakirjan taustaan ja pyrin valaisemaan tuomioistuimen asemaa varsinkin siinä tapauksessa, että kovin hyvää käännösvastinetta ei löydy.

Näistä ensimmäinen huomautus on tyypiltään yleinen ja koko asiakirjaa koskeva. Jos kääntäjä käyttää typografisia keinoja erilaisten tekstien (esimerkiksi konekirjoitettu ja käsinkirjoitettu teksti) erotteluun, eikä kääntäjän käyttämiä typografisia keinoja muuten käännösasiakirjassa selitetä, on tällainen huomautus pakollinen. Huomautukset 2 ja 3 koskevat asiakirjan

täyttämättömiä kohtia, jotka saattavat kyseenalaistaa asiakirjan luotettavuutta joissakin tilanteissa, joten ne ovat pakollisia huomautuksia. Huomautukset 4 ja 5 ovat harkinnanvaraisia. Rivin 55 kirjoitusvirhe on selvä lyöntivirhe, joista ei ohjeiden mukaan tarvitse tehdä huomautusta, mutta kääntäjä on halunnut niin tehdä korostaakseen, ettei kyse ole hänen tekemästään virheestä. Viides huomautus taas koskee vieraan kulttuurin instituutioiden selvittämistä käännöksen vastaanottajalle.

Nämä ovat yksi esimerkki siitä, miten huomautukset olisi voinut tehdä. Ehdotukset eivät ole ”oikea vastaus”, vaan enemmänkin tiedoksi lukijalle, joka ei ole perehtynyt auktorisoidun kääntämisen käytäntöihin. En vertaa kyselyyn vastanneiden vastauksissaan tekemiä huomautuksia näihin, koska jokainen auktorisoitu kääntäjä tekee huomautuksia omien tottumustensa ja toimintatapojensa mukaan. SKTL:n alkuvuodesta 2015 voimassa olleet ohjeet laillisesti pätevien käännösten tekemiseen (SKTL 2009) eivät anna tarkkoja ohjeita huomautusten tekemiseen tai siihen, millaisia niiden pitäisi olla sisällöltään tai asettelultaan. Näin ollen on jokaisen auktorisoidun kääntäjän itse päätettävissä millaisia huomautuksia tekee. Mäntyranta on auktorisoituna kääntäjänä ja auktorisoidun kääntämisen opettajana hyvin perehtynyt auktorisoitua kääntämistä koskeviin ohjeisiin, lakeihin ja asetuksiin, ja lisäksi hän on aktiivisesti mukana kääntämisen kenttätöissä. Mäntyranta kuului myös työryhmään, joka toteutti syyskuussa 2015 julkaistut uudet ohjeet laillisesti pätevien käännösten tekemiseen (SKTL 2015).

Kyselyn 55 vastaajaa tekivät yhteensä 98 huomautusta. Kyselynasettelussa vastaajia ei kuitenkaan pyydetty kirjoittamaan huomautuksia, niin kuin ne tehtäisiin auktorisoituun käännökseen, vaan vastaajia pyydettiin kertomaan ”mistä huomauttaisit ja mihin kohtaan (mille asiakirjan riville) huomautus kohdistuisi, tai jos se koskee koko asiakirjaa. Lisäksi voit perustella, miksi koet huomautuksen tarpeelliseksi.” Tämän vuoksi moni vastaaja oli muotoillut vastauksensa hyvin vapaamuotoisesti. Moni vastaaja yhdisti useamman huomautettavan kohdan samaan huomautukseen, esimerkiksi näin: ”Merkitsisin tietenkin leimat ja allekirjoitukset ja sinettileimat. Olen nähnyt alkup.as.kirjan ja tehnyt käännöksen yhtäpitäväksi toteamani ja tarkistamani kopion perusteella.” Usean huomautuksen yhdistäminen vaikeuttaa niiden laskemista, joten huomautuksia saattaisi olla hieman eri määrä, jos ne laskettaisiin eri tavalla. Vastauksista pyrittiin kuitenkin erottelemaan maininnat esimerkiasiakirjan eri kohdista, ja huomautusten lukumäärä laskettiin näiden mainintojen ja yksiselitteisten huomautusten yhteissummaksi. Toinen lukumäärään vaikuttava tekijä on se, että monet

vastaajat kertoivat tekevänsä huomautuksen esimerkiksi merkitäkseen leiman paikan asiakirjaan. Osassa vastauksista jäi epäselväksi, tekisikö vastaaja asiasta huomautuksen vai merkkaisiko hän leiman sijainnin typografisin keinoin, esimerkiksi: [leima]. Osa vastaajista myös vastasi ensimmäiseen vastausruutuun käyttävänsä typografisia keinoja merkkaamaan muun muassa leimojen ja allekirjoitusten paikkaa. Tulkitsen nämä vastaukset niin, että vastaaja tekisi koko asiakirjaa koskevan huomautuksen selventämään käyttämiään typografisia keinoja, kuten esimerkivastausten ensimmäisessä huomautuksessa on tehty.

Tässä tutkimusasetelmassa vastaajat tiesivät vastatessaan, että tutkimuksen kohteena ovat huomautukset. Tämä luonnollisesti saa vastaajat mahdollisesti kiinnittämään enemmän huomiota huomauttamista vaativiin kohtiin ja siten tekemään enemmän huomautuksia kuin he muuten tekisivät. Tämä ei kuitenkaan johtanut siihen, että kaikki vastaajat olisivat tehneet huomautuksia, vaan seitsemän vastaajaa kertoi osion vastauksissa, ettei olisi tehnyt mistään asiakirjan seikoista huomautusta. Vastaajista 11 ei myöskään vastannut osioon mitään, joten nämäkin vastaukset tulkittiin niin, että kääntäjä ei nähnyt tarpeelliseksi tehdä huomautuksia. Myös päinvastaista tapahtui: yksi vastaaja teki useita huomautuksia ja lopuksi ilmoitti, ettei olisi tavallisesti tehnyt niin montaa huomautusta, mutta runsailla huomautuksilla halusi osoittaa esimerkkiasiakirjan epäilyttävät kohdat. Hän siis epäili esimerkkiasiakirjan aitoutta.

5.4 Huomautuskategoriat

Tässä alaluvussa käyn huomautukset läpi sen mukaan, mihin kohtaan ne kohdistuivat eli mistä kohdista vastaajat olisivat tehneet huomautuksen. Kategoriat on muodostettu yleisimpien huomautuskohteiden mukaan. Kolme viimeistä kategoriaa sisältävät huomautukset, jotka eivät sopineet muihin kategorioihin, vastaukset, joissa ei olisi tehty ollenkaan huomautuksia, ja viimeisenä vastaajat, jotka eivät vastanneet tähän osaan kyselystä ollenkaan.

5.4.1 Yleiset ja tekstinsisäiset huomautukset

Koko asiakirjaan kohdistuvia eli yleisiä huomautuksia sekä tekstinsisäisiä huomautuksia (jotka todennäköisesti ilmaistaisiin typografisin keinoin) olisi tehty 11 kappaletta. Näistä kymmenessä ilmaistiin leimoihin tai muihin typografisiin elementteihin liittyviä seikkoja, esimerkiksi: ”Leimat, allekirjoitukset ja muut ei-konekirjoitetut tekstit ilmaisisin typografisin keinoin”. Yksi huomautus koskisi asiakirjan statusta (virallisesti oikeaksi todistettu kopio), joka yleensä käy ilmi myös kääntäjän vahvistuslausekkeesta.

Vastaajista 45 eli 82 % ei siis olisi tehnyt huomautusta siitä, mitä typografisia keinoja olisi käyttänyt kuvaamaan alkuperäisasiakirjan poikkeavia merkintöjä, esimerkiksi käsin kirjoitettua tekstiä. Koska asiasta ei erikseen kysytty, jää epäselväksi, mainitsisivatko vastaajat typografisista keinoista ollenkaan vai eivätkö he vain miellä niistä tehtyä selvitystä kääntäjän huomautukseksi eivätkä siksi maininneet asiasta huomautuksena. Jos he eivät tekisi asiasta huomautusta, olisi mielenkiintoista tietää, miten vastaajat olettavat tekstin vastaanottajan lukevan erilaisilla typografisilla keinoilla kirjoitettua tekstiä käännöksessä. Onko kääntäjillä kenties merkintätapoja, jotka ovat muodostuneet niin rutiineiksi, ettei koeta tarpeelliseksi huomauttaa niistä erikseen vai perustuuko huomautuksen puute vain oletukseen, että vastaanottaja ymmärtää merkintätavat intuitiivisesti?

5.4.2 Aitous ja aidoksi todistaminen

Neljä vastaajaa olisi tehnyt huomautuksia asiakirjan aitoudesta ja kopion oikeaksi todistamisesta. Yksi vastaaja epäilee asiakirjan statusta, koska se vaikuttaa hänestä asianajajan asiakkaalleen tekemältä, ei oikeuden tuottamalta asiakirjalta. Tähän viittaa häneen mukaansa muun muassa se, ettei asiakirjassa ole tuomarin allekirjoitusta.

Kaksi vastaajaa huomauttaisi siitä, että oikeuslaitoksen kopion oikeelliseksi todistamisleima on vain ensimmäisellä sivulla, jolloin toinen sivu ei vastaajien tulkinnan mukaan ole virallisesti oikeaksi todistettu kopio, vaan tavallinen kopio. Asiakirjan yhteydessä ei mainittu, että sivut olisi liitetty yhteen erottamattomaksi kokonaisuudeksi, joten tällainen tulkinta on perusteltu.

Yhtä vastaajaa epäilyttää asiakirjan laatimispäivän ja allekirjoituspäivien ero, tuomarin allekirjoituksen puuttuminen sekä allekirjoitusten samankaltaisuus.

SKTL:n vuosien 2009 ja 2015 ohjeista on pääteltävissä, että asiakirjan aitouteen ja kiistattomuuteen liittyvät seikat ovat ohjeiden laatijoiden mielestä tärkeitä. Tämä näkyy siinä, että vaikka huomautuksiin liittyviä ohjeita on niukasti, aitouteen liittyviä aiheita mainitaan useita. Vastaanottajan kannalta onkin hyvin tärkeää, että kääntäjä kiinnittää riittävää huomiota alkuperäisasiakirjan aitouteen, koska käännöksen vastaanottaja ei välttämättä koskaan näe alkuperäisasiakirjaa kuin korkeintaan kopiona. Asiakirjojen väärentäminen voi olla rikollisena toimintana kannattavaa, sillä auktorisoitua kääntämistä voidaan yrittää käyttää niin sanotusti väärennettyjen asiakirjojen pesuun eli väärennöksistä yritetään tehdä laillisesti päteviä asiakirjoja käännättämällä ne auktorisoidulla kääntäjällä. Tämän vuoksi alkuperäisasiakirjan aitouden varmistamiseen kannattaa panostaa.

5.4.3 Oikeusaste

Asiakirjassa mainittu oikeuslaitos *Family Court of Second Circuit* mietityttää kahta vastaajaa, koska sen nimeäminen ei noudata suomalaista oikeuslaitosten nimeämiskäytäntöä. Näistä toinen kertoo kuitenkin pyrkivänsä tekemään käännöksen ensisijaisesti ilman huomautusta.

SKTL:n vuoden 2009 ohjeissa laillisesti pätevien käännösten tekemiseen (SKTL 2009, 4) neuvotaan säilyttämään instituutioiden alkuperäinen nimi käännöksessä. Jos kyseisellä instituutiolla on vakiintunut kohdekielinen nimi, voidaan se lisätä sulkeissa alkuperäisen nimen jälkeen. Sama ohje on myös uudistetuissa ohjeissa (SKTL 2015, 12). Yhdysvaltalainen tuomioistuinjärjestelmä poikkeaa monilta osin suomalaisesta järjestelmästä. Monet rakenteelliset erot johtuvat jo Yhdysvaltojen valtiomuodosta, jossa osavaltioilla on paljon omaa valtaa. Useimmilla yhdysvaltalaisilla tuomioistuimilla ei ole suomeksi vakiintuneita nimiä, joten alkuperäinen nimi on riittävä ohjeiden mukaan. Huomautuksessa kääntäjän olisi kuitenkin mahdollista selventää käännöksen vastaanottajalle oikeusistuimen suhdetta muihin yhdysvaltalaisiin oikeusistuimiin, esimerkiksi täsmentämällä kyseisen toisen asteen tuomioistuimen käsittelevän perheoikeuteen liittyviä asioita. Tämänlainen huomautus voi olla tarpeellinen maallikolle, mutta esimerkiksi suomalaisen oikeuslaitoksen voisi olettaa olevan perillä eri maiden oikeuskulttuureista ja -instituutioista. Huomautuksen tarpeellisuus siis riippuu siitä, kokeeko kääntäjä käännöksen oletetun vastaanottajan riittävän päteväksi ymmärtämään ulkomaisen instituution merkitystä.

5.4.4 Epäselvä ilmaus

Kolme vastaajaa olisi puuttunut epäselvään tai outoon ilmaisu. Yksi pitää *marriage is irretrievably broken* -avioeroperustetta ainakin selvittämisen arvoisena. Toisen vastaajan mukaan riveillä 19–20 on epäkieliopillinen rakenne tarkoittaen ilmeisesti verbirakenteita *to be true* ja *to be entitled*. Kolmas piti rivin 37 ilmaisua *each party is awarded whatever property that is in his or her possession or title* epäkieliopillisena.

SKTL:n ohjeissa (2009) kehoitettiin huomauttamaan epäselvistä ja huomiota herättävistä kohdista. Myös uudet ohjeet (SKTL 2015, 13) antavat saman ohjeen. Mikäli kääntäjä pitää jotakin tekstin kohtaa epäilyttävänä, siitä on siis syytä tehdä huomautus. Tämä palvelee jo kääntäjän oikeusturvaa: riitatilanteissa kääntäjä voi osoittaa havainneensa epäjohtonmukaisuuden tai muun epäilyttävän seikan tekstissä ja huomauttaneensa siitä käännöksessä. Epäkieliopillisten rakenteiden kohdalla on syytä miettiä, vaikuttavatko ne tekstin

antamaan vaikutelmaan aitoudesta. Kyseiset ilmaisut on sellaisenaan poimittu alkuperäisestä havaijilaisen oikeusistuimen asiakirjasta, joten ne ovat olleet kyseisen oikeuslaitoksen idiomaattista kieltä ainakin tekstin kirjoitusajankohtana. Kääntäjä tekee kuitenkin ratkaisunsa yleensä ilman yksityiskohtaista tietoa tekstin kirjoittajasta ja häneen vaikuttaneista tekijöistä. Tämän vuoksi kääntäjän kannattaa harkita huomautuksen tekemistä aina kohdatessaan jotain epäilyttävää.

5.4.5 Nimet

Esimerkkiasiakirjaan oli tarkoituksella valittu nimi, jossa oli ä-kirjain, koska sen kirjoitusasu voi vaihdella angloamerikkalaisissa maissa. Asiakirjassa esiintyy koneella kirjoitettuna muotoa *Jaervinen*, mutta allekirjoitusosiossa Tomin nimenselvennyksenä on *Jarvinen*. Lisäksi allekirjoituksissa Daisyn sukunimi on kirjoitettu a-kirjaimella (nimenselvennys *ae*) ja Tomin allekirjoituksessa on nähtävissä ä:n pisteet (nimenselvennöksessä *a*). Viisitoista vastaajaa puuttui nimien vaihteluun. Kolme vastaajaa sanoo kuitenkin, ettei välttämättä tekisi huomautusta, koska nimien vaihtelu ei vaikuta ymmärtämiseen. Vaihtelu ei myöskään ole vastaajien mukaan epäilyttävää, koska ä-kirjain on usein vaikea toteuttaa angloamerikkalaisten maiden näppäimistöillä, joten se vaihtelee usein. Yksi vastaaja huomauttaisi vain allekirjoitusten ja nimenselvennösten eroista, koska arvelee pariskunnan käyttäneen ensimmäisen sivun muotoa *Jaervinen* Yhdysvalloissa asuessaan. Yksi vastaaja puolestaan perustelee huomautuksen tarvetta sillä, että kirjoitusvirhe koskee henkilönimiä ja vaikuttaisi siten asiakirjan yksilöintiin.

SKTL:n vuoden 2009 ohjeissa ei mainita erikseen henkilöiden nimien oikeinkirjoituksesta. Kirjoitusvirheistä yleisesti neuvotaan tekemään huomautus, jos virhe muuttaa merkitystä tai aiheuttaa epäilystä asiakirjan aitoudesta. Uudistetuissa ohjeissa neuvotaan käyttämään vakiintunutta käännöstä nimestä, jos sellainen on (esimerkiksi *Paris* on suomeksi 'Pariisi') (SKTL 2015, 11). Tässä tapauksessa tilanne on monimutkainen: vaikka nimen kirjoitusasu vaihtelee, merkitys ei sinänsä muutu, koska asiakirjassa käsitellään jatkuvasti samoja henkilöitä. Nimien vaihtelulle on myös olemassa yksiselitteinen syy eli se, että angloamerikkalaisilla näppäimistöillä on usein vaikeaa tai mahdotonta tuottaa skandinaavisia merkkejä. Huomautuksen tarvetta voisi toisaalta perustella sillä, että nimien vaihtelu liittyy asiakirjassa käsiteltyihin henkilöihin ja siten asiakirjan yksilöintitietoihin. Tämän vuoksi siitä olisi tehtävä huomautus. Kaikista vastaajien tekemistä huomautuksista juuri nimiin liittyvät muodostavat suurimman ryhmän. Osa vastauksista on pohtivia, joten jää epäselväksi,

tekisivätkö kaikki 15 kääntäjää huomautuksen. Monet vastaajat kuitenkin selvästi kiinnittivät huomiota asiaan ja olisivat valmiita tekemään siitä huomautuksen.

5.4.6 Osoite

Esimerkkiasiakirjassa Tom Järvisen osoite Suomessa on kirjoitettu väärin, ”Kalevan Puispotie 12”. Vastaajista 14 huomauttaisi tästä. Näistä kaksi lisäisi käännökseen merkinnän [*sic*], ja kaksi kertoo huomanneensa virheen, mutta ei koe sen vaativan huomautusta, koska se ei vaikuta asiakirjan ymmärtämiseen. Heidät on kuitenkin laskettu mukaan mainittuun 14 vastaajaan.

Kyseistä kirjoitusvirhettä koskevat samat ohjeet kuin muitakin kirjoitusvirheitä eli siitä ei tarvitse tehdä huomautusta, jos se ei aiheuta merkityksen muuttumista tai epäilyä aitoudesta. Tässä tapauksessa virhe on kuitenkin niin silmiinpistävä, että on ymmärrettävää, miksi niin moni vastaaja tekisi asiasta huomautuksen. Tämän kaltainen huomautus onkin varmasti ensisijaisesti kääntäjän oman julkisuuskuvan suojelua, koska huomautuksella kääntäjä voi osoittaa huomanneensa virheen, mutta jättää sen korjaamatta tietoisesti. Näin käännöksen vastaanottaja ei voi luulla kirjoitusvirhettä kääntäjän tekemäksi.

5.4.7 Muut kirjoitusvirheet tai paikannimet

Kuusi vastaajaa kertoo huomanneensa kirjoitusvirheen *ODERED*-sanassa (pitäisi olla *ORDERED*). Näistä neljä kertoo kuitenkin pitävänsä virhettä niin pienenä, ettei huomauttaisi siitä. Yksi vastaaja huomasi Tom Järvisen osoitetiedoissa olevan ’Suomi’ eikä *Finland*. Yksi pitää *Waipahu*- ja *Wailuku*-paikannimiä virheellisinä, mutta toteaa, ettei siihen voisi ottaa käännöksessä kantaa. Yksi vastaaja kommentoi, ettei Yhdysvalloissa käytetä muotoa *honourable* vaan *honorable*, mutta hän kohdisti huomautuksen tutkijalle, joka kyseisessä kohdassa oli tehnyt kirjoitusvirheen.

ODERED-sanan kirjoitusvirhe on erikoinen, koska se on asiakirjassa hyvin näkyvällä paikalla ja isoilla kirjaimilla kirjoitettu. Toisaalta moni ei edes huomaa sitä nopeasti lukemalla, kenties koska sanassa on myöhemmin *R*-kirjain, joten sanan tulkinta onnistuu vaivatta virheestä huolimatta. Kyseessä on selvästi näppäilyvirhe, joka tuskin nykyteknologialla toteutetussa asiakirjassa päätyisi lopulliseen versioon. Asiakirjan ajankohdasta ja ulkoasusta päätelleen asiakirja on toteutettu joko tietokoneella alkeellisella tekstinkäsittelyohjelmalla tai sähkökirjoituskoneella, joissa kummassakaan ei ole tekstintarkastustyökaluja. Tämän vuoksi asiasta ei ole pakollista tehdä huomautusta, erityisesti koska se ei muuta merkityksiä asiakirjassa.

5.4.8 Tyhjät kohdat

Esimerkkiasiakirjassa on kaksi tyhjää kohtaa riveillä 15 ja 16. Lisäksi riviltä 11 puuttuu tuomarin nimi, joka käy ilmi myöhemmin asiakirjassa. Näihin kohtiin on kenties ollut tarkoitus täyttää käsin tiedot, joita ei ehkä ole ollut saatavilla asiakirjaa tehtäessä. Niistä huomauttaisi 10 kääntäjää. Kaksi heistä kertoo, että tekisivät huomautuksen, jos ”kohdat olisivat oikeasti tyhjiä”.

Tyhjät kohdat olisi tärkeää huomioida, koska niissä viranomaisen on tehnyt virheen jättäessään ne täyttämättä. Kohdat voisi myös merkitä käännökseen niin, ettei niihin voi lisätä jälkikäteen mitään, esimerkiksi [*tyhjä kohta*]. Näillä keinoin kääntäjä voisi varmistaa, ettei virheen luulla olevan hänen tekemänsä, eikä käännökseen voi lisätä jälkikäteen mitään. Myös alkuperäisen asiakirjan kopion liittäminen käännösasiakirjan erottamattomaksi osaksi varmistaisi sen, että käännöksen vastaanottajan on mahdollista tarkistaa, onko virhe peräisin alkuperäisasiakirjasta vai käännöksestä.

5.4.9 Muut huomautukset

Yksi vastaaja tekisi huomautuksen ensimmäisen sivun alareunan leiman epäselvästä allekirjoituksesta, vaikka toteakin nimen olevan ylemmässä leimassa selvin kirjaimin. Epäselvästä allekirjoituksesta ei tarvitsisi ohjeiden mukaan tehdä huomautusta, mutta jos allekirjoittajan nimeä ei pysty lukemaan allekirjoituksesta sen vaikeaselkoisuuden vuoksi, käännökseen on mahdollista merkitä esimerkiksi [*epäselvä allekirjoitus*].

Yhden vastaajan mielestä huomautuksessa pitäisi mainita, mikäli asiakirjassa mainitulla pariskunnalla on suomalaisia henkilötunnuksia. Toinen vastaaja selvittäisi, ovatko henkilöt Suomen kansalaisia, ja jos ovat, hän tekisi huomautuksen, että asiakirjassa mainitut sosiaaliturvatunnukset eivät ole suomalaista muotoa. Laillisesti pätevään käännökseen ei saa lisätä mitään eikä sen sisältämiä mahdollisia asiavirheitä saa korjata. Jos kuitenkin on syytä olettaa, ettei käännöksen vastaanottajalla ole asiakirjan käsittelemien henkilöiden tietoja niiden ollessa tarpeellisia, on joissakin tapauksissa mahdollista lisätä sellaisia huomautukseen.

Päivämääriin liittyen yksi vastaaja tekisi huomautuksen, että päiväyksissä on yhdysvaltalaisen tavan mukaan kuukausi ensin ja sitten vasta päivä. SKTL:n ohjeiden mukaan päiväyksissä noudatetaan kohdekielen merkitsemistapoja. Ei olisi siis tarpeen huomauttaa asiasta erikseen, vaan muutoksen voisi tehdä suoraan käännökseen.

Yksi vastaaja kertoo, ettei ”jaksakaan etsiä tekstiin leivottuja epäjohtonmukaisuuksia”, ja toinen huomauttaa tutkijalle, että asiakirja olisi pitänyt anonymisoida. Esimerkkiasiakirja on fiktiivinen eivätkä siinä mainitut henkilöt ole olemassa.

5.4.10 Ei huomautuksia

Kahdeksantoista vastaajaa kertoo, ettei tekisi huomautuksia tai ei vastannut mitään. Tähän ryhmään eivät kuulu kohdassa 5.4.11 mainitut seitsemän vastaajaa, jotka erikseen kertoivat, etteivät halua tai voi vastata tähän kyselyn osaan ollenkaan. Yksi vastaaja pitää tällaisen asiakirjan kääntämisestä vain muodollisuutena eron myöntämistä varten, joten asiakirja ei kaipaisi selittelyä. Kaksi vastaajaa toteaa, ettei löydä väärinkirjoitetun *ORDERED*:n lisäksi muita virheitä, jotka vaikuttaisivat asiakirjan tulkintaan, joten se ei vaatisi huomautuksia. Yksi vastaaja ei löydä väärinkirjoitetun osoitteen lisäksi muuta seikkaa, joka vaatisi huomautusta. Yksi vastaaja kertoo, että juristina voisi kääntää asiakirjan ilman huomautuksia.

5.4.11 Ei vastausta

Seitsemän vastaajaa ei vastannut ollenkaan tähän kyselyn osioon, ja he kertoivat tästä kyselylomakkeessa. Kuusi heistä ei saanut hyperlinkkiä esimerkkiasiakirjaan auki, minkä vuoksi he eivät voineet vastata sitä koskeviin kysymyksiin. Tämä johtui todennäköisesti siitä, että esimerkkiasiakirja sijaitsi people.uta.fi -palvelimella, jonka osoitteen eteen ei tule tunnusta *www*. Tämän vuoksi jotkin internetselaimet tai sähköpostiohjelmat eivät olleet ilmeisesti tunnistanee sitä hyperlinkiksi. Muutamalla vastaajalle sain neuvottua sähköpostitse, kuinka he saavat esimerkkiasiakirjan auki, mutta valitettavasti nämä viisi vastajaa eivät teknisen ongelman vuoksi päässeet vastaamaan tähän kyselyn osaan. Lisäksi yksi vastaaja ilmoitti, ettei tee käännöksiä ollenkaan suomeen päin, joten kokee olevansa epäpätevä vastamaan tähän kyselyn osaan.

5.5 Vastaajien taustan vaikutus huomautuksiin

Tässä alaluvussa keskitytään vastaajien taustakysymysten vaikutukseen heidän kyselyn toisessa osiossa tekemiinsä huomautuksiin. Taustakysymysvastausten oikeellisuus on luonnollisesti täysin vastaajien rehellisyyden ja ymmärryksen varassa. Joidenkin vastausten perusteella osalla vastaajista oli selvästi vaikeuksia vastata esimerkiksi koulutustaustaa ja omaa auktorisointiaan koskeviin kysymyksiin. Seuraavat huomiot kannattaakin pitää mielessä analyysessä tulkittaessa.

Koulutustaustaa koskevissa kysymyksissä on kieltämättä epäselviä tilanteita, esimerkiksi keskeytyneet tai kesken olevat opinnot sekä ylempää ja alempaa korkeakoulututkintoa koskeva erottelu erityisesti ennen Bolognan prosessia valmistuneilla vastaajilla. Monilla aloilla kandidaatintutkinto on aiemmin vastannut nykyistä maisteritutkintoa eli ylempää korkeakoulututkintoa. Tämän vuoksi käsittelen analyysissä ylempää ja alempaa korkeakoulututkintoa yhtenä ryhmänä.

Auktorisointia koskevien kysymysten vastauksissa oli myös havaittavissa epäselvyyttä. Suomessa on ollut kolme kääntäjien auktorisointi-instituutiota, joiden kaikkien auktorisoimat kääntäjät ovat voineet hakemuksella siirtyä nykyisen auktorisointijärjestelmän piiriin vuodesta 2008 lähtien ilman erillistä tutkintoa. Jos vastaaja on toiminut aiemmissa auktorisointijärjestelmissä eli virallisena tai valantehneenä kääntäjänä, on hän voinut toimia virallisena kääntäjänä vuoden 2012 loppuun, jonka jälkeen virallisen kääntäjän oikeudet oli siirrettävä nykyiseen järjestelmään (Kääntäjien auktorisointi). Osa vastaajista, jotka kertoivat toimineensa virallisina tai valantehneinä kääntäjinä, valitsivat ensimmäisen auktorisointinsa alkamisvuodeksi myöhemmän vuoden kuin 2012. Virallisena kääntäjänä ei ole kuitenkaan voinut toimia vuoden 2012 jälkeen, joten kyse lienee virhevalinnasta kyselyssä tai väärinkäsityksestä. Lisäksi on mahdollista, että aiemmin virallisena tai valantehneenä kääntäjänä toiminut vastaaja on hankkinut uuden auktorisoinnin nykyisessä järjestelmässä.

Toinen terminologinen ongelma liittyy auktorisoitua kääntämistä koskeviin kursseihin. Kyselyssä kysytään kursseihin liittyen kolme kysymystä: onko vastaaja käynyt auktorisoitua kääntämistä koskevia kursseja yliopistossa, onko hän käynyt kursseja muualla kuin yliopistossa ja onko vastaaja saanut auktorisoinnin yliopisto-opintojen perusteella. Kyselyä rakentaessani ajattelin kaikkien kolmen kysymyksen koskevan vain nykyisen auktorisointijärjestelmän ohjeita ja määräyksiä koskevia kursseja. Tätä ei kuitenkaan mainita kysymyksenasettelussa, joten vastaajien oli perusteltua olettaa kysymysten koskevan myös virallisille ja valantehneille kääntäjille suunnattuja kursseja ennen vuotta 2008. Kysymyksenasettelussa mainittiin kyllä *auktorisoitu kääntäminen*, mutta kuten aiemminkin on todettu, auktorisointijärjestelmiin liittyvä terminologia on helposti tulkittavissa väärin.

Seitsemän vastaajaa, jotka eivät vastanneet kyselyn huomautuksia koskevaan osaan ollenkaan on jätetty pois tässä luvussa analyysistä, joten vastaajia oli yhteensä 48.

5.5.1 Taustatekijät ja huomautusten määrä

Tässä luvussa selvitetään vastaajien taustatekijöiden ja huomautusten määrän mahdollisia yhteyksiä. Taustatekijöistä valittiin analysoitavaksi ikä, sukupuoli, koulutustausta, käännöstoiminnan pää- tai sivutoimisuus, käännöskokemus, laillisesti pätevien käännösten määrä vuodessa sekä auktorisoitua kääntämistä koskevat kurssit.

Iän mukaan jaoteltuina vanhemmat vastaajat tekisivät suhteessa vähemmän huomautuksia kuin nuoremmat vastaajat. Tämä oli kuitenkin odotettavaa, koska suurin osa vastaajista on vähintään 46-vuotiaita. Alle 46-vuotiaista vastaajista, joita oli 11, yksi ei tekisi huomautuksia ollenkaan ja loput tekisivät vähintään yhden huomautuksen. Kahdeksan vastaajaa 46–55-vuotiaista (yhteensä 16) ei tekisi huomautuksia. Viisi vastaajaa 55–65-vuotiaista (12 vastaajaa) ei huomauttaisi mistään. Yli 66-vuotiaista (yhdeksän vastaajaa) neljä ei tekisi yhtään huomautusta. Prosenttiosuuksina alle 46-vuotiaista 91 %, 46–55-vuotiaista 50 %, 56–65-vuotiaista 58 % ja yli 66-vuotiaista 56 % tekisi vähintään yhden huomautuksen. Tulokset on esitetty taulukossa 7.

Taulukko 7. Vastaajien iän ja huomautusten määrän suhde

Ikäryhmä	Vastaajia yht.	Vastaajat, joilla väh. 1 huomautus (%)
Alle 46	11	10 (91 %)
46–55	16	8 (50 %)
56–65	12	7 (58 %)
Yli 66	9	5 (56 %)

Sukupuolittain jaoteltuna tämän kyselyn vastaajista miehet tekisivät niukasti enemmän huomautuksia, mutta ero on hyvin pieni. Naisista (23 vastaajaa) yhdeksän ja miehistä (25 vastaajaa) kahdeksan ei tekisi huomautuksia. Prosentteina naisista 61 % ja miehistä 68 % tekisi vähintään yhden huomautuksen.

Päätoimisista kääntäjistä (24 vastaajaa) kahdeksan ei tekisi huomautuksia eli 66 % heistä tekisi niitä. Sivutoimisista kääntäjistä (24 vastaajaa) kymmenen ei huomauttaisi eli 58 % tekisi vähintään yhden huomautuksen.

Laillisesti pätevien käännösten määrä vuodessa aiheuttaa myös hyvin vähän eroja. Korkeintaan yhden käännöksen vuodessa tekevistä kääntäjistä (14 vastaajaa) kuusi ei huomauttaisi mistään eli 57 % tekisi vähintään yhden huomautuksen. Kahdesta viiteen käännöstä vuodessa tekevistä (13 vastaajaa) neljä ei huomauttaisi mistään eli 69 % tekisi huomautuksia. Kuudesta kymmeneen käännöstä vuodessa tekevillä (11 vastaajaa) huomautuksia ei olisi viidellä eli 55 % tekisi huomautuksen. Yli kymmenen käännöstä tekevillä neljä kymmenestä vastaajasta ei kirjoittaisi huomautuksia eli 60 % tekisi vähintään yhden huomautuksen. Vuosittain tehtävien käännösten ja huomautusten määrällä ei siis näytä olevan selvää suhdetta tässä aineistossa, koska kaikkien ryhmien huomautusprosentit olivat 55 %:n ja 69 %:n välissä.

Koulutustaastaakaan tutkimalla ei nähdä suuria eroja. Kieli- ja käännöstieteitä opiskelleita (tohtori, maisterit ja kandidaatit) oli yhteensä 29, joista 10 ei tekisi yhtään huomautusta. Heistä siis 66 % tekisi vähintään yhden huomautuksen. Muista korkeakoulutetuista (muiden alojen kandidaatit, maisterit ja tohtorit sekä ammattikorkeakoulututkinnot), joita oli vastaajissa 15, yhtäkään huomautusta ei tekisi seitsemän vastaajaa eli 54 % vastaajista tekisi vähintään yhden huomautuksen. Kaikki neljä vastaajaa, jotka ilmoittivat koulutustaustakseen lukio tai muu, tekisivät vähintään yhden huomautuksen.

Myöskään auktorisoidun kääntämisen (tai aiempien kääntäjien auktorisointijärjestelmien) kursseja käyneistä ei erotu erityisen herkästi huomauttavia kääntäjiä. Yliopistossa tai muualla kursseja käyneiksi ilmoittautui kymmenen vastaajaa, joista neljä ei tekisi huomautuksia. Kursseja käymättömistä (36 vastaajaa) 14 ei tekisi huomautuksia. Molemmissa ryhmissä siis noin 60 % vastaajista tekisi huomautuksia.

Kokemus käännöstyössä puolestaan näytti tässä aineistossa vaikuttavan huomautusten määrään. Vastaajista, joilla on alle 15 vuotta käännöstyökokemusta (14 vastaajaa), vain yksi ei tekisi huomautuksia. Kääntäjistä, joilla on yli 15 vuotta käännöstyökokemusta (34 vastaajaa), huomautuksia ei tekisi 17 vastaajaa eli 50 % tekisi huomautuksia. Tulokset on nähtävillä taulukossa 8.

Taulukko 8. Vastaajien käännöstyökokemuksen ja huomautusten määrän suhde

Käännöskokemus, vuosia	Vastaajia yht.	Vastaajat, joilla väh. 1 huomautus (%)
Alle 1	1	1 (100 %)
1–5	3	3 (100 %)
6–10	6	5 (83 %)
11–15	4	4 (100 %)
16–20	9	4 (44 %)
Yli 20	25	13 (52 %)

Käännöstyökokemuksen tuoma varmuus kenties siis vaikuttaa niin, etteivät kääntäjät näe tarpeelliseksi perustella tekemiään valintoja. Lisäksi on mahdollista, etteivät kaikki kokeneemmista kääntäjistä ole tietoisia mahdollisuudesta tehdä huomautuksia tai tiedä tilanteista, joissa niitä ohjeiden mukaan täytyisi tehdä, koska he ovat kouluttautuneet alun perin valantehneiksi tai virallisiksi kääntäjiksi. Huomautuskäytännöt ovat todennäköisesti vaihdelleet historian aikana eri järjestelmissä, joten kääntäjien huomautustottumukset voivat vastaavasti vaihdella, mikäli he eivät ole perehtyneet nykyisiin ohjeisiin.

Taustavastauksista ei täten löytynyt kuin yksi mahdollinen vaikuttava tekijä tällä aineistolla. Ainakin koulutustaustan vähäinen vaikutus selittyy sillä, että kyselyyn vastanneet olivat varsin homogeeninen ryhmä: lähes kaikki olivat korkeakoulutettuja ja suurimmalla osalla tausta oli vieläpä kieli- ja käännöstieteissä. Iltäänkin vastaajaryhmä painottuu ikäjakautaman yläpäähän, joten monipuolisempi vastaajaryhmä olisi saattanut tuoda esiin eroja ikäryhmien välillä.

Olisi ollut mielenkiintoista nähdä, tekevätkö nykyistä auktorisoitua käännöstä kursseilla opiskelleet kääntäjät enemmän huomautuksia kuin kääntäjät, jotka eivät ole täydennyskouluttautuneet. Monitulkintaiseksi muotoiltu kysymyksenasettelu kuitenkin esti tekemästä tällaisia vertailuja. Myös kursseja käyneiden vastaajien määrä oli pieni, joten tulokset olisivat olleet kyseenalaisia.

5.5.2 Taustatekijöiden vaikutus huomautusten kohteisiin

Määrällisen analyysin lisäksi tämän tutkimuksen rajatulla aineistolla on mielekasta tehdä laadullista analyysiä. Tässä alaluvussa tutkin, löytyykö erilaisten huomautusten tekijöiden väliltä yhtäläisyyksiä. Kiinnitän huomioni erityisesti esimerkkiasiakirjan tyhjiä kohtia, aitoutta ja statusta koskeviin huomautuksiin. Lisäksi tarkastelen vastaajia, jotka eivät tehneet huomautuksia lainkaan. En ulota tarkastelua nimiin ja oikeinkirjoitusvirheisiin, koska niistä tehtiin määrällisesti eniten huomautuksia, ja ne ovat merkitykseltään vähäisiä tekijöitä esimerkkiasiakirjassa.

Esimerkkiasiakirjan tyhjästä kohdista tehtiin yhteensä 10 huomautusta. Tähän on laskettu mukaan vastaukset, joissa kerrottiin kääntäjän oletettavan kohtien sisältävän tekstiä, koska tämä tarkoittaa kääntäjän kiinnittäneen huomiota kyseisiin kohtiin ja pitäneen niitä vajavaisina.

Näistä kymmenestä vastaajasta kuusi oli miehiä ja neljä naisia. Kaikki vastaajat olivat korkeakouluja käyneitä. Seitsemällä oli tutkinto kieli- ja käännöstieteistä ja kahdeksas oli suorittanut kieliteknologian opintoja. Yksi vastaaja oli muun alan kandidaatti ja yksi valmistunut ammattikorkeakoulusta. Iältään vastaajat jakautuivat kaikkiin viiteen vastausvaihtoehtoon: yksi vastaaja oli 26–35-vuotias ja muissa ikäryhmissä oli kaksi tai kolme vastaajaa. Käännöstyökokemuksessakin oli varsin tasaista hajontaa: yhdellä vastaajalla oli alle viiden vuoden kokemus ja muissa ryhmissä oli kahdesta kolmeen vastaajaa. Virallisena tai valantehneenä kääntäjänä ennen vuotta 2008 oli toiminut kahdeksan vastaajaa. Päätoimisia kääntäjiä oli kuusi ja sivutoimisia neljä. Myös vastaajien tässä tutkimuksessa yhteensä tekemien huomautusten määrä jakautui hyvin tasaisesti yhdestä seitsemään huomautukseen. Kaiken kaikkiaan tällä kymmenen vastaajan ryhmällä ei ole korkeakoulutuksen lisäksi yhteisiä tekijöitä, jotka olisivat erottaneet heidät muista vastaajista tämän tutkimuksen taustakysymysten valossa.

Esimerkkiasiakirjan aitoudesta ja statuksesta olisi tehnyt huomautuksen kolme vastaajaa. Nämä kaikki kolme olivat yli 66-vuotiaita korkeakoulutettuja kääntäjiä, joilla oli vähintään kuuden vuoden käännöstyökokemus. Kaksi heistä on toiminut virallisena kääntäjänä ja kolmas on täydennyskoulutautunut auktorisoiduksi kääntäjäksi. Kaikki kolme pohtivat vastauksissaan tuomarin puuttuvaa allekirjoitusta ja toisen sivun puuttuvaa, kopion oikeaksi todistavaa leimaa.

Huomautuksia ei tehnyt ollenkaan 16 vastaajaa. Tähän ryhmään on laskettu kaikki vastaajat, jotka eivät tehneet huomautuksia, mutta ryhmän ulkopuolelle on jätetty vastaajat, jotka eivät

halunneet tai voineet syystä tai toisesta vastata tähän kyselyn osaan ollenkaan. Tämä ryhmä on silmiinpistävän homogeeninen, yhtä vastaajaa lukuun ottamatta. Ryhmän 15 vastaajaa olivat kaikki vähintään 46-vuotiaita ja kaikilla oli vähintään 16 vuotta käännöstyökokemusta, suurimmalla osalla yli 20 vuotta. Kaikilla oli korkeakoulutustausta ja kaikki 15 olivat myös toimineet virallisina tai valantehneinä kääntäjinä ennen vuotta 2008. Vastaajista 11 kertoo, ettei tee yleensä huomautuksia auktorisoituihin käännöksiinsä. Ryhmän 16 vastaajasta yksi poikkeaa muista: hän on 26–35-vuotias nainen, joka on saanut ensimmäisen auktorisointinsa vuonna 2010 ja on toiminut alalla alle 10 vuotta. Muista poiketen hän kertoo tekevänsä jonkin verran harkinnanvaraisia huomautuksia pakollisten lisäksi, ja on kiitollinen mahdollisuudesta lisätä huomautuksia käännöksiin. Tästä esimerkkiasiakirjasta hän ei kuitenkaan löytänyt vähäisten kirjoitusvirheiden lisäksi seikkoja, jotka vaatisivat hänen mielestään huomautuksen. Häntä voinee pitää poikkeuksena muuten hyvin yhteneväiseen ryhmään niin taustatekijöidensä kuin asenteensa suhteen.

Nämä tulokset vahvistavat aiemmin syntynyttä käsitystä siitä, että tämän tutkimuksen osallistujilla pitkä käännöskokemus ja toimiminen virallisena tai valantehneenä kääntäjänä vähentävät taipumusta kirjoittaa huomautuksia laillisesti päteviin käännöksiin. Tämän lisäksi esimerkkiasiakirjan vakavammista puutteista huomauttaneiden kääntäjien taustassa ei ollut havaittavissa merkittäviä yhteneväisyyksiä, jotka poikkeaisivat kääntäjien yleisestä samankaltaisuudesta esimerkiksi koulutustaustan suhteen.

5.5.3 Vastaajaprofiilit

Tarkastellessani kyselyn tuloksia kiinnitin huomiota siihen, että taustakysymysten perusteella vastaajat pystyy jakamaan ryhmiksi. Asiaa tarkemmin tutkiessani huomasin, että eri ryhmien välillä näyttää olevan jonkin verran eroja huomautuskäyttäytymisessä.

Näin syntyivät viisi vastaajaprofiilia. Vastaajat jaettiin ryhmiin iän, käännöstyökokemuksen ja pää- tai sivutoimisuuden perusteella. Jos ominaisuudet olivat ristiriidassa keskenään, ryhmä määriteltiin työkokemuksen perusteella. Ryhmiin laskettiin mukaan myös kääntäjät, jotka eivät vastanneet tähän kyselyn osaan. Ryhmien nimet viittaavat näin ollen enemmän kokeneisuuteen kuin ikään. Ryhmät ovat seuraavat:

- Ryhmä 1: Nuorempi päätoiminen kääntäjä
- Ryhmä 2: Vanhempi päätoiminen kääntäjä
- Ryhmä 3: Nuorempi sivutoiminen kääntäjä

- Ryhmä 4: Vanhempi sivutoiminen kääntäjä
- Ryhmä 5: Emerituskääntäjä

Ryhmään 1 kuuluvat päätoimiset kääntäjät, jotka ovat pääosin 25–45-vuotiaita ja joilla on työkokemusta alle 15 vuotta. Tällaisia vastaajia oli kahdeksan. Heistä yksi ei vastannut kyselyn huomautuksia koskevaan osioon, yksi ei tekisi huomautuksia, kolme vastaajaa tekisi yhden huomautuksen ja kolme vastaajaa tekisi kaksi huomautusta. Huomautuksia oli siis yhteensä yhdeksän, joista neljä koski virheellistä osoitetta, kolme asiakirjan tyhjiä kohtia ja kaksi asianomaisten nimiä.

Ryhmään 2 kuuluivat päätoimiset pääosin 46–65-vuotiaat kääntäjät, joilla on yli 15 vuotta käännöstyökokemusta. Heitä oli tutkimuksessa 18. Heistä neljä ei vastannut huomautuksia koskevaan osioon, kuusi ei tekisi huomautuksia ollenkaan, yksi vastaaja tekisi yhden huomautuksen ja seitsemän vastaajaa tekisi kaksi huomautusta. Huomautuksia oli yhteensä 14, joista viisi koski nimiä, kolme osoitetta, kolme tyhjiä kohtia ja kolme muita seikkoja.

Ryhmään 3 kuuluivat pääosin 26–45-vuotiaat sivutoimiset kääntäjät, joilla on alle 10 vuotta käännöstyökokemusta. Tähän ryhmään kuului seitsemän vastaajaa. Yksi heistä ei vastannut huomautuksia koskevaan osioon, kolme tekisi kaksi huomautusta, yksi vastaaja tekisi kolme huomautusta ja kaksi vastaajaa tekisi neljä huomautusta. Huomautuksista neljä koski nimiä, kolme osoitetta, kaksi kirjoitusvirheitä ja neljä muita seikkoja.

Ryhmään 4 kuuluivat pääosin 46–65-vuotiaat sivutoimiset kääntäjät, joille työkokemusta oli kertynyt yli 10 vuotta. Ryhmässä oli 12 vastaajaa. Heistä seitsemän ei tekisi huomautuksia lainkaan, kaksi vastaajaa tekisi yhden huomautuksen, kaksi vastaajaa kaksi huomautusta ja yksi vastaaja neljä huomautusta. Huomautuksista kolme koski nimiä, yksi osoitetta, yksi tyhjiä kohtia, yksi oikeusastetta, yksi kirjoitusvirhettä ja kolme muita asioita.

Ryhmä 5 koostui yli 66-vuotiaista vastaajista, joista kaikilla oli yli 20 vuotta käännöstyökokemusta. Heitä oli tutkimuksessa 10. Heistä yksi ei vastannut huomautuksia koskevaan osioon, neljä ei tekisi huomautuksia ollenkaan, yksi vastaaja tekisi yhden huomautuksen, kaksi vastaajaa kaksi huomautusta, yksi vastaaja kolme huomautusta ja yksi vastaaja seitsemän huomautusta. Huomautuksista kolme koski tyhjiä kohtia, yksi osoitetta, neljä asiakirjan aitoutta tai statusta, yksi oikeusastetta, ja loput kuusi vastausta muita asioita.

Taulukossa 9 on esitetty eri ryhmien huomausten määrät ja kohteet kootusti.

Tuloksista nähdään, että ryhmät 1 ja 3, joissa on vähemmän kokeneita kääntäjiä, tekisivät enemmän huomautuksia kuin ryhmät 2, 4 ja 5 eli kokeneemmat kääntäjät. Tähän saattaa olla syynä juuri kokemuksen puute, epävarmuus, tottumattomuus uuteen tekstilajiin tai parempi ymmärrys laillisesti pätevien käännösten laatimisohteista huomautusten osalta. Toisaalta nuoremmat kääntäjät tekisivät suhteessa huomattavasti enemmän huomautuksia yksittäisistä kirjoitusvirheistä ja muista vähemmän merkittävistä seikoista esimerkkiasiakirjassa. Tällaisia ovat esimerkiksi nimien vaihtelu ja osoitteen näppäilyvirhe. Voimassa olleen ohjeistuksen mukaan näistä asioista ei tarvitse huomauttaa, jos ne eivät aiheuta merkityksen muuttumista. Kokeneemmat kääntäjät tekisivät suhteessa vähemmän huomautuksia, mutta niistä suurempi osa kohdistui asiakirjan aitouteen ja statukseen liittyviin tekijöihin, esimerkiksi kopion aidoksi todistavaan leimaan, joka puuttuu esimerkkiasiakirjan toiselta sivulta. Toisaalta osa kokeneemmista kääntäjistä tekisi enemmän huomautuksia seikoista, joita muut vastaajat eivät huomioineet. Nämä kategoriattomat huomautukset olivat lähinnä sellaisia, joille on vaikea löytää perusteluja SKTL:n laillisten käännösten laatimisohteista.

Taulukko 9. Vastaajaprofiilien välinen vertailu huomautustavoissa

Ryhmä	Huomautusten määrä	Huomautusten kohde
Ryhmä 1: Nuoret päätoimiset kääntäjät Vastaajia: 8	Ei vastausta: 1 0 huomautusta: 1 1 huomautus: 3 2 huomautusta: 3	Osoite: 4 Tyhjät kohdat: 3 Nimi: 2
Ryhmä 2: Vanhemmat päätoimiset kääntäjät Vastaajia: 18	Ei vastausta: 4 0 huomautusta: 6 1 huomautus: 1 2 huomautusta: 7	Nimet: 5 Osoite: 3 Tyhjät kohdat: 3 Muut: 3
Ryhmä 3: Nuoret sivutoimiset kääntäjät Vastaajia: 7	Ei vastausta: 1 2 huomautusta: 3 3 huomautusta: 1 4 huomautusta: 2	Nimet: 4 Osoite: 3 Kirjoitusvirhe: 1 Muut: 4
Ryhmä 4: Vanhemmat sivutoimiset kääntäjät Vastaajia: 12	0 huomautusta: 7 1 huomautus: 2 2 huomautusta: 2 4 huomautusta: 1	Nimet: 3 Osoite: 1 Tyhjät kohdat: 1 Kirjoitusvirhe: 1 Oikeusaste: 1 Muut: 3
Ryhmä 5: Emerituskääntäjät Vastaajia: 10	Ei vastausta: 1 0 huomautusta: 4 1 huomautus: 1 2 huomautusta: 2 3 huomautusta: 1 7 huomautusta: 1	Aitous/status: 4 Tyhjät kohdat: 3 Osoite: 1 Oikeusaste: 1 Muut: 6

On syytä kuitenkin muistaa, että tutkimukseen osallistui suhteessa huomattavasti enemmän yli 45-vuotiaita kääntäjiä, joten nämä kaksi ryhmää eivät huomautusten määrän suhteen ole täysin vertailukelpoisia. Tuloksia voi tämän vuoksi tarkastella lähinnä suuntaa antavina.

5.6 Yhteenveto tuloksista ja pohdintaa

Kyselytutkimuksella saatua aineistoa tutkittiin useista näkökulmista: taustavastauksista muodostettiin kuvaa vastaajajoukosta ja kääntäjien asenteita laillisesti pätevien käännösten kääntäjän huomautuksista ja niiden vaikutuksesta kääntäjän näkyvyyteen kartoitettiin. Vastaajien tekemät huomautukset lajiteltiin kategorioihin ja näiden kategorioiden suhdetta toisiinsa pohdittiin. Kartoittamalla erilaisista taustoista tulevien kääntäjien tekemiä huomautuksia tutkittiin, onko taustaltaan samantyyppisillä kääntäjillä myös samanlaisia huomautustapoja. Lopuksi vastaajat luokiteltiin viiteen vastaajaprofiiliin käännöskokemuksen ja iän perusteella ja tutkittiin eri profiilien välisiä eroja huomautustavoissa.

Taustakysymysten perusteella tutkimukseen osallistuneet kääntäjät ovat pääosin keski-ikäni ylittäneitä: yli 45-vuotiaita 55 vastaajasta oli 42. Naisia oli 29 ja miehiä 26. Melkein kaikilla vastaajilla oli korkeakoulutusta, ja korkeakoulutetuista suurin osa oli suorittanut tutkintonsa kieli- ja käännöstieteistä. Vastaajista 45 toimi käännösälällä päätoimisesti eli vain kymmenen vastaajaa teki käännöksiä sivutoinina. Käännöstyökokemusta vastaajille oli myös kertynyt paljon: 40 vastaajaa kertoi tehneensä käännöstöitä yli kymmenen vuotta, merkittävä osa yli 20 vuotta. Tutkimukseen osallistuneet auktorisoidut kääntäjät ovat siis suurelta osin kokeneita ja alalla pitkään toimineita kääntäjiä, joista suurin osa on siirtynyt virallisesta auktorisoiduksi kääntäjäksi. Nuorten vastaajien vähyys sattaa johtua mahdollisesti siitä, etteivät nuoremmat auktorisoidut kääntäjät vastanneet syystä tai toisesta kyselyyn. Syitä tähän voi olla esimerkiksi työ- tai yksityiselämän kiireet tai yksinkertaisesti se, ettei nuorempia kääntäjiä kiinnostanut tämäntyyppinen tutkimus. Vastaajille ei luvattu myöskään mitään palkkiota, vaan vastaaminen perustui kutsunsaaneiden kiinnostukseen. Toisaalta on mahdollista, ettei nuorempia auktorisoituja kääntäjiä ole yhtä paljon kuin kokeneempia kääntäjiä. Tämän tutkimuksen aineistosta ei kääntäjien todellisia lukumääriä selviä, joten tämä vaatisi jatkoselvityksiä.

Vastaajista 45 oli toiminut ennen nykyistä auktorisointijärjestelmää virallisina tai valantehneinä kääntäjinä. Vastaajien vuosittain laatimien auktorisoitujen käännösten määrä on maltillinen: 32 vastaajaa kertoi tekevänsä vuodessa alle viisi laillisesti pätevää käännöstä. Lisäksi yli 70 %

vastaajista kertoi auktorisoitua kääntämistä sisältävien toimeksiantojen muodostavan alle 10 % heidän vuotuisista toimeksiannoistaan. Tähän liittyy kuitenkin pieni mutta huomionarvoinen poikkeus: kuusi vastaajaa kertoi laillisesti pätevien käännösten muodostavan yli 75 % heidän laatimistaan käännöksistä. Tämä ryhmä muodostui kokonaan yli 66-vuotiaista kääntäjistä, joilla oli kaikilla yli 20 vuotta käännöstyökokemusta. Näistä tuloksista voi spekuloida muodostuvan ainakin kaksi erillistä ryhmää: päätoimiset kääntäjät, joille laillisesti pätevien käännösten laatiminen on pieni osa vuosittaisesta käännöstyömäärästä, sekä sivutoimiset kääntäjät, jotka tekevät lähinnä ainoastaan laillisesti päteviä käännöksiä. Näistä ryhmistä ensimmäinen on tämän tutkimuksen aineistossa huomattavasti suurempi.

Kun vastaajilta kysyttiin heidän huomautustavoistaan laillisesti pätevissä käännöksissä, 17 vastaajaa kertoi, ettei tee huomautuksia ollenkaan. Vain pakolliset huomautukset tekee 18 vastaajaa, ja 20 vastaajaa kertoi tekevänsä pakollisten lisäksi myös jonkin verran harkinnanvaraisia huomautuksia. Tämä tarkoittaa, että yli 60 % vastaajista kertoi tekevänsä korkeintaan pakolliset huomautukset, joten harkinnanvaraiset huomautukset eivät ole kovin yleisiä. Suurimmalla osalla vastaajista (33 vastaajaa eli 59 %) on huomautuksiin omien sanojensa mukaan myönteinen tai neutraali suhde. Negatiivinen suhde ilmeni viidestä vastauksesta, ja yhdeksän vastaajaa kommentoi tähän kysymykseen, ettei tee huomautuksia. Lisäksi vastaajilta kysyttiin, kokevatko he huomautusten lisäävän kääntäjän näkyvyyttä. Näkyvyyden lisääntymiseen uskoi 12 vastaajaa ja 25 vastaajaa taas oli epäileväisiä tai suhtautuivat näkyvyyden lisääntymiseen kielteisesti. Osa negatiivisesti näkyvyyden lisääntymiseen asennoituvista vastaajista suhtautui huomautuksiin yleisesti jopa vihamielisesti. He eivät kokeneet, että kääntäjän pitäisi korostaa itseään tai kokivat huomautusten olevan vain turhaa kehuskelua. Tämä on mielenkiintoista erityisesti auktorisoidussa kääntämisessä, koska laillisesti pätevässä käännöksessä kääntäjä on joka tapauksessa poikkeuksellisen esillä. Onko tällainen kääntäjän näkymättömyyden korostaminen sukua Lawrence Venutin vastustamalle kielelliselle kulttuurikolonialismille? Onko syynä sittenkin vain vaatimattomuuden korostaminen tai oletus, että kääntäjän pohdinnat eivät juuri kiinnosta vastaanottajaa? Tämän tutkimuksen tuloksista ei löydy vastausta näihin kysymyksiin.

Tutkimuksen esimerkkiasiakirjaan tehtiin 98 huomautusta. Näistä 29 koski nimien kirjoitusasun vaihtelua tai kirjoitusvirhettä osoitteessa. Näiden jälkeen yleisimmät huomautuskohteet olivat esimerkkiasiakirjan tyhjät kohdat ja koko asiakirjaa koskevat yleiset huomautukset, jotka käsittelivät esimerkiksi kääntäjän käyttämiä kirjasinlajeja. Vastaajista

peräti 18 ei tehnyt huomautuksia ollenkaan. Tähän kyselyn osaan ei vastannut seitsemän vastaajaa, pääosin teknisten ongelmien vuoksi.

Vastaajien taustalla havaittiin olevan jonkin verran vaikutusta tehtyjen huomautusten määrään ja kohteisiin. Nuoremmat vastaajat tekisivät suhteessa enemmän huomautuksia kuin vanhemmat ja kokeneemmat. Alle 46-vuotiaita vastaajia oli 11, joista vain yksi ei tekisi ollenkaan huomautuksia. Sen sijaan yli 45-vuotiaista vastaajista, joita oli 37, huomautuksia ei tekisi ollenkaan 17. Kun tarkasteltiin huomautuksien kohteiden ja vastaajien taustan mahdollista yhteyttä esimerkkiasiakirjan vakavien puutteiden osalta, kävi ilmi, että kokeneemmat ja vanhemmat kääntäjät huomauttaisivat vakavista puutteista hieman todennäköisemmin kuin nuoremmat kääntäjät. Vakaviin puutteisiin liittyviä huomautuksia ei kuitenkaan ollut montaa, joten näistä tuloksista on hankalaa tehdä suoria päätelmiä.

Vastaajaprofiilien vertailu vahvisti näkemystä, että vanhemmat ja kokeneemmat kääntäjät tekevät suhteessa vähemmän huomautuksia kuin nuoremmat, mutta kokeneempien kääntäjien huomautuksista suurempi osa koski esimerkkiasiakirjan vakavampia puutteita. Tämä saattaa viitata siihen, että nuoremmat kääntäjät tekevät kokemuksen puutteen tai epävarmuuden vuoksi enemmän huomautuksia sellaisista asioista, jotka eivät välttämättä huomautuksia kaipaa. Nuorempien vastaajien määrä kuitenkin oli pienempi kuin vanhempien, mikä saattaa osin selittää tätä huomiota.

Hypoteesinani oli, että vastaajat jakautuisivat useampaan ryhmään, jotka tekevät eri määrän huomautuksia, huomautusten määrän pysyessä vähäisenä. Tämä hypoteesi toteutui, mutta yllätyin siitä, kuinka moni vastaaja ei tehnyt huomautuksia ollenkaan.

6 Lopuksi

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, millaisia auktorisoidut kääntäjät ovat, millaisia huomautuksia he tekevät ja millainen on heidän suhtautumisensa huomautuksiin. Tämä tavoite täyttyi mielestäni kohtalaisesti. Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnan rekisterissä kieliparissa suomi-englanti oli tutkimusta aloittaessani hieman yli 420 henkilöä. Lähetin tutkimuskutsun kaikille, jotka olivat ilmoittaneet ajantasaisen sähköpostiosoitteen, eli 355 kääntäjälle. Vastauksia sain 55 kappaletta, joten vastausprosentti on 15 %. Suuremmalla vastaajajoukolla tulokset olisivat luonnollisesti olleet paremmin yleistettävissä koskemaan koko ammattikuntaa, mutta nyt tuloksien voi sanoa kuvaavan tähän tutkimukseen osallistuneiden kääntäjien ryhmää. Vastaajien määrä ylitti kuitenkin oman vastaajamäärätavoitteeni, joka oli 50 vastaajaa. Kyselyn vastauksista kävi ilmi, että kyselyyn osallistuneilla auktorisoidulla todella on hyvin erilaisia tapoja tehdä huomautuksia, ja heidän asenteensa niitä kohtaan vaihtelevat suuresti. Taustakysymysvastauksista voi myös alkaa hahmotella kuvaa englanti-suomi kieliparin auktorisoiduista kääntäjistä. Tämän kuvan täydentäminen vaatii lisää tutkimusta, mutta alku on lupaava.

Vastaajien ryhmän keski-ikä painottuu selvästi yli 46-vuotiaisiin, mikä saa miettimään, onko suurin osa auktorisoitujen kääntäjien ammattikunnasta samaa ikäluokkaa vai jättivätkö nuoremmat kääntäjät vain todennäköisemmin vastaamatta. Joitakin kysymyksiä olisi kannattanut muotoilla yksiselitteisemmiksi. Esimerkiksi kysymyksiin kääntäjän näkyvyydestä ja auktorisoinnista korkeakouluopintojen perusteella olisi ollut kenties mahdollista saada täsmällisempiä vastauksia, jos kysymykset olisi muotoiltu tarkemmin. Kysymysten järjestystä olisi myös pitänyt harkita huolellisemmin erityisesti kääntäjän huomautuksiin suhtautumisen ja kääntäjän näkyvyyttä koskevien kysymysten osalta. Huomautusten vaikutuksesta kääntäjän näkyvyyteen olisi kannattanut tehdä myös lisäkysymys siitä, mitä mieltä vastaaja on näkyvyyden mahdollisesta lisääntymisestä. Osa vastaajistahan vastasi tähän kysymykseen jo nyt, vaikkei sitä kysyttykään. Lisäksi olisi pitänyt varmistaa, että kaikki vastaajat saavat tutkimuksen esimerkkiasiakirjan auki. En halunnut lähettää asiakirjaa sähköpostin liitetiedostona, koska monet suhtautuvat niihin epäilevästi, mutta myös esimerkkiasiakirjan sijainnin osoite aiheutti useammalle vastaajalle vaikeuksia saada sitä auki. Olisi ehkä ollut hyvä vaihtoehto käyttää osoitteen uudelleenohjauspalvelua, jolloin internetosoite olisi voinut olla perinteisemmässä muodossa www-tunnuksineen.

Vastaajien tekemistä huomautuksista ja huomatuksiin liittyvistä asenteista käy ilmi, että monet vastaajat ovat selvästi pohtineet kääntäjän näkyvyyttä. Enemmistä vastaajista oli sitä mieltä, etteivät huomautukset lisää kääntäjän näkyvyyttä käännöksessä, mutta osa vastaajista koki huomautusten lisäävän näkyvyyttä. Lisääntyneen näkyvyyden koettiin tuovan esiin kääntämisen prosessiluonnetta ja kääntäjän pyrkimystä huolellisuuteen. Myös kääntäjän toimijuutta esiintuovia vastauksia saatiin esimerkiksi kysymykseen vastaajien suhteesta huomautuksiin. Vastaajat kuvasivat huomautuksia esimerkiksi hyväksi keinoksi varmistaa käännöksen yksiselitteisyys ja selkeys, mikä voidaan tulkita valinnaksi tehdä vastaanottajan kannalta käyttökelpoinen käännös. Toisaalta toimijuuden kehittyminen näkyi esimerkiksi siinä, etteivät monet kokeneemmat kääntäjät tehneet juurikaan huomautuksia, vaan he olisivat luottaneet pitkän käännöstoiminnan tuomaan kokemukseen yksiselitteisyyden varmistamisessa.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää, onko vähäiselle huomautusten käyttämiselle yhteisiä syitä samankaltaisilla vastaajilla, tai mistä johtuvat erot aiemmin virallisina tai valantehneinä kääntäjinä toimineiden kääntäjien ja ensimmäistä kertaa vuoden 2008 jälkeen auktorisoitujen kääntäjien välillä. Lisäksi olisi kiinnostavaa tarkastella sitä, kuinka tietoisia aiemmin virallisina tai valantehneinä kääntäjinä toimineet kääntäjät ovat nykyisestä järjestelmästä ja laillisesti pätevien käännösten laatimisohjeista.

Auktorisoitu kääntäminen on pitkän ja monivaiheisen kehityksen tulos, joka parhaimmillaan mahdollistaa laadukkaiden ja läpinäkyvien laillisesti pätevien käännösten tuottamisen viranomaisten ja yksityisten henkilöiden käyttöön. Se vakuuttaa käännöksen vastaanottajan käännöksen laadusta ja toisaalta auttaa kääntäjää tarjoamalla tarkempia ohjeita kuin juuri mikään muu kääntämisen osa-alue. Pitkä kehityshistoria tuo myös oman painolastinsa auktorisoidulle kääntämiselle. Kun valantehneet ja viralliset kääntäjät saattoivat siirtää oikeutensa tehdä laillisesti päteviä käännöksiä nykyiseen auktorisointijärjestelmään, ei kaikille kääntäjille välttämättä ollut selvää, mitä oikeuksien siirtäminen uuteen järjestelmään tarkoittaa. Ohjeet ja määräykset ovat järjestelmästä toiseen muuttuneet, mutta kaikki eivät tästä ole olleet täysin tietoisia. Tutkimukseni vastauksista kävi ilmi, etteivät kaikki vastaajat tienneet, missä vaiheessa he olivat siirtäneet virallisen kääntäjän oikeutensa uuteen järjestelmään, eivätkä he täten osanneet vastata, minä vuonna ovat saaneet ensimmäisen auktorisointinsa. Vastaavasti vastauksissa sekoittui auktorisointi korkeakouluopintojen perusteella ja aikoinaan valantehneen kääntäjän oikeudet, jotka oli mahdollista saada kieli-instituutin päästötodistuksen perusteella.

Huomautuksia laillisesti päteviin käännöksiin tehdään tämän tutkimuksen tulosten perusteella vähän. Voimassa ollut ohje niiden tekemiseen on suppea eikä anna riittävästi esimerkkejä huomautusten sisällöstä tai muodosta. Tutkimuksen monivalintakysymyksessä kävi ilmi, että moni vastaaja piti mahdollisuutta huomautusten tekemiseen hyvänä asiana. Yli kolmasosa vastaajista kertoi monivalintatehtävässä tekevänsä käännöksissään pakollisten huomautusten lisäksi myös harkinnanvaraisia huomautuksia. Kyselyn toisessa osassa kuitenkin osa samoista vastaajista ei tehnyt edes pakollisia huomautuksia. Mielestäni tämä kielii huonosti toteutetusta ohjeistuksesta ja tiedotuksesta. Syyskuussa 2015 julkaistut ohjeet ottavat nykytilanteen paremmin huomioon ja antavat kääntäjille huomattavasti selkeämmät raamit laillisesti pätevien käännösten tekemiseen. Hyvien ohjeiden lisäksi tärkeää on myös niiden tehokas jakelu ja niistä tiedottaminen auktorisoiduille kääntäjille.

Huomautukset ovat kääntäjälle tehokas väline perustella päätöksiään ja siten kuroa kiinni väliä käännöksen vastaanottajan ja asiakirjan luojan välillä. Samalla ne tuovat kääntäjän roolin aktiivisena toimijana esiin, mikä parhaimmillaan edistää kääntäjien ammattikunnan näkyvyyttä ja arvostusta yhteiskunnassa. Tutkimuksen tulosten perusteella huomautukset ovat kovin huonosti hyödynnettyjä, eivätkä kaikki vastaajat olleet perillä tilanteista, joissa niitä olisi mahdollista tai pakollista käyttää. Osasta vastauksista näkyi jopa vihamielinen asenne huomautuksiin ja niiden kautta lisääntyneeseen näkyvyyteen: niitä pidetään pahimmillaan kääntäjän kerskailuna ja itsensä korostuksena. Herää kysymys: miksi kääntäjä ei saisi näkyä? Miksi käännöksen pitäisi esiintyä alkuperäistekstinä, kun se ei sitä luonnollisestikaan ole? On totta, että ensisijaisesti laillisesti pätevä käännös tehdään palvelemaan sen vastaanottajaa, eivätkä kääntäjän huomautukset saa hämärtää tätä tehtävää, oli niiden syy sitten ideologinen tai muunlainen.

Auktorisoidun kääntämisen toimivuuden turvaamiseksi olisi panostettava koulutukseen, valvontaan ja tiedottamiseen. Auktorisoidun kääntäjän tutkinto nykyisellään vaatii hakijalta paljon, ja erityisesti ammattitietoutta testaava osa varmistaa sen, että uudet auktorisoidut kääntäjät ovat perillä voimassa olevista ohjeista ja määräyksistä. Kääntäjien täytyy kuitenkin tutkinnon suorittamisen tai korkeakoulusta valmistumisen jälkeen aktiivisesti seurata alan kehitystä ja tarvittaessa osallistua jatkokoulutukseen. Jatkokoulutuksen tärkeyttä ei voi korostaa liikaa, koska nopeasti kehittyvät tekstilajit vaativat uusia lähestymis- ja työskentelytapoja. Vastuu jatkokoulutuksesta on alan järjestöillä, mutta vastuu koulutukseen osallistumisesta on kuitenkin jokaisella kääntäjällä itsellään.

Nykyisessä auktorisointijärjestelmässä toimii kahdenlaisia kääntäjiä: aiemmin virallisina tai valantehneinä kääntäjinä toimineita vanhempia kääntäjiä sekä vuoden 2008 jälkeen ensimmäistä kertaa auktorisoituja kääntäjiä. Ensiksi mainittu ryhmä on saanut oikeuden toimia auktorisoituina kääntäjinä vanhan oikeuden perusteella, kun taas uusien auktorisoitujen kääntäjien on täytynyt suorittaa kaksiosainen tutkinto tai hakea oikeutta toimia auktorisoituna kääntäjänä kieli- ja käännöstieteiden korkeakouluopintojen perusteella. Entisten virallisten ja valantehneiden kääntäjien ei siis ole tarvinnut osoittaa auktorisoituun kääntämiseen liittyvän ammattitiedon hallintaa, jota testataan auktorisoidun kääntäjän tutkinnon ensimmäisessä osassa. Heidät on myös vapautettu auktorisoituja kääntäjiä koskevasta valvonnasta oikeuden määräaikaaisuuden suhteen. Vuoden 2008 jälkeen auktorisoitujen kääntäjien auktorisointi on vain viisi vuotta voimassa, kun taas entisen virallisten ja valantehneiden kääntäjien oikeudet ovat toistaiseksi voimassa. Tässä on selvä epäsuhta tasa-arvossa, joka olisi syytä huomioida. Yksi vaihtoehto voisi olla auktorisoinnin määräaikaaisuuden ulottaminen koskemaan myös entisiä virallisia ja valantehneitä kääntäjiä, jotka haluavat jatkaa auktorisointiaan.

Opetushallituksella on vastuu järjestelmän ylläpidon ja tutkinnon järjestämisen lisäksi kääntäjien valvonnasta. Aiemmat auktorisointijärjestelmät laiminlöivät tätä velvollisuutta, koska kääntäjien valvomiseen ei ollut välttämättä keinoja tai resursseja. Valvonnan keinoja tulisi kehittää, jotta voidaan valvoa, että kääntäjät täyttävät auktorisoiduille kääntäjille asetetut vaatimukset myös tutkinnon suorittamisen jälkeen. Taloustilanteesta johtuvat julkisen talouden supistukset saattavat vaikeuttaa viranomaisten työskentelyä, mutta kääntäjien auktorisointiinstituutiolla on ilonkin aihetta: uudet ohjeet helpottavat auktorisoitujen kääntäjien työtä tarjoamalla selvemmat ohjeet käännösten laatimiseen. Tämän lisäksi viime vuosina akateeminen kiinnostus kääntäjien auktorisointijärjestelmiä kohtaan näyttää lisääntyneen, koska aiheesta on julkaistu muutamia tieteellisiä artikkeleita.

Auktorisoitu kääntäminen on ainoa viranomaisen valvoma ja takaama kääntämisen muoto, jonka luotettavuus perustuu kääntäjien testattuun tietoon ja taitoon sekä viranomaisen kykyyn valvoa kääntäjien toimintaa. Auktorisoitujen kääntäjien tulee toteuttaa rooliaan tässä ainutlaatuisessa järjestelmässä ammattitaidollisella määrällisellä ja ohjeita kunnioittaen ja siten varmistaa asiakkaan edun - eli laadukkaan käännöksen.

Lähteet

Tutkimuskirjallisuus

- Chesterman, Andrew 2009. The Name and Nature of Translator Studies. *Hermes – Journal of Language and Communication Studies* 42. 13–22. Saatavilla: http://download1.hermes.asb.dk/archive/download/Hermes-42-2-chesterman_net.pdf. [Luettu 18.12.2015.]
- Hietanen, Kaarina 2005. *Virallinen kääntäjä paljon vartijana – Ammattitoiminnan ja auktorisointimenettelyn yhteensovittamisen haaste*. Acta Universitatis Tampensis 1109. Tampere: Tampere University Press. Saatavilla: <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-6436-2>. [Luettu 30.8.2015.]
- Holmes, James S. 1988. The Name and Nature of Translation Studies. Teoksessa Holmes, J.S., *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi.
- Koskinen, Kaisa & Tuija Kinnunen 2010. Introduction. Teoksessa Tuija Kinnunen & Kaisa Koskinen (toim.), *Translators' Agency*. Tampere Studies in Language, Translation and Culture. Series B 4. Tampere: Tampere University Press. 4–10.
- Koskinen, Kaisa 2000. *Beyond Ambivalence. Postmodernity and the Ethics of Translation*. Acta Universitatis Tampensis 774. Tampereen yliopisto: Käännöstieteen laitos. Saatavilla: <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-4941-X>. [Luettu 11.1.2016.]
- Liikala, Hanna 2006. *Kääntäjän ohimarssi: Tieteellisten teosten käännöksissä julkaistut suomentajan esipuheet genrenä ja kertomuksena kääntäjän työstä*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-15522>.
- Mäntyranta, Heli & Tuija Kinnunen 2015. Auktorisoitu kääntäminen. Teoksessa Sirkku Aaltonen, Nestori Siponkoski & Kristiina Abdallah (toim.), *Käännetyt maailmat: johdatus käännösviestintään*. Helsinki: Gaudeamus. 219–253.
- Paloposki, Outi 2008. Kääntäjät, koulutus ja kansanvalistus. *MikaEL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* 2. Helsinki: Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry. Saatavilla: <https://sktl-fi.directo.fi/@Bin/41029/Paloposki.pdf>. [Luettu: 15.1.2016.]
- Saldanha, Gabriela & Sharon O'Brien 2014. *Research Methodologies in Translation Studies*. London: Routledge.
- Salmi, Leena & Ari Penttilä 2013. The System of Authorizing Translators in Finland. Teoksessa Dina Tsagari & Roelof van Deemter (toim.), *Assessment Issues in Language Translation and Interpreting*. Language Testing and Evaluation Series 29. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH. 115–130.
- Salmi, Leena & Tuija Kinnunen 2015. Training translators for accreditation in Finland. *Interpreter and Translator Trainer* 9:2. 229–242.
- Tyynilä, Markku 1995. Suomen virallisten kääntäjien järjestelmä. *Kääntäjä* 1, 3.
- Venuti, Lawrence 2008 [1995]. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Toinen painos. London: Routledge.

Wolf, Michaela 2007. The emergence of a sociology of translation. Teoksessa: Michaela Wolf & Alexandra Fukari (toim.): *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Wolf, Michaela 2010. Sociology of translation. Teoksessa: Yves Gambier & Luc Van Doorslaer (toim.): *Handbook of Translation Studies Volume 1*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Lait, asetukset, hallituksen esitykset ja muistiot

Arkistolaki 831/1994. Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940831>. [Luettu 5.2.2015.]

Hallituksen esitys Eduskunnalle ehdotus laiksi virallisista kääntäjistä 47/1988.

Laki auktorisoiduista kääntäjistä 1231/2007. Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071231>. [Luettu: 5.2.2015.]

Laki virallisista kääntäjistä 1148/1988. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1988/19881148>. [Luettu 15.1.2016.]

Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä 1232/2007. Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071232>. [Luettu: 5.2.2015.]

Valtioneuvoston asetus virallisista kääntäjistä 626/1989. Valtion säädöstietopankki. Säädökset alkuperäisinä. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1989/19890626>. [Luettu 20.2.2016.]

Viralliset kääntäjät -työryhmän muistio 2005. Opetusministeriön työmuistioita ja selvityksiä 2005:35. Helsinki: Opetusministeriö. Saatavilla: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/tr35.pdf?lang=fi>. [Luettu 5.2.2015.]

Viranomais- ja internetlähteet

Apostille-todistus s. d. Maistraatit. Saatavilla: http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/julkinen_notaari/Apostille-todistus/. [Luettu 15.2.2016.]

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet 2012. Määräykset ja ohjeet 2012:40. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla: http://www.oph.fi/download/142051_auktorisoidun_kaantajan_tutkinnon_perusteet_2012.pdf. [Luettu 2.11.2015.]

Auktorisoitu kääntäjä -leima s. d. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat/auktorisoidun_kaantajan_leima. [Luettu 11.2.2016.]

Korkeakoulututkinnon perusteella auktorisoidun kääntäjän oikeutta hakevat s. d. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat/usein_kysyttya/korkeakoulututkinnon_perusteella_oikeutta_hakevat. [Luettu: 9.2.2015.]

Kääntäjien auktorisointi s. d. Helsinki: Opetushallitus.

Saatavilla:

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat/kaantajien_auktorisointi. [Luettu: 2.11.2015.]

SKTL 2009. Laillisesti pätevien käännösten laatimisohteet. Helsinki: Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry. [Luettu 15.1.2016.]

SKTL 2015. Laillisesti pätevien käännösten laatimisohteet. Helsinki: Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry. PDF. Saatavilla: https://sktl-fi.directo.fi/@Bin/775047/LAILLISESTI+P%C3%84TEVIEN+K%C3%84%C3%84NN%C3%96STEN+LAATIMISOHJEET_lopullinen.pdf. [Luettu 12.2.2016.]

Tutkinnon sisältö s. d. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla:

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat/tutkinnon_sisalto. [Luettu: 9.2.2015.]

Tutkintolautakunta. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla:

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat/tutkintolautakunta. [Luettu 9.2.2015.]

Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla:

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/auktorisoidut_kaantajat/usein_kysyttya_yleista. [Luettu 5.2.2015.]

Liitteet

Liite 1 Kyselylomake

[E-lomakkeen yläreuna]

Kysely auktorisoiduille kääntäjille

Tämä kysely on osa Tampereen Yliopiston monikielisen viestinnän ja käännöstieteen opinnäytetyökseni tekemää pro gradu -tutkimusta. Kysely on osoitettu kääntäjille, jotka toimivat auktorisoituina kääntäjinä englannista suomeen. Kyselyyn vastaamiseen menee noin 15–30 minuuttia.

Voit olla tutkimuksen tekijään yhteydessä lähettämällä sähköpostia osoitteeseen [virtanen.toni.j\[at\]student.uta.fi](mailto:virtanen.toni.j[at]student.uta.fi)

[Sivu 1/8]

Hei ja tervetuloa vastaamaan kyselyyn auktorisoiduille kääntäjille. Tämä kysely on osa Tampereen Yliopiston monikielisen viestinnän ja käännöstieteen opinnäytetyökseni tekemää pro gradu -tutkimusta. Kysely on osoitettu kääntäjille, jotka toimivat auktorisoituina kääntäjinä englannista suomeen. Tutkimuksessa kiinnitetään erityisesti huomiota kääntäjän huomautuksiin.

Kyselyyn vastaamiseen menee 15–30 minuuttia.

Vastausaikaa on 28.2.2015 asti.

Vastaamalla kyselyyn suostut siihen, että vastauksiasi saa käyttää tutkimuksessa. Vastauksia käsitellään luottamuksellisesti eikä niihin liitetä tietoja vastaajasta.

Voit halutessasi ilmoittaa lomakkeen viimeisellä sivulla sähköpostiosoitteesi, jos haluat tutustua julkaistuun tutkielmaan.

Kiitos, kun päätit vastata kyselyyn!

[Sivu 2/8]

Taustatiedot	Nainen
	Mies
	Muu
	En halua vastata
Ikä	18–25
	26–35
	36–45
	46–55
	56–65
	65–

Koulutustausta	Tohtorin tai lisensiaatin tutkinto, kieli- tai käännöstieteet
	Muu tohtorin tai lisensiaatin tutkinto
	Ylempi korkeakoulututkinto, kieli- tai käännöstieteet
	Alempi korkeakoulututkinto, kieli- tai käännöstieteet
	Muu ylempi korkeakoulututkinto
	Muu alempi korkeakoulututkinto
	Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
	Alempi ammattikorkeakoulututkinto
	Lukio tai vastaava
	Ammattikoulu
	Muu
	En halua vastata
Voit tarkentaa halutessasi vastaustasi koulutustaustastasi tähän	[Avoin]
Kokemus käännöstyössä	Alle 1 vuosi
	1–5 vuotta
	6–10 vuotta
	11–15 vuotta
	15–20 vuotta
	Yli 20 vuotta
Toimitko kääntäjänä päätoimisesti vai osa-aikaisesti?	Olen päätoiminen kääntäjä
	Kääntäminen on minulle sivutyö
[Sivu 3/8]	
Milloin sait auktorisoinnin ensimmäistä kertaa missä tahansa kieliparissa?	2008
	2009
	2010
	2012
	2013
	2014
Oletko toiminut ennen vuotta 2008 laillistettuna tai valantehneenä kääntäjänä?	Kyllä
	Ei

Kuinka monta auktorisoitua käännöstä teet vuodessa missä tahansa kieliparissa?	0–1
	2–5
	6–10
	Yli 10
Kuinka suuri osuus käännöstoimeksiannoistasi sisältää auktorisoitujen käännösten tekemistä??	Alle 5 %
	5–10 %
	10–25 %
	25–50 %
	50–75 %
	Yli 75 %
Kumpaan suuntaan teet enemmän auktorisoituja käännöksiä?	Vieraasta kielestä kotimaiseen kieleen
	Kotimaisesta kielestä vieraaseen kieleen
Oletko suorittanut auktorisoituun kääntämiseen valmentavia kursseja yliopistossa?	Kyllä
	Ei
Oletko suorittanut auktorisoituun kääntämiseen valmentavia kursseja jossain muualla kuin yliopistossa?	Kyllä
	Ei
Oletko saanut auktorisoinnin johonkin kielipariin korkeakouluopintojen perusteella?	Kyllä
	Ei
Voit tarkentaa halutessasi vastaustasi auktorisoidun kääntämisen opinnoistasi tähän	[Avoin]
[Sivu 4/8]	
Kuinka paljon teet yleensä kääntäjän huomautuksia auktorisoituihin käännöksiin?	En tee huomautuksia
	Teen vain pakolliset huomautukset
	Teen jonkin verran harkinnanvaraisia huomautuksia pakollisten lisäksi
	Teen runsaasti harkinnanvaraisia huomautuksia pakollisten lisäksi

Millainen on suhteesi kääntäjän huomautuksiin? Koetko niiden olevan rasite muiden tehtävien ohella, vai teetkö niitä mielelläsi? Käytätkö huomautuksia selventämään käännösratkaisujasi?	[Avoin]
Koetko huomautusten tekemisen lisäävän näkyvyyttäsi kääntäjänä? Miten?	[Avoin]

[Sivu 5/8]

Seuraavassa osiossa pyydän sinua vastaamaan kysymyksiin liittyen asiakirjaan, jonka linkin sait tutkimuskutsun mukana. Asiakirja on luettavissa täällä: <http://people.uta.fi/~toni.virtanen/dokumentti.pdf>

Kyseinen asiakirja on virallisesti oikeaksi todistettu jäljennös. Alkuperäisiä leimoja ja allekirjoituksia asiakirjassa ovat ensimmäisen sivun yläreunan "COPY" -leima sekä alareunan "I hereby certify that..." -alkuinen leima allekirjoituksineen.

Asiakirja on tehty tätä tutkimusta varten olemassa olevan asiakirjan pohjalta. Asiakirjan tunnistetiedot on muutettu, ja siihen on lisätty rivinumerot helpottamaan tutkimukseen vastaamista. Rivinumerot eivät koske leimoja.

Kuvittele, että olet saanut kyseisen asiakirjan käännettäväksi. Asiakas on esittänyt sinulle alkuperäisen asiakirjan, josta tämä digitaalinen kopio on tehty. Asiakas tarvitsee asiakirjasta auktorisoidun käännöksen useita viranomaisia varten. Sinun ei tarvitse kääntää asiakirjaa, mutta jos kääntäisit sen auktorisoituna kääntäjänä, mieti:

- Millaisia kääntäjän huomautuksia tekisit vai tekisitkö ollenkaan?
- Olisivatko ne yleisiä vai liittyisivätkö ne tiettyihin kohtiin?
- Miksi tekisit huomautuksen?

[Sivu 6/8]

Tällä sivulla on tilaa kirjoittaa kääntäjän huomautuksia malliasiakirjaan. Vastausruutuja on satunnainen määrä, voit käyttää niistä niin monta kuin tarvitset. Jos tarvitsen enemmän vastauskohtia, voit kirjoittaa samaan ruutuun useamman huomautuksen.

Kerro kussakin kohdassa ainakin mistä huomauttaisit ja mihin kohtaan (mille asiakirjan riville) huomautus kohdistuisi, tai jos se koskee koko asiakirjaa. Lisäksi voit perustella, miksi koet huomautuksen tarpeelliseksi.

Ensimmäinen huomautus	[Avoin]
Toinen huomautus	[Avoin]
Kolmas huomautus	[Avoin]
Neljäs huomautus	[Avoin]
Viides huomautus	[Avoin]
Kuudes huomautus	[Avoin]

Seitsemäs huomautus	[Avoin]
Kahdeksas huomautus	[Avoin]

[Sivu 7/8]

Kiitos vastauksistasi!

Lopuksi voit jättää palautetta tai muita kommentteja tästä kyselystä niin halutessasi.

Jos haluat tutustua tutkielmaani kun se on julkaistu, jätä sähköpostiosoitteesi sille varattuun ruutuun. Sähköpostiosoitetta ei käytetä vastausten yksilöintiin, vaan ainoastaan julkaistun tutkielman lähettämiseen. Voit halutessasi myös ilmoittaa haluavasi lukea julkaistun tutkielman lähettämällä sähköpostia osoitteeseen virtanen.toni.j[at]student.uta.fi

Painathan vielä seuraavalla sivulla "Valmis", jonka jälkeen voit sulkea kyselyn.

Kiitos vielä kerran kyselyyn osallistumisesta

Palautetta kyselystä	[Avoin]
Jätä tähän sähköpostiosoitteesi, mikäli haluat tutustua tutkielmaani, kun se on julkaistu	[Avoin]

[Sivu 8/8]

Oletko tyytyväinen antamiisi arvoihin? Tämän sivun jälkeen tapahtuu tallennus, etkä enää voi tällä lomakkeella muuttaa arvoja.

Edellinen	[Painike]
Valmis	[Painike]

Liite 2 Esimerkkiasiakirja

1 NICHOLAS G. CARRAWAY
2 Waipahu Attorneys at Law
3 P.O. Box 386432 76535
4 Waipahu, Hawaii

COPY

2ND CIRCUIT COURT
STATE OF HAWAII
FILED

1998DEC 12 PM 12:18

T. CLIFF
CLERK

5 Attorney for Plaintiff

6 IN THE FAMILY COURT OF SECOND CIRCUIT
7 STATE OF HAWAII

8 DAISY VIOLET JAERVINEN,) FC-D NO. 85-0545
9 Plaintiff,) DIVORCE DECREE
10 vs.)
11 TOM JOHANNES JAERVINEN,) JUDGE: HON.
12 Defendant.) GROUNDS: MARRIAGE IS
13 864678/div/jarvinen.dec IRRETRIEVABLY BROKEN

14 DIVORCE DECREE

15 This action came for hearing on _____
16 before the Honourable _____, Judge of the
17 above entitled court.

18 Following the hearing and full consideration of the
19 evidence, the Court found that the material allegations of the
20 Complaint for Divorce to be true. Plaintiff to be entitled to
21 divorce from the bonds of matrimony on the grounds that the
22 marriage is irretrievably broken, and the Court to have
23 jurisdiction to enter this Decree.

24 NOW, THEREFORE, IT IS HEREBY ORDERED, ADJUDGED, AND
25 DECREED THAT:

26 1. A Decree of absolute divorce is hereby granted to
27 Plaintiff. The bonds of matrimony between Plaintiff and Defendant
28 are hereby dissolved, and the parties hereto are restored to the
29 status of single persons. Either party is permitted to marry from
30 and after the effective date of this decree.

I hereby certify that this is a full, true and
correct copy of the Original
T. Cliff
Clerk, Circuit Court, Second Circuit

31   2. This decree is effective after it is signed and filed
32   3. There are no children born to this marriage.
33   4. Other matters covered by this decree are as follows:
34
35   A. Neither party is required to pay alimony
36 to the other party.
37   B. Each party is awarded whatever property that is in his
38 or her possession or title.
39   C. Each party is awarded his or her cash on hand or his
40 or her sole checking, savings, credit union, or other deposit
41 accounts, subject to any debt thereof.
42   D. Plaintiff shall be restored the use of her birth
43 surname and be known hereafter as DAISY VIOLET FAY.
44   E. Each party shall pay his or her attorney's fees and
45 costs.

46   DATED: Wailuku, Hawaii, DEC 12 1998

47   RACHEL HEWITT
48   JUDGE OF THE ABOVE-ENTITLED COURT

49   DATE 1/12/99
50   APPROVED TO FORM AND CONTENT:
51   Daisy Violett Jaervinen, Plaintiff
52   36 Atlantic Avenue, Bld. 5, Apt.7
53   Southampton, New York
54   Social Security No.: 567-64-9845

55   DATE 3/12/99
56   Tom Johannes Jarvinen, Defendant
57   Kalevan Puistotie 12
58   Tampere, Suomi
59   Social Security No.: 248-54-9834

60   DATE 1/12/99
61   Nicholas G. Carraway
62   Attorney for Plaintiff

English Summary

Introduction

In Finland, translators need to be accredited to be able to produce legally valid translations of official documents. The current Finnish accreditation system is called the system of authorised translators. Before being certified as an authorised translator, the applicant must demonstrate sufficient language and translation skills as well as knowledge of the legislation, regulations and guidelines regarding authorised translation. The certification is granted by the Authorised Translators' Examination Board which operates under the Finnish National Board of Education. An authorised translator adds a translator's confirmation to each legally valid translation in addition to their signature and possibly a stamp (Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä s. d.).

I have studied authorised translation at the University of Tampere in 2012-2015. The translation courses I participated in included both theoretical and practical exercises on authorised translation. I quickly realised that even though the field of authorised translation is heavily governed and there are guidelines on how to produce legally valid translations, the translator has to make a number of difficult decisions in the process of legally valid translation. Particularly translator's notes proved to be a difficult concept for translation students. An authorised translator can and occasionally should include translator's notes in legally valid translations, as the guidelines do not allow the translator to add anything to the translation nor omit anything from it. Nevertheless, situations occur where the translator needs to ensure that the receiver of the translation understands matters that are not quite evident in the text itself. Additionally, a note must be added if the translator has any cause to question the authenticity of the original document (SKTL 2015).

The system of authorised translators has not been extensively studied in Finland. Kaarina Hietanen's (2005) dissertation discusses the previous Finnish certification systems, whereas Leena Salmi and Tuija Kinnunen (2015) and Leena Salmi and Ari Penttilä (2013) examine the current system in their articles. However, none of these studies focus on the practical aspect of authorised translation. I therefore took an interest in this aspect, and I chose the translator's notes as the topic of my thesis. I conducted a survey study on authorised translators, hoping to determine who they are, how they perceive translator's notes in legally valid translations and what type of notes they make.

Certification system

Authorised translation in Finland is a specialised field of translation that is governed by laws (Laki auktorisoiduista kääntäjistä 1231/2007) and regulations. The objective of authorised translation is to produce legally valid translations of documents for official use, for instance for courts or authorities. The system of authorised translators is governed by the Authorised Translators' Examination Board (from here onwards: the Examination Board), which operates under the Finnish National Board of Education (Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä s. d.).

The Examination Board organises each year an authorised translator's examination in various language pairs. After passing the examination, a translator gains a five-year authorisation for producing legally valid translations. The skills, competences and other criteria required to pass the examination, as well as the assessment guidelines, are explained in a document published by the National Board of Education (Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet 2012).

The object of authorised translation is an official document. A document is a proof of a legal relationship between entities in a society. Authorities and institutions communicate with each other and with individuals with documents. Documents can be categorised in many ways, but public and private documents constitute the most significant categories in terms of authorised translation. Public documents are documents that are either created by an authority or are submitted to an authority. Private documents are evidence of relationships between individuals or other non-governmental entities. For example, a marriage certificate is a public document, and a contract of employment is a private document. This division is significant, as mostly public documents need to be translated by an authorised translator. However, private documents can become public documents when they are needed for example in judicial proceedings, or when they are submitted to authorities (Hietanen 2005, 83–84). Hietanen also notes that when an authorised translator translates a document, it becomes public, as the authorised translator is acting as an authority (Hietanen 2005, 93).

The need for a translator accreditation system emerged in the latter part of the 1900s when international document traffic increased significantly. A document is valid only in the state where it was produced. However, a document can become valid in another country after a legalisation procedure. In 1960, the Hague Convention Abolishing the Requirement of Legalisation for Foreign Public Documents replaced this legalisation procedure with an apostille certificate in the countries that have ratified the treaty (Hietanen 2005, 75–80). A

notary public in each state can give apostille certificates for public documents. The certificate confirms that the person who has signed the documents has the authority to sign such documents (Apostille-todistus s. d.). A document that has been translated by an authorised translator can receive an apostille in Finland. Thus, even though the system of authorised translators is a national institution, it enables sending documents outside Finland as well.

The current translator accreditation system is the third official accreditation system in Finland. The first, the system of sworn translators, was introduced in 1967. Sworn translators had to pass an examination that tested predominantly their language skills. Moreover, it was possible to gain the rights to act as a sworn translator by graduating from a Language Institute with the highest marks. The translation assignments in the examination consisted of magazine-style text excerpts. This was later criticised, as translating documents requires specialised knowledge which the examination did not test (Hietanen 2005, 184–185).

In the 1980s, the requirements for legally valid translators had evolved and translator education had moved from language institutes to universities, superseding the possibility to gain accreditation with a diploma. A need for modernising the system emerged as a consequence of these changes. A new system, called the system of official translators, was introduced in 1989 (Hietanen 2005, 186). Hietanen criticises this reform for being merely an administrative rearrangement, moving the accreditation institution to the Ministry of Education, whereas the previous institution was a joint operation between the Ministry of Education and the Ministry of Justice. The new legislation stated that the examination was to be so difficult to pass that only a professional translator could gain accreditation. However, professionalism was not defined or tested in the examination, and the spirit of the law was therefore not achieved (Hietanen 2005, 211–214). The new examination was difficult to pass, but it continued to test the applicant's language skills rather than translation skills. Knowledge of acting as an official translator was not assessed, either. Furthermore, the examination did not consider language pair specific linguistic differences, for example the need to transliterate, or differences in the availability of reference material (Hietanen 2005, 199). In addition, Hietanen views that the Board of Official Translators failed their duty to educate official translators and those wishing to pass the examination. This caused high failure rates in the examinations and overall poor knowledge of the system, even among the official translators (Hietanen 2005, 211–214).

The system of official translators was replaced in 2008 with the current system, the system of authorised translators. The current system is based on the Act on Authorised Translators (Laki

auktorisoiduista kääntäjistä 1231/2007/) and the accompanying government decree (Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä 1232/2007/). The new system was transferred to the National Board of Education. Moreover, scholars and professionals in the field of translation were included in the Board, and the examination was drastically changed. (Yleistä auktorisoidusta kääntämisestä s. d.; Tutkintolautakunta s. d.). Additionally, accreditation via university translation studies was reintroduced in the new system, whereas the previous system had excluded this option. Official or sworn translators were able to transfer their accreditation to the current system without a new examination. The accreditation in the current system is valid for five years, and it can be extended after each five-year period if the translator can prove to have worked with legally valid texts, and fulfils the other requirements stated in the legislation. Those translators who had previously been official or sworn translators have been exempted from this procedure. They retain their accreditation for an indefinite period (Kääntäjien auktorisointi s. d.).

The new examination consists of three parts: two document translation assignments and one multiple-choice test regarding knowledge of acting as an authorised translator. Passing the examination in one language pair and direction gives the translator accreditation for this specific language pair and direction. For example, if a translator wants to gain accreditation in both Finnish to English and English to Finnish, he or she needs to pass two separate examinations. To gain accreditation via a university degree, the translator must have a Master's Degree from a Finnish university including at least 60 ECTS points in translation studies. These studies have to include at least 6 ECTS points from courses in authorised translation. The accreditation based on the applicant's university degree can be issued from a foreign language to the translator's first language (Tutkinnon sisältö s. d.).

The new examination has two significant differences compared to the previous systems. Firstly, it includes a test on extralingual competences required in authorised translation. Secondly, it tests not only language but also translation skills. In addition, the reform indicated that the government has enough trust in university translator education to grant students the means to acquire accreditation without an examination.

Translator's notes

In legally valid translations, the translator is not allowed to make additions or omissions; even factual errors must be transferred from the original document to the translation. However,

occasionally the translator needs to communicate with the receiver of the translation. This is what the translator's notes in legally valid translations are for. Their primary legal function is to provide a way to identify facts or errors in the original document that may cause questions about the document's authenticity. These types of translator's notes are mandatory. Other mandatory notes include notes on damage to the original document (stains, tears, illegible text) and the presence of text in a language the translator is not authorised to translate. Moreover, if the receiver of the translation has stated that the document needs to be translated only partially, the translator must indicate this in a note. Should the translator use a note to mark different typefaces, for example cursive for handwritten text, this should be explained in a note. In addition to mandatory notes, a translator may include explanatory notes. These types of notes can be used to inform the receiver about the translator's choices or educate them about culture-specific issues in the document, for example different cultural meanings or phenomena (SKTL 2015, 13-14).

The previous guidelines for creating legally valid translations (SKTL 2009) were still in force when I began my research. These guidelines gave little advice and no examples about the translator's notes. In September 2015, a new set of guidelines (SKTL 2015) was published. These new guidelines give more detailed advice about the translator's notes, thus improving the situation from previous years. In my experience, translators used notes in their translations in significantly varied ways, partly due to lack of proper guidelines. This added to my motivation to research this topic.

Translator studies

The theoretical framework of this study includes two theories from translator studies: translator's agency and the translator's visibility. Translator studies as an interdiscipline in translation studies was introduced by Andrew Chesterman. Chesterman observes that in the 1990s, the transition within translation studies towards sociological issues was so strong that it is justified to make a distinction between this new field of study and translation studies. The sphere of translation studies has traditionally emphasised the product of the process rather than the role/agency of the translator. However, translator studies place the primary focus on the translator as an agent instead of being secondary to the product, the translation (Chesterman 2009, 13–14).

The translator's agency is a concept that was defined by Kaisa Koskinen and Tuija Kinnunen as "willingness and ability to act". Willingness describes an internal need and it links to consciousness and intentionality. Ability connects agency to constraints and power. Additionally, it includes the ability to choose: the agent has a choice to act differently. Finally, action indicates exercising influence. Agency is created as a consequence of constant action, and with each action, it changes and evolves (Kinnunen & Koskinen 2010, 6–7).

Compared to many other agents in the field of translation, the authorised translators' agency is rather clearly defined. Numerous laws, regulations and guidelines define who can act as an authorised translator and how they work. Translators must be willing to gain authorisation, as they have to participate in the examination. The abilities that are required to act as an authorised translator are clearly described in an official document (Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet 2012). Moreover, the actions involved in creating a legally valid translation are similarly dictated by legislation and guidelines. Extralingual issues, such as customer guidance, have also been incorporated into the guidelines. This signals that the authorities have considered the social sphere in creating the framework for the agency of authorised translators.

In addition to agency, the translator's visibility is integral to authorised translation. Every text has a writer and every translation has a translator. Both of these agents can be clearly present to the reader or they can be concealed. Lawrence Venuti has researched the translator's (in)visibility extensively. He defines invisibility in two ways: firstly, it is a discourse fallacy, a way to hide the translator with the use of language. Secondly, invisibility is a way of reading that disregards the translator. In western cultures, translations that seem "transparent", that is hiding the translator and emphasising the author of the original text, are valued higher than texts where the translator is more visible. This illusion of invisibility is created if culturally foreign textual features are not incorporated or their value is minimised, which therefore promotes ease of reading. A transparent translation poses as the original text instead of showing clearly that it is a translation (Venuti 2008, 1).

Legally valid translations differ from other translated texts in terms of the translator's visibility. As the translator is always present in a legally valid translation, it is impossible to make the translation transparent. A translator's confirmation and signature are added to each legally valid translation and they may also include translator's notes. These features guarantee that the translation cannot be regarded as the original document. A legally valid translation must also include all the features of the original document, and a 'domesticating' translation strategy is

therefore not acceptable. An original document is created for the needs of the issuing state, which must be reflected in the document (Mäntyranta & Kinnunen 2015, 227). This places the authorised translator in an exceptional situation in terms of visibility. In addition, it presents a challenge to the receiver of the translation, as the receiver is introduced to a text that has two distinct authors, inseparably present in the text.

Method and data

For this study I conducted a survey with a digital question form in January and February 2015. An invite to participate in the survey was emailed to 420 registered authorised translators in the Board of Authorised Translators' register who work in the language pair English-Finnish and who had an email address in the system. Unfortunately, 65 of the translators had changed their e-mail address with 355 translators receiving the invite. Out of 355 translators, 55 translators participated in the survey, totalling 15% participation.

The survey consisted of the respondents' background (age, gender, education, number of work years in the field of translation etc.), their opinions on the translator's notes and their views on how the notes affect the translator's visibility. In the second part of the survey, the respondents were asked to examine the attached fictitious document. After this, they were asked to describe what types of notes they would make if they were to translate the document. The document was an altered Hawaiian marriage certificate that was used as an exercise in an authorised translation course at the University of Tampere in the spring of 2014. Some errors from other exercises in the same course were added to the document. The example document is attached to this thesis as the appendix 2 (Liite 2).

I analysed the data in various ways. The answers to the background questions were grouped and charted to reveal for example how many respondents belonged to each age group or how many had similar educational background. The other answers to the multiple-choice questions regarding the respondents' translation profession were also analysed mostly by grouping the answers and comparing the answers allotted to each group. The open questions about the respondents' attitudes towards the translator's notes and their effect on the translator's visibility were grouped based on the attitude or opinion presented in the answers to positive, neutral or negative attitudes. These groups were then compared to each other in terms quantity of the as well as the content of the aswers. The translator's notes were grouped based on the issue they relate to in the original document. Each group was compared to other groups in terms of the

quantity and quality of the answers. Finally, notes made by the respondents were analysed in regard to the provided background information to possibly discover behavioural patterns among the respondents.

I selected the survey method, as it is difficult to study actual legally valid translations due to their often confidential nature. In addition, this method is supported by the fact that digital survey forms allow the researcher to acquire a large set of data, particularly in comparison with interview methods. A number of the challenges in the survey method are related to defining the respondent group. However, this did not present a problem in this study, as the respondent group was defined by the administrating authorities. I was merely able to choose the language in which the respondents are authorised to translate.

Results and analysis

Most of the respondents, 42 out of 55, were at least 46 years old. A slight majority were female, with 29 respondents over 26 male, although the difference between genders was not significant in this survey.

In terms of education, a vast majority of the respondents are highly educated: 50 out of 55 have graduated from a university or a university of applied sciences. Furthermore, 35 out of the 50 university graduates have a degree in language and translation studies, which indicated that overall 64% of the respondents have an education in a field relevant to this study.

When inquired about the nature of their translation activity, 45 respondents stated they are working as full-time translators. In addition, 43 of the respondents have at least ten years of translation-related work experience. These answers imply that a majority of the respondents are experienced professional translators.

After background information, the respondents were asked about accreditation and authorised translation. Most of the respondents, 45 (81.8%), have also been accredited during the previous systems as either sworn or official translators, or both. Only ten respondents have therefore gained their first accreditation in the system of authorised translators after 2008.

For a majority of the respondents, authorised translation constitutes a small number of the yearly translation commissions. Over 70% of the respondents expressed that less than 10% of their yearly commissions include authorised translation. However, a minor second group

emerged as well: six respondents (11%) answered that at least 75% of their yearly commissions is comprised of authorised translation. These respondents were part-time translators, which may suggest that they are working in non-translation fields. Additionally, it could indicate that they have retired but accept an occasional authorised translation commission. In terms of language direction, 74.5% of respondents specified that they translate primarily from Finnish to English.

Only 25% of the respondents reported having been trained to draft authorised translations in either university courses or other classes. A majority of the translators are therefore self-taught in the conventions of authorised translation.

The respondents were asked to estimate how many and which types of translator's notes they include in legally valid translations. Four options were introduced: (i) I do not make translator's notes, (ii) I make mandatory notes (iii) I make mandatory notes and some explanatory notes, and (iv) I make mandatory notes and many explanatory notes. Nearly a third of the respondents, 17 in total, stated that they do not use translator's notes. Mandatory notes are made by 18 respondents, whereas 20 respondents make some explanatory notes, too. The fourth category did not receive any answers.

Further, the respondents were asked to describe their attitude to translator's notes in legally valid translation. The replies to this open question were loosely categorised into (i) positive, (ii) neutral, (iii) negative, (iv) no notes, and (v) no answer according to the described attitude. Sixteen respondents described a positive relationship, 17 a neutral one, and five respondents had a negative attitude towards translator's notes. As opposed to the 17 responses in the previous question, nine respondents claimed not to use translator's notes. Eight respondents did not answer this question.

In the following voluntary question, 41 respondents described their views on how the translator's notes affect the translator's visibility. Twelve respondents estimated that these notes promote the translator's visibility. According to examples by the respondents, the notes may communicate to the receiver of the translation that the translator is trying to ensure the translation is as clear as possible and easy to understand. Moreover, they commented that the notes may help the receiver to notice that the translation is a product of someone's work; that translation is not a mechanical process. On the other hand, some respondents argued that increased visibility is not a reason to use notes. However, the majority of the respondents, 25 translators, did not consider the notes as a factor increasing the translator's visibility. Some of

these answers portrayed a generally negative relationship to the notes, for example “I do not think they do, I only use notes when necessary”, “I do not want more visibility”, and “On the contrary, they are a bit embarrassing.”

In the second part of the survey, the respondents were asked to indicate which parts of the exemplary document would, in their opinion, require a note if they were to translate the document. During the pilot testing of the survey, a set of suggested notes were made by the pilot respondent, authorised translator and lecturer Heli Mäntyranta. In her first note, she described the different fonts and typefaces she used to denote different modes of writing. The second and third notes were about three blank lines in the documents that probably should have included some text. Mäntyranta’s fourth note concerned a typo in the defendant’s address. She also remarked that she might have made a note about the name and status of the court, depending on the translation she would have chosen. The first three of these notes would be categorised as mandatory notes, and the two latter as explanatory notes. The survey respondents’ answers were not compared to these notes, as the style of each translator for using notes is personal. These exemplary notes were presented here to provide a framework for those readers who are not familiar with the types and use of the translator’s notes in legally valid translations.

In total, the respondents produced 98 notes for the exemplary document. The number of notes per respondent varied between 0 and 7, with most respondents making less than two notes, if any. These notes were categorised based on the issue in the original document which they were related to. The first group of notes were general or typographical notes, similar to Mäntyranta’s first note. Only 11 respondents included some type of a general note or a note concerning typographical issues. The second group of notes were about the authenticity of the original document. In total, four respondents detected suspicious elements in the document. One respondent estimated that the document was produced by an attorney instead of a court. Two respondents noted that although the first page of the document features a stamp certifying the copy, the second page does not include such a stamp. Additionally, one respondent considered the difference in the dates of the signatures on the second page dubious. The guidelines for creating legally valid translations stress the importance of reporting any findings concerning the original document’s authenticity. Therefore, these notes were justified.

Furthermore, two respondents would have made a note on the name of the court (Family Court of Second Circuit), as it does not conform to the Finnish court hierarchy. This type of a note

would be explanatory, but it would perhaps be rather useful to a layman who has no knowledge about the justice system in United States.

The majority of the notes were written due to typos and unclear phrasings. Two names in the document contain the letter ä, which often causes problems in countries where such letters are not widely used. In the document, the name Järvinen has therefore been written in several different ways. Fifteen respondents would have made a note on the variation of the name. In addition, fourteen respondents would have made a note on the typo in the defendant's address. Six respondents had noticed a typo in the word ORDERED (spelt ODERED in the document), but four of them regarded the typo so minor they would not make a note on it. Three respondents would have made a note on unclear or unconventional phrasing, for example "to be entitled."

In the guidelines for legally valid translations, translators are advised to make notes on typos if the typo changes the meaning of the sentence they are in. None of these typos cause a change in the meaning, and they would therefore not require a note according to the guidelines. However, several respondents remarked that they would have made a note on this typographical error to demonstrate they have detected it, and to illustrate that they did not make the error.

The document included three blank lines in the text. These lines in the original document would have probably needed to be filled with a pen after the printing of the document, but this had been disregarded. Ten respondents noticed the blank lines. It would be important to at least add some form of text in the translation on these lines (for example [blank]) to eliminate any chance to make additions in the translation afterwards.

The 18 respondents who would not make any notes are perhaps the most interesting group of respondents, as there were several issues in the text that probably would have needed to be addressed. Unfortunately, seven respondents were not able to participate in this section of the survey, primarily due to technical difficulties.

In addition to categorising the notes, the quantity of the notes were cross-referenced to the answers to the background questions in the hope of identifying common factors between the translators who would have made similar notes, and those who would have made none. Age, gender and education did not seem to have an effect on the note behaviour. Similarly, the number of legally valid translations per year did not influence this behaviour, nor did accreditation in the previous systems. However, translation experience seemed to have an effect: the less experienced translators would have made more notes than the more experienced

translators. Perhaps those translators with a more extensive experience did not have as strong a need to explain their decisions. In addition, they may not have been aware of the guidelines and conventions in the current system in terms of the translator's notes. Furthermore, the seasoned translators would have made a larger number of notes on the more significant issues in the original document, specifically the blank lines and the questions of authenticity. The less experienced translators would have made more notes on the minor issues, for example typographical error.

The group of respondents who would not have made any notes is very homogenous: 17 of them were at least 46 years of age and they had a minimum of 16 years of translation experience – most of these translators had more than 20 years of experience. Moreover, they had been accredited in the previous systems before 2008.

The respondents were also profiled according to their age and translation experience. The results of this analysis corroborated the results of the previous analysis: the more experienced translators make fewer notes than those with less experience. However, their notes are more often related to the more serious defects in the original document.

Conclusion

The objective of my thesis was to examine authorised translators and their translator's notes in legally valid translations as well as their general attitudes towards these notes. This objective was achieved to a certain extent. The survey had 55 respondents, resulting in a 15% participation rate. The participation percentage is acceptable, but the absolute number of respondents is too small to generalise across the whole field of authorised translators in the language pair English-Finnish. In addition, a majority of the respondents were over 46 years old. This prompts speculations on whether authorised translators indeed are generally middle-aged or older, or whether the younger translators were simply not interested in participating in the survey. The differences between translators who have gained their first accreditation in the current system after 2008 and the translators who have been sworn or official translators in the previous systems could provide an interesting framework for future research.

The current accreditation system is built upon the two previous systems. In the new system, the requirements for translators are stricter, as the examination has been supplemented with a test that assesses professional competences. Nevertheless, translators from the previous systems were granted a renewed accreditation in the new system without re-testing their competence.

Furthermore, their accreditation is not subject to five-year period checks but is valid indefinitely. This creates inequality between the two groups of authorised translators, an issue that needs to be addressed.

The translator's notes are a powerful tool for the translator. They enable a more direct way of communication between the translator and the receiver of translation than in most other translated texts. Moreover, they make the translator more visible and can therefore help the translation profession to gain visibility and appreciation. In addition, it helps to emphasise the translator's role as an active agent in the communication process. Some of the respondents in the survey had negative attitudes towards the translator's notes and visibility. Why should the translator be invisible? Why should the translation disguise itself as the original when it clearly is not? It is true that the translator's visibility should not be the primary objective in the translation process, as translations should fundamentally be useful to the receiver. The translators, authorised or non-authorised, should practice their profession according to the rules and legislation, taking pride in fulfilling the customer's needs - with a high-quality translation.